

Steinar Johansen
Ragnhild Skogheim

Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2015

Konsekvenser av redusert kulldrift for
utviklingen i Longyearbyen

NIBR

By- og regionforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Steinar Johansen
Ragnhild Skogheim

**Samfunns- og
næringsanalyse for Svalbard
2015. Konsekvenser av
redusert kulldrift for
utviklingen i Longyearbyen**

NIBR-rapport 2016:8

Tittel: Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2015.
Konsekvenser av redusert kulldrift for utviklingen i Longyearbyen

Forfatter: Steinar Johansen og Ragnhild Skogheim

NIBR-rapport: 2016:8

ISSN: 1502-9794
ISBN: 978-82-8309-110-6 (Trykt)
978-82-8309-109-0 (Elektronisk)

Prosjektnummer: 3516

Prosjektnavn: Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2015

Oppdragsgiver: Longyearbyen Lokalstyre

Prosjektleder: Steinar Johansen

Referat: Aktiviteten i kulldriften på Svalbard har de siste årene blitt kraftig redusert, blant annet på grunn av sviktende kullpris. Fra høsten 2016 vil det derfor bli driftshvile i Svea/Lunckefjell, men fortsatt drift i Gruve 7 (økes til to skift). Redusert omfang innenfor kulldriften vil få konsekvenser for samfunns- og næringsutviklingen i Longyearbyen. I analysen har vi sett nærmere på disse konsekvensene, med ulike alternativer både for hvordan kulldriften og mulig erstatningsvirksomhet kan utvikle seg.

Sammendrag: Norsk

Dato: Mai 2016

Antall sider: 127

Pris: 250,-

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass,
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post@nibr.hioa.no

Vår hjemmeside: <http://www.hioa.no/nibr>

Trykk: X-idé
Org. nr. NO 997058925 MVA
© NIBR 2016

Forord

Det har vært gjennomført samfunns- og næringsanalyser på Svalbard siden starten på 1990-tallet. Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), som fra årsskiftet 2015/2016 heter By- og regionforskningsinstituttet NIBR ved Høgskolen i Oslo og Akershus, har de seinere årene hatt ansvaret for analysen. Analysen fulgte tidligere omtrent den samme malen fra år til år. I år har imidlertid analysen blitt vesentlig endret. Det er særlig på følgende punkter man vil se endringen tydeligst:

1. Hovedtema for årets analyse er hvordan utviklingen i Longyearbyen kan bli påvirket av en forventet vesentlig reduksjon i aktiviteten i kulldriften.
2. Årets analyse er rapportert på en annerledes og mer kortfattet form enn tidligere. Vi har i den forbindelse blant annet vektlagt at rapportens sammendrag inneholder de viktigste funnene i analysen og skal kunne leses som en kortversjon og uavhengig av rapporten.
3. Selv om Statistisk sentralbyrås (SSBs) bedriftsundersøkelse på Svalbard fortsatt er en viktig datakilde, er andre datakilder vektlagt i større grad i årets analyse. Spesielt vil vi nevne at en vesentlig større del av datafangsten enn tidligere har skjedd gjennom intervjuer.

Som tidligere har Longyearbyen lokalstyre (LL) vært oppdragsgiver for Samfunns- og næringsanalysen, på vegne av et «konsortium» av bidragsytere i offentlig og privat sektor. Justis- og beredskapsdepartementet, Kystverket, UNIS, LNS og Spitsbergen Travel har, ved siden av LL, bidratt til finansieringen av analysen.

I forbindelse med datainnsamlingen har vi gjennomført 21 intervjuer der i alt 29 informanter har deltatt. Informantene kom fra næringsliv, offentlig sektor og frivillig sektor på Svalbard. De

har bidratt med svært viktige innspill til rapporten, både når det gjelder situasjonen på Svalbard (Longyearbyen) i dag og når det gjelder Longyearbyens framtidsutsikter med redusert kulldrift.

Vi har, på datasida, også hatt et svært godt samarbeid med SSB ved Jan Henrik Wang. Dette gjelder både bedriftsundersøkelsen og andre SSB-data vi har benyttet i analysen.

Vår viktigste samarbeidspartner har imidlertid vært LL. Mona Ada Andersen har vært vår kontaktperson og den vi har samarbeidet tettest med gjennom hele prosjektperioden. Hun har vært bindeleddet mellom LL og NIBR samtidig som hun har kommet med nyttige faglige innspill i løpet av arbeidet. Det har vært avholdt flere møter, både i Oslo og i Longyearbyen, og hun har vært en viktig bidragsyter i forbindelse med intervjuer på Svalbard.

Justis- og beredskapsdepartementet har jobbet med en stortingsmelding om Svalbard parallelt med vårt arbeid med samfunns- og næringsanalysen. Vi har diskutert de viktigste funnene i analysen med dem, og de har også bidratt med konkrete kommentarer til avsnittet om svalbardpolitikken. Imidlertid vet vi, i skrivende stund, ikke hva innholdet i den nye meldingen vil være.

Vi ønsker å takke alle som har bidratt til at prosjektet har kunnet gjennomføres. Uten bidrag og bistand fra en rekke personer, kunne ikke prosjektet vært gjennomført. Det endelige resultatet, i form av denne rapporten og kortversjonen av rapporten, og eventuelle resterende mangler, er imidlertid NIBRs ansvar.

Oslo, mai 2016

Guri Mette Vestby
Forskningsjef

Innhold

Forord	1
Tabelloversikt	6
Figuroversikt	7
Sammendrag	9
1 Innledning	19
1.1 Leservegledning	20
2 Bakgrunn	26
2.1 Svalbardpolitikken	26
2.2 Endringene i kulldriften	27
2.3 Opplegget i samfunns- og næringsanalysen	30
2.3.1 Aktivitetsreduksjon i kulldriften	31
2.3.2 Basisvirksomhet og avledet virksomhet	31
2.3.3 Analyser av sammenhenger i Svalbards økonomi	33
2.3.4 Befolkningsutvikling	35
2.3.5 Framskrivingsalternativer	37
2.3.6 Kvalitative data og analyser	41
2.3.7 Andre forhold	42
3 Noen utviklingstrekk	44
3.1 Sysselsettingsutviklingen	44
3.1.1 Utviklingen i kulldriften	45
3.1.2 Sysselsettingens fordeling på næringer	45
3.1.3 Sammenhengen mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet	47
3.1.4 Nærmere om avledet virksomhet. Reiseliv og bygg og anlegg	49
3.1.5 Sysselsettingsutviklingen fra 2014 til 2015	51
3.2 Noen økonomiske størrelser	52
3.2.1 Omsetning	53
3.2.2 Lønnskostnader	55
3.2.3 Verdiskaping	57
3.2.4 Hva kan dette brukes til?	58

3.3	Befolkningsutviklingen.....	60
3.3.1	Antall innbyggere	61
3.3.2	Alders- og husholdsstruktur	63
3.3.3	Turnover.....	65
3.3.4	Utvikling antall barn	67
4	Kvalitativ analyse	71
4.1	Innledning	71
4.1.1	Noen metodiske refleksjoner	72
4.1.2	Temaer, spørsmål og utvalg av informanter	73
4.2	Konsekvenser av krisa i SNSK for svalbardsamfunnet	74
4.2.1	Konsekvenser av krisa for ulike virksomheter.....	74
4.2.2	SNSK som del av svalbardsamfunnet framover	75
4.2.3	Kvaliteter, muligheter og utfordringer framover.....	76
4.3	Hva skal befolkningen på Svalbard leve av i framtida?	78
4.3.1	Fisk og skalldyr.....	79
4.3.2	Etterbruk av gruver og mineralutvinning.	79
4.3.3	UNIS.....	80
4.4	Reiselivet.....	81
4.4.1	Innledning	81
4.4.2	Samarbeid mellom reiselivsaktørene	82
4.4.3	Betydning av turisme for handelsstanden og andre virksomheter	83
4.4.4	Forbedringsområder	84
4.4.5	Utfordringer ved turismen på Svalbard	85
4.5	Boligknapphet.....	86
4.6	Andre forhold.....	87
4.6.1	Rammevilkår for å drive næringsvirksomhet på Svalbard: Høye fraktpriser	87
4.6.2	Rekruttering av arbeidskraft	87
4.6.3	Betydningen av godt arbeidsmiljø og sikre jobber	88
4.6.4	NAV.....	88
4.6.5	Barnehage (LL).....	90
4.6.6	Skole (LL).....	90
4.7	Oppsummering	91
5	Konsekvenser av driftshvile.....	94
5.1	Kort om framskrivingene	94
5.1.1	Alternativ 1: Driftshvile i Svea/Lunckefjell	95
5.1.2	Alternativ 2: Annen virksomhet kompenserer	95

5.1.3	Andre alternativer	96
5.1.4	Felles for alternativene	96
5.1.5	Virkninger for sysselsetting og næringsstruktur	97
5.1.6	Virkninger for befolkning.....	98
5.1.7	Virkninger av redusert pendling.....	99
5.2	Alternative utviklingstrekk på lang sikt.....	99
5.2.1	Effektberegningene.....	102
5.2.2	Befolkningseffekter.....	104
5.3	Tidsfasing	105
5.3.1	Planlegging for næringsvekst.....	106
5.3.2	Beregningene og framtiden.....	107
Litteratur	109
Vedlegg 1	Oversikt over sammenhengen mellom ulike data brukt i analysen.....	111
Vedlegg 2	Alternative utviklingsbaner – figurer.....	124

Tabelloversikt

Tabell 2.1	<i>Ulike basisvirksomheter på Svalbard</i>	32
Tabell 3.1	<i>Antall årsverk. Antall barn per årsverk.</i>	70
Tabell 5.1	<i>Antall årsverk 2014. Endringer i antall årsverk i Alternativ 1 (Redusert kull) og Alternativ 2 (Med kompensasjon)</i>	97
Tabell 5.2	<i>Antall innbyggere 2014. Virkninger av alternativ 1 og 2</i>	99

Figuroversikt

Figur 3.1	<i>Befolkning på Svalbard og antall årsverk i Longyearbyen og Svea 2000-2015 (antall årsverk 2015 er anslag).....</i>	44
Figur 3.2	<i>Antall ansatte (årsverk) i Store Norske fram til 2014.....</i>	45
Figur 3.3	<i>Antall årsverk i hver basisnæring og i avledet virksomhet 2013 og 2014.....</i>	46
Figur 3.4	<i>Antall årsverk på Svalbard i 2014, i prosent av antallet i 2013.....</i>	47
Figur 3.5	<i>Årsverksmultiplikatorer 2014. Hvor mange årsverk genereres i avledet virksomhet per årsverk i basisnæringene?... </i>	48
Figur 3.6	<i>Antall årsverk i avledet virksomhet tilordnet hver basisnæring. 2014.</i>	49
Figur 3.7	<i>Antall årsverk i bygge- og anleggsvirksomhet og i avledet virksomhet ellers.</i>	50
Figur 3.8	<i>Vekst i utvalgte indikatorer for virksomhetene på Svalbard samlet. 2008 = 100.....</i>	52
Figur 3.9	<i>Omsetning i Longyearbyen og Svea. Millioner kroner.....</i>	53
Figur 3.10	<i>Omsetning i 1000 kroner per årsverk. Longyearbyen og Svea</i>	54
Figur 3.11	<i>Lønnskostnader per årsverk i Longyearbyen og Svea. 1000 kroner.....</i>	55
Figur 3.12	<i>Lønnskostnader per årsverk på Svalbard (inkl Ny-Ålesund) og for landet i alt. 1000 kr.....</i>	56
Figur 3.13	<i>Verdiskapingen i Longyearbyen og Svea. Millioner kroner ...</i>	57
Figur 3.14	<i>Verdiskaping per årsverk i Longyearbyen og Svea. 1000 kr.....</i>	58
Figur 3.15	<i>Antall innbyggere bosatt på hele Svalbard.</i>	61
Figur 3.16	<i>Antall nordmenn og utlendinger bosatt i Longyearbyen og Ny-Ålesund.....</i>	62
Figur 3.17	<i>Andel innbyggere fordelt på 5-årige aldersgrupper 1/1 2016. Svalbard og landet. Prosent.....</i>	64
Figur 3.18	<i>Husholdninger i prosent av totalantallet 2015. Svalbard og landet.</i>	65

Figur 3.19	<i>Turnover i befolkningen og bedriftene i prosent av henholdsvis antall innbyggere og antall sysselsatte ved inngangen til året</i>	66
Figur 3.20	<i>Barn fordelt etter foreldrenes arbeidsnæring. Prosent av totalt antall barn.</i>	69
Figur 4.1	<i>Hotellovernattinger på Svalbard</i>	84
Figur 5.1	<i>Utviklingen i alternativ 4 – dobling i dagens basisvirksomhet mot 2025</i>	102
Figur 5.2	<i>Årsverksutviklingen på Svalbard framover. Avvik fra Alternativ 1.</i>	103
Figur 5.3	<i>Endringer i antall innbyggere i Longyearbyen 2014-2025, i seks alternativer. Basert på yrkesfrekvens = 1 og faste barnefrekvenser</i>	104

Sammendrag

Steinar Jobansen og Ragnhild Skogheim

Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2015. Konsekvenser av redusert kulldrift for utviklingen i Longyearbyen
NIBR-rapport 2016:8

De seinere årene har kulldriften på Svalbard gjennomgått store omveltninger. I forbindelse med høye kullpriser og relativt høy produksjon produserte Store Norske store overskudd. Det ble gjennomført store investeringer i Lunckefjell, for å sikre videre kullproduksjon. Parallelt med dette sank kullprisene, slik at lønnsomheten i selskapet avtok. De siste årene har derfor selskapet gjennomgått en omstrukturering som innebar store kostnadskutt. Nedbemanning av staben startet for flere år siden og akselererte gjennom 2015 og videre inn i 2016. Totalt ble det utført 351 årsverk¹ i selskapet i løpet av 2014. Fra 1. september 2016 vil det inntre en såkalt *driftshvile* i Svea og Lunckefjell, som innebærer at det gjennomføres arbeid tilsvarende 100 årsverk per år, altså en reduksjon på 250 årsverk sammenliknet med det som ble utført i 2014. Driftshvilen vil kunne vare i inntil tre år fra 1. januar 2017, altså fram til 1. januar 2020. Lengden på driftshvilen avhenger blant annet av kullprisen, men den skal i utgangspunktet ikke vare lenger enn ut 2019. Hva som vil skje med kulldriften etter at driftshvileperioden er løpt ut, er ikke besluttet.

I driftshvileperioden vil aktiviteten i Gruve 7 økes til to skift. Dette gjøres blant annet for å beholde nødvendig kompetanse i selskapet. Totalt vil selskapets ansatte derfor gjennomføre omtrent 50 årsverk i året i Longyearbyen. I tillegg vil man gjennomføre omtrent

¹ Beregnet som antall timeverk ifølge Bedriftsundersøkelsen (SSB), dividert med et sjablonmessig anslag på antall timeverk per årsverk hentet fra SSB.

like mange årsverk i Svea/Lunckefjell, i form av ulike drifts- og vedlikeholdsoppgaver.

Fokus i årets samfunns- og næringsanalyse er derfor en analyse av hvordan redusert aktivitet i kulldriften vil kunne påvirke utviklingen i Longyearbyen. Longyearbyen lokalstyre (LL), som har vært oppdragsgiver for analysen, har i den forbindelse vært interessert i en rekke forhold knyttet til utviklingen i Longyearbyen. Analysen kan deles i to hoveddeler:

1. En kvalitativ analyse av ulike informanters syn på framtidssiktene på Svalbard i lys av nedbemanningene i kulldriften
2. En kvantitativ analyse av effekter av redusert aktivitet i kulldriften for samfunns- og næringsutviklingen i Longyearbyen

Vi følger denne inndelingen nedenfor.

Kvalitativ analyse

Det overordnede temaet er hvordan Svalbard og Longyearbyen kan utvikle seg videre etter at kulldriften blir vesentlig redusert (evt. legges ned), og hva konsekvensene kan bli for svalbardsamfunnet. Informantene vurderer situasjonen ut fra sine ståsteder (virksomhet, næring, sektor) og vektlegger noen forhold som andre kanskje ikke ser på som viktige. Det er ikke her snakk om at noen forvalter sannheten mens andre mangler innsikt. Det sentrale i den kvalitative delen av prosjektet er å få frem ulike aktørers vurderinger. I denne delen av prosjektet har vi derfor i liten grad presentert tall, utover det som er relevant i forhold til et tema/saksområde.

Det er ulike syn på hvilke konsekvenser nedbemanningen i SNSK kan få for svalbardsamfunnet. Mens noen tror det ikke vil bety noe som helst, at virkningene av nedbemanningen allerede har vist seg ved at det er få igjen på Svalbard av de 200 som ble oppsagt i 2013, er andre mer usikre og avventende om hvordan fremtiden vil bli. Disse peker på at bybildet allerede er i endring ved at flere har flyttet og andre er i ferd med å flytte, og ved at det er mye uro og usikkerhet når det gjelder konsekvensene av nedbemanningen.

Håndverksbedriftene i Longyearbyen har i liten grad merket nedbemanningen i SNSK for sine virksomheter, utover økt konkurranse om småjobber, men de ser ikke mørkt på fremtiden på Svalbard og understreket at det fortsatt vil være behov for vedlikehold

av infrastruktur, boligbygging og annet. Dersom det blir færre fastboende på Svalbard kan det påvirke tallet på flyavganger, noe som kan bli et problem for reiselivet. Næringsdrivende som selger smykker, klær og ulike gaveartikler har merket nedgang i salget. Folk tilknyttet SNSK har vært gode kunder som la igjen en god del penger i form av gavekjøp til familien på fastlandet.

Alle vi har snakket med er opptatt av at Longyearbyen skal fortsette å være et familievennlig og velfungerende lokalsamfunn med et levende sentrum og peker på en rekke kvaliteter ved svalbardsamfunnet og Longyearbyen. Longyearbyen er et «kompakt» sted; det betyr blant annet at folk sparer mye tid på frakte barn til fritidsaktiviteter, skole og barnehage, og at de får mer tid til å engasjere seg i ulike aktiviteter. Det er mange typer aktiviteter folk kan engasjere seg i; alt fra sangkor og fotoforening til friluftsansjoner som Jeger- og fiskeforeningen og Røde Kors hjelpekorps. Det skal godt gjøres å ikke finne noe som en kan engasjere seg i, ble det påpekt, og organisasjonslivet er en inngang for tilflyttere til å bli kjent med folk på. Korte avstander ble også forstått i overført betydning; at det er lav terskel for å ta kontakt med Lokalstyret.

Svalbardnaturen, inkludert dyre- og plantelivet, er en viktig kvalitet for befolkningen og besøkende, noe de aller fleste fremhever. Men også kulturopplevelser (inkludert gruvehistorien) hører til kvalitene på Svalbard.

Selv om SNSK nedbemanner og reduserer driften vesentlig, ser de fleste vi har intervjuet at det er mulighet for utvikling av nye næringer. Håndverksbedriftene understreket at de vil være med å bygge det nye som kommer. Reiselivet vil være et viktig satsningsområde i årene som kommer, men også fisk og sjømat, som snøkrabbe og torsk (periodevis), kan bli en viktig næring fremover. På lengre sikt kan også bunndyr bli viktige næringsmessige ressurser. Det ble foreslått at UNIS satser på forskning knyttet til fiskerinæringen. Det er imidlertid noen barrierer knyttet til økt satsing på fiskeri. Ny havn er en av dem. Kystverket skal gjennomføre en rangering og vurdering av forskjellige løsninger for ny havnestruktur i Longyearbyen. Flere var kritiske til fremdriften og mente at konseptvalgutredning vil bidra til forsinkelser.

Også etterbruk av gruvene er aktuelle satsningsområder. I Svea kan det være det aktuelt å satse på turisme (kulturturisme), forskning og undervisning, konferanser og annet. Gruve 3 kan utvikles til

vitensenter/utstillingsvindu av gruvedriften. I fremtiden kan også næringsutvikling i tilknytning til mineralutvinning bli aktuelt. Det pekes spesielt på Atlanterhavsryggen, der det er avsetninger fra Jordas indre med mineraler.

UNIS har mye kompetanse som lokalsamfunnet kan nyttiggjøre seg. For eksempel kan biologi, fysikk og andre fag være relevante i utviklingen av nye næringer på Svalbard. Også UNIS ønsker å ta en større samfunnsrolle, og vokse slik at det blir merverdi for samfunnet og for studentene. Det ble foreslått av UNIS å ha jevnlig møter mellom UNIS, LL og Sysselmannen om kunnskapsutveksling og samarbeidsmuligheter.

Næringsaktører etterlyste tydeligere politiske signaler om hva man vil med Svalbard når det gjelder næringsutvikling. Det kunne for eksempel vært noen i lokalforvaltningen som jobbet spesielt med dette. I tillegg kunne Sysselmannen vært mer på banen på dette feltet.

Oppvekstmiljøet er et annet tema folk er opptatt av. Hvorvidt det er et problem eller ikke for barn at barn de kjenner i barnehage eller skole flytter, er det litt ulike syn på. Noen informanter pekte på at det er foreldrene som realiserer sine drømmer ved å bo på Svalbard, ikke barna, og at det er foreldrenes valg som styrer dette. Dette er ikke nødvendigvis kritikk av foreldrene, men snarere en situasjonsbeskrivelse. Barnehage og skole har stor oppmerksomhet på dette og kompetanse til å håndtere det.

Boligsituasjonen i Longyearbyen oppfattes av de fleste vi har intervjuet som presset, det vil si at det er knapphet på familieboliger, mange boliger er av eldre dato og eie- og leieprisene er gjennomgående høye. Bygging av flere boliger, forbedring av veger og annen infrastruktur er viktig både for lokalbefolkningen og for reiselivsnæringen.

Kvantitativ analyse

Den kvantitative delen av årets samfunns- og næringsanalyse er basert på de samme data (Bedriftsundersøkelsen, SSB) og et tilsvarende modellapparat som i tidligere analyser. Data fra Bedriftsundersøkelsen er fra siste tilgjengelige år, det vil si 2014.

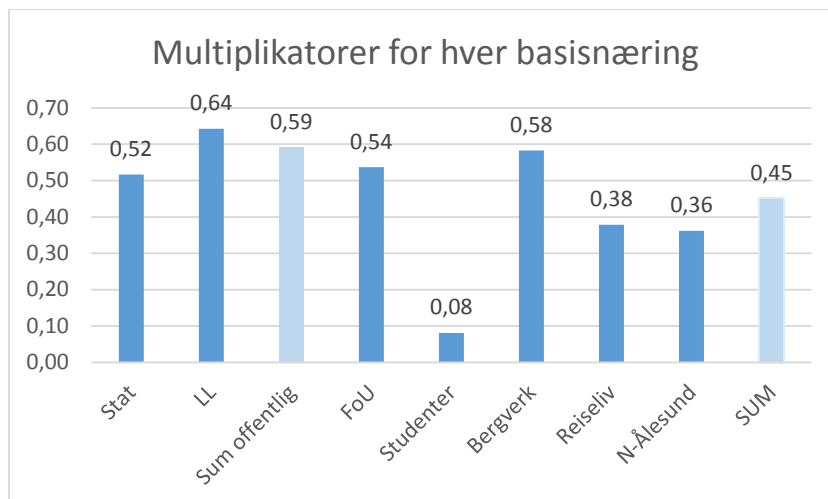
Modellen er basert på en antakelse om at man kan dele Svalbards økonomi i basisnæringer og avledet virksomhet. Basisnæringer

betjener storsamfunnet i form av en eller annen form for eksport (tolket i vid forstand, ved at de hovedsakelig henter sin inntekt utenfor Svalbard), mens avledet virksomhet først og fremst betjener lokalsamfunnet. Vi finner følgende basisnæringer på Svalbard:

Type basisvirksomhet	Hva omfatter basisvirksomheten?
Statlig virksomhet	All statlig virksomhet, inkl. Avinor, Posten, Sykehuset etc.
Longyearbyen lokalstyre (LL)	Lokalstyrets tjenesteproduksjon og administrasjon. Delvis finansiert utenfor Svalbard, delvis gjennom lokal etterspørsel.
FoU	Romrelatert virksomhet, høyere utdanning og forskning
Studenter	Ikke en basis-«virksomhet», men er eksterntfinansiert og påvirker utviklingen i LYB. Inngår ikke i bedriftsundersøkelsen. Data hentet fra UNIS
Bergverksdrift	SNSKs gruvedrift og administrasjon i LYB og Svea, inkl dattervirksomhet (for eksempel SNSK boliger)
NÅ	Aktiviteten i Ny-Ålesund, inkl Kings Bay etc.
Reiseliv	Bedriftsundersøkelsen gir grunnlag for å trekke ut omsetningen rettet mot reiseliv og turister i hver virksomhet på Svalbard (andelen reiselivsorientert omsetning i hver virksomhet varierer mellom 0 % og 100 %)

Kilde: Egne definisjoner

Med utgangspunkt i data fra Bedriftsundersøkelsen kan vi estimere multiplikatorer til å si noe om sammenhengen mellom utviklingen i hver basisnæring og avledet virksomhet. Multiplikatorene avhenger av kjøpekraften til de ansatte i hver basisvirksomhet og av hver basisvirksomhets lokale kjøp, og de varierer derfor fra næring til næring. Selv om multiplikatorene avhenger av lokale kjøp fra bedriftene og de ansatte, har vi valgt å «oversette» dem til årsverksmultiplikatorer. Det betyr samtidig at vi regner per årsverk. For hvert årsverk i basisnæringene (i gjennomsnitt), skapes 0,45 årsverk i avledet virksomhet (til høyre i figuren nedenfor).

Når det gjelder de øvrige næringene, ser vi at det er stor variasjon. Høyst multiplikator finner vi i LL og i Bergverk. Lavest ligger studentene (som skyldes at de har lav inntekt), Ny-Ålesund og reiselivet.

Disse årsverksmultiplikatorene antar vi ligger fast, som i basisåret. Hvert årsverk som forsvinner innenfor kulldriften vil dermed trekke med seg 0,58 årsverk i avledet virksomhet. Kulldriften har slik sett store ringvirkninger.

I utgangspunktet er koplingen mellom jobb og bosetting relativt klar på Svalbard. Hver person som er registrert bosatt på Svalbard, gjennomfører i gjennomsnitt omtrent 1 årsverk. Dette tallet har variert rundt 1 fra år til år. Når LL stiller spørsmålet om hvordan det kan ha seg at den registrerte befolkningen i Longyearbyen ikke er redusert gjennom 2015, selv om det har vært nedbemanning i kulldriften, er altså svaret at det enten skyldes en forsinkelse i registreringen av flytting, eller at man faktisk har fått flere arbeidsplasser i andre næringer. Turnoveren i befolkningen er høy (ca 25 prosent i året), slik at det er mulig. På grunn av manglende statistikk for 2015, er det imidlertid vanskelig å si nøyaktig hva som har skjedd gjennom 2015. Dette finner man ut når tall fra den nye Bedriftsundersøkelsen (for 2015) kommer sommeren 2016.

Dersom utviklingen i basisnæringene er bestemmende for utviklingen i avledet virksomhet, kan altså modellen brukes til å si noe om framtidige utviklingstrekk på Svalbard (med driftshvile i Svea). Dersom aktivitetsnivået skal opprettholdes totalt sett, må redusert

kulldrift erstattes med økt aktivitet i annen basisvirksomhet, enten det er i eksisterende eller nye basisnæringer. Strategisk næringsplan for Svalbard diskuterer næringslivets muligheter på Svalbard nærmere. Vi har også diskutert dette med informantene i den kvalitative delen av analysen. Slik sett framstår både reiselivet og FoU-virksomhet, inkludert studenter, som aktuelle næringer for framtidig ekspansjon, når vi ser på eksisterende basisvirksomhet. Imidlertid er tempoet knyttet til eventuell ekspansjon i eksisterende basisvirksomhet usikkert. Nye basisnæringer kan man for eksempel finne innenfor marin og maritim virksomhet, inkludert logistikk.

Med utgangspunkt i dette har vi laget seks alternativer for framtidig utvikling i basisnæringene på Svalbard. De er svært forskjellige, samtidig som de er stiliserte eksempler på hva som kan komme til å skje. Imidlertid viser hvert av dem partielle effekter av akkurat det alternativet vi ser på. Ved å kombinere de ulike alternativene, blant annet sett i forhold til tidsfasing av dem, kan man dermed analysere effektene av dem. Vi har valgt å se på utviklingen fram mot 2025.

Alternativ 1 – driftshvilen fortsetter

I dette alternativet videreføres aktiviteten i kulldriften på det nivået som er planlagt under driftshvilen. Det vil si at det gjennomføres omtrent 100 årsverk per år også i perioden etter at driftshvilen er tenkt opphørt, altså i årene fram til 2025. I dette eksempelet tenker vi oss at det ikke skjer andre endringer i Svalbards økonomi fram mot 2025.

Alternativ 2 – kompensasjonsalternativet fortsetter

I dette alternativet har vi tenkt oss at antall studentårsverk, antall FoU-årsverk og antall årsverk i reiselivet øker gradvis fram mot 2020. I 2020 vil aktiviteten innenfor disse basisvirksomhetene ligge omtrent 50 prosent over aktiviteten i år 2014. I perioden 2020-2025 er det fortsatt driftshvile i kulldriften (som i alternativ 1), samtidig som aktiviteten i de tre eksisterende basisnæringene opprettholdes som i 2020.

Alternativ 3 – kun kulldrift i Gruve 7

I dette alternativet tenker vi oss at Svea og Lunckefjell avvikles etter at den planlagte driftshvileperioden er over, gjennom en toårig opprydding i 2020 og 2021. Dette betyr en økning av antall

årsverk i kulldriften (opprydding) på 50 per år i 2020 og 2021, så en reduksjon i antall årsverk innenfor kulldriften med 100 i 2022. Vi har ikke tatt stilling til om oppryddingen vil ta lenger eller kortere tid, og vi har ikke lagt inn alternativ aktivitet i Svea, i dette alternativet. Alternativet viser således effekten av at antall årsverk i kulldriften på lang sikt reduseres med 50, sammenliknet med i driftshvilealternativet.

Alternativ 4 – dobling i eksisterende basisvirksomhet

Her har vi tatt utgangspunkt i alternativ 2 og 3. I perioden 2020 til 2025 har vi latt antall studentårsverk, antall FoU-årsverk og antall reiselivsårsverk fortsette å vokse, slik at de er dobbelt så høye i 2025 som i 2014. Dette alternativet inkluderer også to-årig opprydding i Svea i 2020 og 2021.

Alternativ 5 – Maksalternativet

Her har vi tatt utgangspunkt i alternativ 4, med en dobling av antall årsverk i eksisterende basisvirksomhet. I tillegg har vi tenkt oss en vekst i nye basisnæringer med 300 årsverk i perioden fram mot 2025, noe som er i tråd med Næringsplanen.

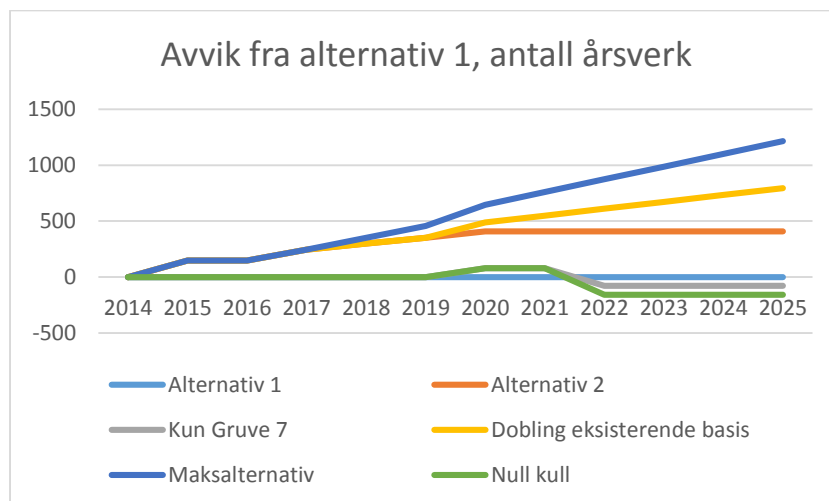
Alternativ 6 – «Null Kull»

I dette alternativet legges kulldriften på Svalbard ned etter driftshvilen, med opprydding som i Gruve 7-alternativet. Det betyr blant annet at man må importere kull til kraftproduksjon fra 2022. Dette alternativet er konsistent med at Store Norske går konkurs. I alternativet har vi ikke lagt inn vekst i andre basisnæringer. Slik sett representerer dette alternativet det «verste» alternativet når det gjelder framtidig næringsvekst på Svalbard.

Resultater av beregningene

Beregningsalternativene illustrerer at det er et stort spenn når det gjelder framtidig utvikling på Svalbard generelt og i Longyearbyen spesielt. Vi vet i utgangspunktet lite om hva som er mest sannsynlig. I figuren nedenfor er utviklingen presentert som avvik fra alternativ 1. Alternativ 1 innebærer at antall utførte årsverk i kulldriften i 2016 går nedover, og at antall årsverk fra og med 2017 vil være omtrent 400 færre per år enn i 2014 (som altså er basisåret for alle beregninger). Reduksjonen på 400 årsverk fordeler seg med omtrent 250 i kulldriften og omtrent 150 i avledet virksomhet. Når alternativ 2 i figuren ligger omtrent 400 høyere enn alternativ 1,

innebærer dette at antall årsverk i alternativ 2 fra 2020 vil ligge omtrent på samme nivå som i 2014. I en overgangsfase, fra 2016 til 2020, vokser imidlertid antall årsverk i alternativ 2. Det innebærer at antall utførte årsverk i alternativ 2 vil være lavere enn i 2014 i denne perioden.

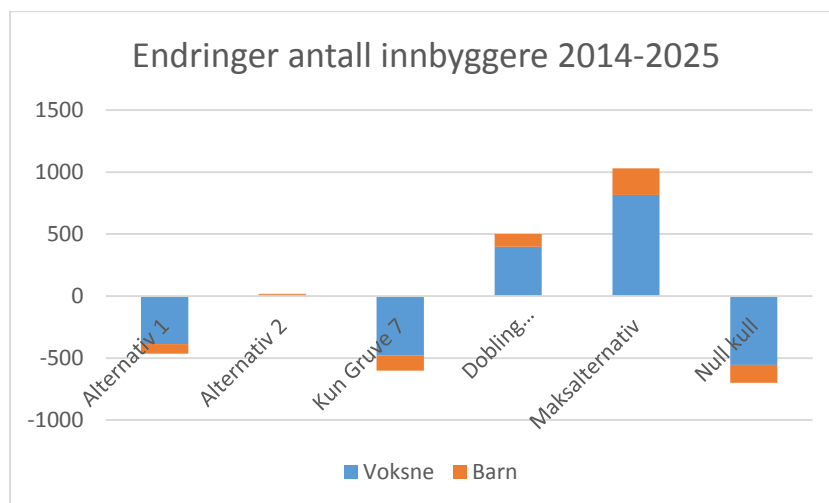

Alternativ 3 (kun aktivitet i Gruve 7) og alternativ 6 (ingen kullproduksjon på Svalbard) innebærer at det blir en ytterligere aktivitetsnedgang, sammenliknet med alternativ 1. Forskjellen mellom disse tre alternativene er imidlertid ikke så veldig stor, sett i forhold til de øvrige alternativene.

Vi har også konstruert to alternativer som innebærer en betydelig høyere årsverksproduksjon på Svalbard i 2025 enn alternativ 1 viser. Alt i alt innebærer en dobling av aktiviteten i eksisterende basisnæringer – altså fortsatt vekst fram mot 2025 – at det vil bli utført nesten 800 flere årsverk enn i alternativ 1, mens maksalternativet innebærer drøyt 1200 flere årsverk enn alternativ 1. Maksalternativet i 2025 ligger omtrent dobbelt så høyt når det gjelder antall årsverk som «null kull»-alternativet.

Dette har naturligvis ulike befolkningseffekter. I figuren nedenfor har vi valgt å presentere befolkningseffekter basert på faste yrkesfrekvenser (1,0) og faste barneandeler. Vi tror at anslaget på antall voksne innbyggere, gitt årsverksutviklingen, er temmelig sikre. Antall barn vil i realiteten endre seg over tid, men det er svært vanskelig å anslå endringene i detalj pga høy turnover i

befolkningen. Uansett må skole og barnehage ha god beredskap når det gjelder å ta inn nye barn.

I denne figuren er antall innbyggere i hvert alternativ presentert som avvik fra antall innbyggere i 2014, altså befolkningsendringer over tid. Vi ser at de tre alternativene med redusert kulldrift uten ekspansjon i andre basisnæringer innebærer befolkningsnedgang med rundt 450-700 innbyggere. Dette må sees i sammenheng med at det var drøyt 2100 innbyggere registrert i 2014.

I alternativ 2 vil antall innbyggere være omtrent som i 2014. Alternativene med sterk årsverksvekst (alternativ 4 og 5) innebærer en befolkningsøkning med henholdsvis 500 og 1000 personer, sett i forhold til i dag.

De ulike alternativene illustrerer at det er mange muligheter for framtidige utviklingstrekk på Svalbard. Mulighetene avhenger i stor grad av hvordan utviklingen i basisnæringene, eksisterende og/eller nye, blir. Man kan også tenke seg kombinasjoner av de seks, relativt stiliserte, alternativene. Den strategiske næringsplanen tar opp en rekke muligheter for framtidig utvikling, enten kulldriften fortsetter eller ikke.

1 Innledning

De seinere årene har rammebetingelsene for kulldrift på Svalbard endret seg. Gruva i Svea er på veg til å tømmes. Derfor har Store Norske Spitsbergen Kulkompani (SNSK) lagt til rette for å utvinne kull i Lunckefjell. Det har vært gjennomført store investeringer i infrastruktur for kulldrift der, samtidig som man også la opp til å kunne bruke en del av infrastrukturen i Svea når driften i Lunckefjell skulle starte. Parallelt med oppbyggingen av Lunckefjell, har imidlertid internasjonale energipriser, inkludert kullprisen, sunket kraftig. Det er ikke lenger lønnsomt å utvinne kull i Lunckefjell, og driften der har aldri startet opp. Aktiviteten i SNSK er redusert, og det er nå enighet mellom SNSK og eier (staten) om at man, i påvente av eventuelt økte kullpriser, skal ha en inntil treårig driftshvile i Svea og Lunckefjell. Aktiviteten i Gruve 7 skal imidlertid økes noe.

Samlet sett innebærer dette en aktivitetsreduksjon i selskapet, og sysselsettingen i SNSK skal ned fra 350 årsverk i 2014 (SSB) via knapt 200 årsverk ved årsskiftet 2015/2016 (SNSKs kvartalsrapport 4. kvartal 2015) til omtrent 100 årsverk i året fra høsten 2016. Driftshvile og redusert sysselsetting fører til reduserte kostnader for selskapet. Samtidig fører redusert produksjon, sammen med lave kullpriser, til at også inntektssida svekkes. Alt i alt har altså aktiviteten i kulldriften gått betydelig ned, og den vil gå videre ned fram mot høsten 2016.

De endrede rammebetingelsene for kulldriften har, som skissert, store konsekvenser for driften i selskapet. Samtidig har SNSK tradisjonelt hatt en dominerende posisjon på Svalbard. Redusert kullproduksjon – og sysselsetting i kulldriften – må derfor forventes å ha betydelige ringvirkninger til annen næringsvirksomhet og samfunnet ellers på Svalbard.

Hovedspørsmålet i samfunns- og næringsanalysen er derfor hvordan samfunnet i Longyearbyen påvirkes av endringene i kulldriften.

Dette hovedspørsmålet skjuler imidlertid en rekke «underspørsmål», knyttet både til historiske utviklingstrekk og til alternative framtidsbilder. Samfunns- og næringsanalysen ser på en rekke forhold som har påvirket og påvirker utviklingen på Svalbard, men fokuserer altså på samfunns- og næringsutvikling på Svalbard. Derfor har vi laget en leservegledning der det som tas opp i de ulike delene av analysen presenteres.

1.1 Leservegledning

Rapporten er forsøkt bygd opp slik at de viktigste analysetemaene og drøftingene er referert i sammendraget, slik at *sammendraget kan leses for seg*. Resten av rapporten går nærmere inn på de ulike temaene i analysen, for dem som er interessert i mer detaljer.

I *Vedlegg 1* har vi gjennomgått den informasjonen som er brukt i analysen. Her fokuserer vi mest på data hentet fra Bedriftsundersøkelsen (SSB), hva de kan nyttes til og hvordan vi har brukt dem. Detaljer om bruk av data fra Bedriftsundersøkelsen (SSB) i rapporten er forklart i vedlegget. Det er også sammenhengen mellom Bedriftsundersøkelsen og andre datakilder som er brukt.

Årets analyse er basert på en kombinasjon av kvantitative og kvalitative data. Både i Vedlegg 1 og i avsnitt 2.3.6 har vi diskutert innsamling og bruk av kvalitative data. Vi har organisert rapporten slik at kvantitative og kvalitative data brukes sammen der hvor hvert enkelt tema diskuteres. I tillegg har vi et eget kapittel der resultatene fra de kvalitative undersøkelsene diskuteres (kapittel 4).

De seinere årene har det vært gjennomført analyser av en rekke tema som påvirker utviklingen i svalbardsamfunnet, som planer for nærings- og reiseliv, planer for framtidig havneutbygging, ulike andre undersøkelser samt flere stortingsdokumenter knyttet spesielt til utviklingen i SNSK. I Vedlegg 1 har vi derfor valgt kort å referere innholdet i de viktigste analysene som er benyttet i samfunns- og næringsanalysen. Bruken av de ulike analysene er referert ellers i rapporten.

Kapittel 2 er et bakgrunnskapittel. Her gjennomgås bakgrunnen for, og omfanget av, aktivitetsreduksjonen i SNSK, inkludert driftshvilen i Svea og Lunckefjell på det detaljeringsnivået vi har behov for (avsnitt 2.3.1). Avsnitt 2.3.2 og 2.3.3 beskriver hvordan vi har valgt å dele inn næringslivet i basisnæringer og avledet virksomhet, samt hovedtrekkene i den modellen som er bygget opp og som brukes til analyser av effektene av redusert aktivitet i SNSK. Kulldriften er en av flere *basisnæringer*, som ved inngangen til 2016 fortsatt er en av de (den) største virksomheten(e) på Svalbard. Modellen er basert på at utviklingen i basisnæringene, som i stor grad bestemmes enten politisk og/eller gjennom utviklingen i verdensmarkedspriser, genererer etterspørsel rettet mot *avledet virksomhet*. Total næringsaktivitet på Svalbard er summen av aktiviteten i basisnæringene og avledet virksomhet. Vi har valgt å fokusere mest på sysselsettingen målt i årsverk når vi har analysert næringsstrukturelle endringer.

Sysselsettings- og befolkningsutviklingen på Svalbard henger nøye sammen. Tidligere samfunns- og næringsanalyser har, som årets, vist at hver voksne innbygger på Svalbard utfører omtrent ett årsverk i gjennomsnitt. Dette er et viktig strukturelt kjennetegn som har ligget til grunn når vi har framskrevet befolkningen. Turnover i Svalbards befolkning er imidlertid generelt sett høy (ca 20 prosent av innbyggerne flytter ut og erstattes av nye årlig). Selv om koplingen mellom sysselsetting, målt i årsverk, og voksne innbyggere er enkel, er det en særlig utfordring å framskrive antall barn. I avsnitt 2.3.4 har vi vist hvordan vi har framskrevet befolkningen.

I avsnitt 2.3.5 presenterer vi to alternativer for framskriving av Svalbards økonomi. *Alternativ 1* innebærer at antall årsverk i SNSK reduseres til ca 100. I dette alternativet vil sysselsettingen reduseres ytterligere i avledet virksomhet. En kraftig samlet sysselsettingsreduksjon innebærer at befolkningen også går kraftig ned, som en følge av redusert aktivitet i SNSK. Imidlertid viser *alternativ 2* at redusert aktivitet i SNSK kan kompenseres for gjennom økt aktivitet i andre basisnæringer. Vi har også drøftet ulike alternativer (som regneeksempler) for hva som kan skje dersom driftshvilen i Svea og Lunckefjell opphører, inkludert nyåpning i Svea og Lunckefjell, opphør av kulldriften og utvikling av nye basisnæringer. De ulike alternativene illustrerer også at det er mange forhold som påvirker samfunnsutviklingen i Longyearbyen og at

utviklingen kan være forskjellig på kort og lang sikt. I den forbindelse har vi blant annet pekt på at det på kort sikt (i en overgangsfase) kan være svært utfordrende for bedriftene innenfor avledet virksomhet å takle den reduserte etterspørselen knyttet til driftshvile i Svea, noe som kan påvirke utviklingen både i offentlig og avledet virksomhet i Longyearbyen.

I avsnitt 2.3.7 peker vi for det første på en del (økonomiske) forhold som modellen ikke tar høyde for. Vi diskuterer også kort noen alternativer når det gjelder framtidig næringsutvikling på Svalbard.

I kapittel 3 presenteres en del indikatorer som viser utviklingen på Svalbard (sysselsetting, næring, økonomi og befolkning). Dersom man sammenlikner med kapittel 2, er dette kapitlet mer empirisk orientert. Vi har her vektlagt å presentere årsverksutviklingen med utgangspunkt i data fra Bedriftsundersøkelsen. Det viser seg at det fra 2013 til 2014 var en viss vekst i totalt antall årsverk på Svalbard så vel som i kulldriften, trass i at man allerede hadde startet nedbemanning i kulldriften (de ansatte som var igjen, jobbet mer overtid). Imidlertid vet vi at det har vært videre nedbemanning i kulldriften gjennom 2015. Likevel har det ikke vært en tilsvarende reduksjon i antall registrerte bosatte i Longyearbyen, inkludert antall barn. Vi vet imidlertid at yrkesfrekvensen (antall årsverk per innbyggere) ligger omtrent på 1,0 på Svalbard. Derfor kan vi anta at sysselsettingen ikke er redusert i samme grad gjennom 2015 som reduksjonen i antall årsverk i kulldriften kunne tilsi. Dette tyder også tall fra Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF) på.

Kapitlet inneholder også en gjennomgang av noen økonomiske størrelser for basisvirksomheter og avledet virksomhet på Svalbard. En del indikatorer, som omsetning, verdiskaping og lønnskostnader, har gått ned fra 2013 til 2014, men med noe variasjon fra næring til næring. Dette kan tyde på at virksomhetene på Svalbard, generelt sett, går noe dårligere i 2014. Imidlertid ligger verdiskapingen per årsverk omtrent på samme nivå som for hele Norge, og lønnskostnadene per årsverk er noe høyere enn for landet sett under ett – selv om de over tid har utviklet seg svakere enn for hele landet.

I kapittel 4 har vi referert resultatene fra den kvalitative delen av samfunns- og næringsanalysen, som har vært vektlagt spesielt i

årets analyse. Dette gjenspeiler seg også i at det har vært gjennomført hele 21 intervjuer med i alt 29 informanter, som til sammen dekker et bredt spekter av aktiviteten på Svalbard. Fokus her har vært knyttet opp mot hvordan de ser på redusert aktivitet i kulldriften, og på hva man skal gjøre på Svalbard i framtiden dersom kulldriften fortsetter på et lavt nivå. Informantene representerer forskjellige syn på dette, men få så for seg at kulldriften vil være en viktig næringsveg på Svalbard framover. Flere mente også at SNSK ikke kommer til å være en viktig aktør i framtida.

Mange informanter trakk fram betydningen av reiselivet framover. Representanter for reiselivet mente for øvrig at det er rom for ekspansjon innenfor turisme framover. Tilsvarende mente også representanter for FoU-sektoren at ekspansjon er fullt mulig. I tillegg ble muligheten for å utvikle nye basisnæringer trukket fram. Eksemplene på nye basisnæringer som ble nevnt, var i stor grad i tråd med de eksemplene som er nevnt i Strategisk næringsplan (se Vedlegg 1).

Rammebetingelser for videre utvikling må imidlertid være på plass. Informantene var i stor grad fornøyd med at Longyearbyen er et kompakt samfunn, med de fordeler korte avstander gir. Imidlertid ble arealutvikling, havneutbygging, energi- og vannforsyning samt finansiering trukket fram som viktige forhold som må være på plass for å bidra til en videre utvikling av lokalsamfunnet. Boligmarkedet ble trukket fram som en særlig utfordring. Mange næringsdrivende var også opptatt av de høye fraktprisene for varer fra fastlandet og utlandet til Svalbard. Rekruttering av nye arbeidstakere ble også trukket fram av flere informanter. Arbeidstilbudet er godt, men det kan være utfordrende å få tak i familiefolk som trives på lenger sikt.

Informantene var i stor grad fornøyd med tjenestetilbudet i Longyearbyen. Dette gjelder offentlige og private tjenester så vel som organisasjonslivet. Samtidig er dette trivselsfaktorer som, når de er av høy kvalitet, bidrar til å heve Longyearbyens attraktivitet. Flere informanter pekte særlig på at alle må bidra for å beholde den høye attraktiviteten.

I kapittel 5 analyseres ulike framtidige utviklingsperspektiver for Svalbard. Analysen er basert på det modellapparatet som er utviklet og på koeffisienter fra basisåret (2014). Det innebærer at vi

tar utgangspunkt i at utviklingen i basisnæringene driver utviklingen på Svalbard, med multiplikatorer for hver basisvirksomhet som er estimert i 2014. Det innebærer også at yrkesfrekvensen for voksne innbyggere er omtrent 1,0, det vil si at hver voksne innbygger utfører omtrent ett årsverk per år i gjennomsnitt. Siden turnover blant befolkningen er så høy (25 prosent av innbyggerne skiftes ut hvert år), endres antall barn raskt. Vi har derfor nyttet barnefrekvenser til å estimere utviklingen i antall barn.

Vi har laget følgende framskrivingsalternativer mot 2025 (alternativ 1 og 2 innebærer kun fortsettelse av de alternativene som ble presentert ovenfor):

1. Driftshvilen fortsetter
2. Kompensasjonsalternativet fortsetter
3. Kun kulldrift i Gruve 7
4. Dobling i eksisterende basisvirksomhet
5. Maksimalt alternativ (alternativ 4 pluss vekst i nye basisnæringer)
6. «Null Kull»

Resultater av framskrivingene

Vi viser til kapittel 5 og Vedlegg 2 for en detaljert gjennomgang av forutsetningene for framskrivingene, hvilke resultater de vil gi på kort og lang sikt, og for en drøfting av alternativene. Resultatene illustrerer for det første at utviklingen framover er avhengig av utviklingen i basisnæringene². Bortfallet av kulldriften, gjennom driftshvile og eventuell videreføring av driften kun i Gruve 7 når de tre årene er omme, vil innebære en vesentlig reduksjon i antall arbeidsplasser/årsverk og antall innbyggere i Longyearbyen over tid sammenliknet med i 2014. *Skal Longyearbyen opprettholde innbyggertallet, må det en ekspansjon i eksisterende eller nye basisnæringer til.* Hvilke næringer det er snakk om, avhenger blant annet hvor man satser framover. Utviklingen i avledet virksomhet er, på sin side, først og fremst avhengig av utviklingen i basisnæringene.

Framskrivingene illustrerer også at framtiden i Longyearbyen er usikker. Dette gjelder særlig på kort sikt. Reduksjonen i kulldriften

² Dette er samtidig en forutsetning for framskrivingene, som er helt i tråd med tilsvarende forutsetning i alle tidligere samfunns- og næringsanalyser. Vi har imidlertid laget vesentlig flere framskrivingsalternativer enn tidligere.

skjer nå. Spørsmålet er om annen basisvirksomhet kan ekspandere like raskt som aktiviteten i kulldriften går ned. Siden befolkningstallet i Longyearbyen ikke har gått særlig ned gjennom 2015, kan det være mulig at omstillingen allerede er startet. Dersom dette er riktig, vil overgangen til et samfunn med kraftig redusert eller avviklet kulldrift bli lettere enn den ellers ville vært. Overgangsfasen kan på den andre siden representere en utfordring, særlig for avledet virksomhet, skole/barnehage og organisasjonslivet. Dersom mange innbyggere forsvinner, uten at det kommer nye, vil etterspørselen etter disse aktivitetene/tjenestene gå ned. En del av dem kan være vanskelige å bygge opp igjen når annen aktivitet kommer på plass.

2 Bakgrunn

Tidligere var Longyearbyen en såkalt «company town», et gruvesamfunn dominert av ett selskap (SNSK). Dette har endret seg betydelig siden 1980-1990-tallet, og kanskje særlig fra 1990-tallet og framover. Forskning og utdanning (FoU) knyttet til UNIS og en del andre institusjoner har kommet til. Reiselivets betydning har økt. Longyearbyen lokalstyre (LL) har mye av det samme ansvaret for å drive lokalsamfunnet (tjenesteproduksjon, infrastruktur og planlegging) som kommunene på fastlandet. I tillegg har det kommet til mange mindre, og noen større, næringsvirksomheter i privat sektor. Sysselmannen er statens øverste representant på Svalbard. Både antall sysselsatte og antall innbyggere på Svalbard har økt betydelig gjennom denne perioden. Samtidig har stadig flere lover og regler som gjelder ellers i Norge, også blitt gjort gjeldende på Svalbard. Utviklingen tilsvarer det man kan kalle en «normalisering» av svalbardsamfunnet, i den forstand at samfunnet på Svalbard, og da særlig i Longyearbyen, har blitt likere lokalsamfunn på det norske fastlandet.

2.1 Svalbardpolitikken

Siden 1925 har Svalbard vært en del av kongeriket Norge. Gjennom Svalbardtraktaten har Norge en forpliktelse til å sikre like rettigheter for borgere og selskaper fra traktatlandene på områder som er definert i selve traktaten. Det gjelder blant annet adgang til øygruppa og utøvelse av noen typer næringsvirksomhet. Dette har blant annet som konsekvens at Svalbard befinner seg utenfor Schengen-området.

Svalbardpolitikken koordineres av Justis- og beredskapsdepartementet. Politikkenes hovedlinjer presenteres av regjeringen som meldinger til Stortinget, som vedtar politikken. Stortingsmeldinger

om Svalbard har tradisjonelt vært utarbeidet med noen (omtrent ti) års mellomrom. Den siste meldinga er St.meld. nr. 22 (2008-2009). Linjene i politikken kommer også til uttrykk i de årlige svalbard-budsjettene.

Dagens svalbardpolitikk³ har som ett av flere mål at Svalbard skal være et stabilt familiesamfunn, men ikke et livsløpssamfunn. Antall innbyggere i Longyearbyen, Svea og Ny Ålesund (de aller fleste av disse er registrert bosatt i Longyearbyen)⁴ har økt med omtrent 1.000 siden 1990, til dagens knapt 2.200. Det finnes imidlertid ikke noe måltall for hvor stor Longyearbyen skal være, målt i antall innbyggere. Samtidig skisserer politikken rammer for næringsutviklingen på Svalbard, som man i stor grad forutsetter skal være markedsbasert. Når vi vet at yrkesfrekvensen (målt i antall årsverk per voksen innbygger) ligger nær 1,0, betyr dette at antall voksne i stor grad har fulgt arbeidsplassutviklingen. Antall barn har man imidlertid mindre kontroll på, da omtrent 20 prosent av befolkningen skiftes ut (turnover) hvert år.

De seinere årene har lover og regelverk i stadig økende grad blitt gjort gjeldende på Svalbard. Dette har vært en del av normaliseringen av svalbardsamfunnet. Justis- og beredskapsdepartementet har varslet at det kommer en ny svalbardmelding våren 2016⁵. Man må forvente at situasjonen og den framtidige utviklingen i SNSK vil utgjøre en viktig del av meldinga.

2.2 Endringene i kulldriften

Kulldriften i Store Norske har vært under press de seinere årene. Dette henger sammen med flere forhold. Kullforekomstene i Svea er på veg til å tømmes. Selskapet har derfor investert i infrastruktur i Lunckefjell, som for øvrig deler en del infrastruktur med Svea.

³ Med svalbardpolitikk mener vi her politikk som er mest (direkte) relevant for samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard, ikke de mer overordnede politikk-områdene (knyttet til Svalbardtraktaten, utenrikspolitiske forhold, at Svalbard er en del av Norge etc.).

⁴ Samfunns- og næringsanalysen ser hovedsakelig på utviklingen i Longyearbyen, som også brukes som betegnelse i rapporten. Når vi snakker om «Svalbard», mener vi i de fleste tilfeller Longyearbyen, Svea og Ny Ålesund. Analysen tar *ikke* for seg Barentsburg, Pyramiden og Hornsund.

⁵ Meld. St. 32 (2015-2016) *Svalbard*, er kort omtalt i Vedlegg 1.

Infrastrukturen i Lunckefjell er nå mer eller mindre på plass. Blant annet på grunn av konflikter med miljøhensyn, tok det lang tid å få godkjent utbyggingen i Lunckefjell. Siden investeringsbeslutningen knyttet til Lunckefjell ble fattet, har kullprisen i tillegg falt betydelig. Dette har ført til lønnsomhetsfall for selskapet, som derfor har gjennomført en rekke kostnadskutt. Staten kjøpte eiendom og infrastruktur for 295 millioner kroner av konsernet og bevilget 205 millioner kroner som ansvarlig lån (Prop. 118 S (2014-2015)). Disse midlene ble stilt til disposisjon for drift i selskapet. Staten innløste også resterende aksjeeiere i SNSK og ble eier av alle aksjene i selskapet fra juni 2015. Forutsetningen for framtidig drift i selskapet var at det ble gjennomført betydelige kostnadsreduksjoner, og at markedsutsiktene for kull (kullprisen) ville bedre seg.

Selskapet har, siden Prop. 118 S, gjennomført tiltak som har medført betydelige kostnadskutt. Markedsutsiktene for kull er imidlertid fortsatt krevende. Styret i selskapet har utarbeidet en forretningsplan som innebærer driftshvile i Svea og Lunckefjell i inntil tre år, samtidig som aktiviteten i Gruve 7 (Longyearbyen) utvides til to skift. Dette forutsetter at konsernets egenkapital og likviditet styrkes. Næringsdepartementet har derfor foreslått at det bevilges 112 millioner kroner i 2016 for å styrke konsernets egenkapital. Samtidig konverteres det ansvarlige lånet på 205 millioner kroner til egenkapital i selskapet (Prop. 52 S (2015-2016)). Departementet peker også på selskapets behov for ytterligere årlige bevilgninger på inntil 144 millioner kroner i inntil tre år fra utløpet av 2016. Samtidig endres kategoriseringen av statens eierskap i selskapet fra kategori 3 (forretningsmessige mål) til kategori 4 (sektorpolitiske mål). Forslagene i proposisjonen skal behandles og godkjennes av Stortinget.

Konkret innebærer dette en betydelig aktivitetsreduksjon i selskapet. I 2013 ble det gjennomført omtrent 350 årsverk i selskapet. Årsverkstallet var omtrent det samme i 2014 (faktisk noe høyere enn i 2013, selv om nedbemanningen hadde startet). Det var en betydelig reduksjon i bemanningen gjennom 2015, og fram mot 1. september i år skal man ned på en bemanning som tilsvarer et årsverkstall på omtrent 100. Driftshvile innføres i Svea og Lunckefjell fra våren 2016. Man utvider i den forbindelse til to skift i Gruve 7 og reduserer bruken av pendlervennlig turnus (7-7 og 14-14 forsvinner). I 2017, som er det første året med full driftshvile, vil man ha kommet ned på et årsverkstall på omtrent 100 (fordelt med

ca 50 oppsynsfolk/supervaktmestere i Svea, resten i Gruve 7 og administrasjonen). Den økte bemanningen i Gruve 7 skal blant annet bidra til at selskapet beholder kompetanse man tror man ellers ville mistet.

Driftshvile innebærer i utgangspunktet en pause i utvinningen av kull. Kullprisene må øke i løpet av de tre årene man har planlagt driftshvile for, dersom det skal bli aktuelt å starte opp driften i Lunckefjell. Slik sett er det usikkert om, og i hvilken grad, det kommer til å bli drift i Lunckefjell. Slik situasjonen er i dag, er lokalsamfunnet i Longyearbyen avhengig av kullet fra Gruve 7 for å drive energiverket sitt. Hvordan Store Norskes framtid vil se ut, er imidlertid usikkert slik det ser ut nå.

Representanter for Store Norske nevnte, i samtaler med NIBR, en rekke områder som er eller kan bli aktuelle å jobbe videre med. Per i dag forvalter selskapet en stor boligmasse i Longyearbyen, som i stor grad har vært benyttet av selskapets egne ansatte. Nedbemanningen i selskapet innebærer at det fristilles en del boliger, som kan leies ut til leietakere utenfor selskapet. Dette kan også bidra til å bøte på boligmengden i Longyearbyen. Selv om staten har overtatt Store Norskes eiendommer (Prop. 118 S (2014-2015)), forvalter selskapet fortsatt denne eiendomsmassen på vegne av staten, blant annet innenfor Longyearbyen arealplanområde. Selskapet ønsker derfor et tett samarbeid med LL om videre utvikling av dette arealet. Transformasjon av sentrum i Longyearbyen og utvikling av infrastruktur er eksempler på områder der SNSK bidrar og gjerne vil bidra framover. Slik sett kan SNSK fortsatt komme til å spille en viktig rolle både når det gjelder boligtilgang og planlegging (arealbruk) i Longyearbyen.

SNSK vil samtidig ha interesser når det gjelder videre næringsutvikling i Longyearbyen og Svea. Selskapet er majoritetseier i logistikkelskapet Pole Position. Store Norske Momentum (eller bare *Momentum*) er SNSKs satsning på nye forretningsområder. Momentum jobber med å utvikle områder der SNSKs ressurser og kompetanse kan brukes til videre utvikling i Longyearbyen og Svea. For tiden jobber man med tre konkrete prosjekter. Gruve 3 skal utvikles til en turistattraksjon (museum). Svea kan utvikles som arena for forskning, undervisning og reiseliv. I tillegg jobbes det med å utvikle Hotellneset som industri- og næringspark for Longyearbyen. SNSK påpekte også at Svalbard, og havområdene

rundt, er rikt på mineraler. Dette kan, sammen med logistikk-satsing, være mulige satsningsområder for selskapet framover.

Alt i alt illustrerer dette at det er usikkert hvordan det vil gå med SNSK framover. I verste fall vil selskapet forsvinne fra Svalbard. Dersom prisen på kull øker (nok), og man får godkjenning til å starte drift i Lunckefjell, kan imidlertid selskapet komme til å fortsette kulldriften der. Sannsynligvis vil det imidlertid innebære et slanket selskap, sammenliknet med det man har vært vant til. Nye satsningsområder for selskapet, der man kan utnytte den kompetansen selskapet har på å drive næringsvirksomhet i arktiske strøk, kan også bli aktuelle. Hva framtida bringer for selskapet, både når det satsningsområder og aktivitetsomfang, er imidlertid usikkert. Det avhenger av politiske valg, råvarepriser, råvaretilgang og en rekke andre forhold man ikke har oversikt over i dag. Gjennomgangen av alternativer ovenfor er derfor ikke uttømmende og må sees på som en diskusjon av muligheter heller enn en gjennomgang av konkrete alternativer.

I årets samfunns- og næringsanalyse fokuserer vi på å diskutere virkninger av at aktiviteten i SNSK reduseres til ca 100 årsverk per år. Dette må forventes å ha ringvirkninger til andre næringer, og til en rekke samfunnsforhold i Longyearbyen. Vi tar ikke stilling til hva SNSK skal drive med framover, enten det gjelder åpning av Lunckefjell eller helt annen virksomhet. Vi tar heller ikke stilling til om det er hensiktsmessig for Longyearbyen at SNSK, uavhengig av hva selskapet ellers driver med, fortsatt skal drive med bolig-utleie og forvalte eiendom på vegne av staten.

2.3 Opplegget i samfunns- og næringsanalysen

Årets samfunns- og næringsanalyse fokuserer altså på effekter av aktivitets- og bemanningsreduksjon i kulldriften. Antall ansatte i SNSK skal, fra omtrent 1. september 2016, reduseres ned mot 100 årsverk i året. Nedbemanningen skjer gradvis gjennom våren og sommeren 2016. Man vil fortsatt utvinne et mindre volum kull i Gruve 7 når det er driftshvile i Svea og Lunckefjell. Driftshvilen er foreslått av Regjeringen og skal vedtas i Stortinget. Dersom kullprisen øker i driftshvileperioden (2017-2019), vil det kunne bli oppstart av driften igjen i Svea og Lunckefjell.

2.3.1 Aktivitetsreduksjon i kulldriften

Aktivitetsreduksjonen i SNSK utgjør en betydelig andel av den totale næringsaktiviteten i Longyearbyen og Svea. SNSK har vært den største arbeidsplassen på Svalbard i «alle år», og er det fortsatt ved inngangen til 2016. Tradisjonelt har selskapet hatt like store innkjøp av underleveranser fra annen virksomhet som FoU-virksomheten og reiselivet til sammen. De ansatte i SNSK har også brukt mer penger lokalt på Svalbard enn ansatte i andre næringer – det skyldes både at lønna i kulldriften har vært høy og at det har vært mange ansatte. Slik sett er ringvirkningene av kulldriften til annen virksomhet, gjennom kulldriftens og de ansatte i kulldriftens lokale kjøp, betydelige.

Koplingene mellom kulldriften og annen næringsvirksomhet gjennom de lokale kjøpene er målbare (det finnes data i Bedriftsundersøkelsen, se Vedlegg 1) og kan dermed beregnes. Beregningene av disse ringvirkningene er en vesentlig del av samfunns- og næringsanalysen. Ringvirkningene har et omfang som tilsvarer drøyt et halvt årsverk (i annen virksomhet) per årsverk i kulldriften, som tilsvarer en multiplikator på drøyt 1,5. Forsvinner 250 årsverk i kulldriften, kan det altså i tillegg forsvinne drøyt 125 årsverk i annen virksomhet.

2.3.2 Basisvirksomhet og avledet virksomhet

Kulldriften utgjør en av flere basisnæringer på Svalbard. Basisnæringer kan defineres som næringer som (i hovedsak) henter sine inntekter utenfor Svalbard. Inntektene kan hentes i form av markedsinntekter – det vil si at man selger produktene sine på eksportmarkedet. Markedsorienterte basisnæringer er i konkurranse med tilsvarende næringer andre steder og må ofte ta prisen på sine produkter for gitt. Når det gjelder kulldriften, er selvsagt kullprisen en svært viktig variabel på inntektssida. Andre basisnæringers inntekter kan hentes i form av overføringer fra staten, altså en form for eksport til «storsamfunnet» (Norge som helhet). Her vil det i større grad være nasjonens behov og samfunnets politiske preferanser som styrer utviklingen enn markedsinntektene.

På Svalbard finnes det en rekke virksomheter som kan klassifiseres som basisvirksomhet. Disse kan igjen aggregeres til næringer. Tabell 2.1 gir en oversikt over basisvirksomhetene på Svalbard.

Alle enkeltvirksomheter i Bedriftsundersøkelsen (se Vedlegg 1) som kan klassifiseres innenfor en av disse basisvirksomhetene (eller basisnæringene) er aggregert inn (unntak: Studenter og Reiseliv behandles på egne måter).

Tabell 2.1 *Ulike basisvirksomheter på Svalbard*

Type basisvirksomhet	Hva omfatter basisvirksomheten?
Statlig virksomhet	All statlig virksomhet, inkl. Avinor, Posten, Sykehuset etc.
Longyearbyen lokalstyre (LL)	Lokalstyrets tjenesteproduksjon og administrasjon. Delvis finansiert utenfor Svalbard, delvis gjennom lokal etterspørsel.
FoU	Romrelatert virksomhet, høyere utdanning og forskning
Studenter	Ikke en basis-«virksomhet», men er eksterntfinansiert og påvirker utviklingen i LYB. Inngår ikke i bedriftsundersøkelsen. Data hentet fra UNIS
Bergverksdrift	SNSKs gruvedrift og administrasjon i LYB og Svea, inkl dattervirksomhet (for eksempel SNSK boliger)
NÅ	Aktiviteten i Ny-Ålesund, inkl Kings Bay etc.
Reiseliv	Bedriftsundersøkelsen gir grunnlag for å trekke ut omsetningen rettet mot reiseliv og turister i hver virksomhet på Svalbard (andelen reiselivsorientert omsetning i hver virksomhet varierer mellom 0 % og 100 %)

Kilde: Egne definisjoner

I tillegg har vi virksomheter på Svalbard som ikke inngår i noen av basisvirksomhetene. Disse kalles for *avledet virksomhet* og leverer i stor grad produkter (inkludert tjenester) til annen virksomhet og innbyggerne på Svalbard. Utviklingen i avledet virksomhet avhenger (drives) av utviklingen i basisvirksomhetene. Aktivitetsnivået i basisnæringene drives av eksternt etterspørsel. Dermed drives også aktivitetsnivået i avledet virksomhet indirekte av utviklingen i eksternt etterspørsel.

Grovt sett kan avledet virksomhet deles inn i bygge- og anleggsvirksomhet og annen avledet virksomhet. Produksjon i bygge- og anleggsvirksomheten kan grovt sett skilles mellom investeringer (i bygg og anlegg) og drift/vedlikehold. I perioder med høyt invester-

ingsnivå, vil generelt sett aktiviteten i bygge- og anleggsvirksomhetene være større⁶ enn i perioder med lavt investeringsnivå. Øvrig avledet virksomhet består av virksomheter innenfor en rekke bransjer. Her finner vi både virksomheter som er innrettet hovedsakelig mot innbyggerne (personrettet tjenesteyting) og virksomhet som i hovedsak er innrettet mot annen virksomhet på Svalbard (forretningsmessig tjenesteyting). I analysene nedenfor er avledet virksomhet i hovedsak sett på under ett, dvs. uten å splitte den videre.

2.3.3 Analyser av sammenhenger i Svalbards økonomi

Det er utviklet en modell som er basert på «economic base»-teori, eller eksportbaseteori. Etterspørselen etter basisnæringenes produkter er her den viktigste drivkraften bak lokal økonomisk vekst. Denne etterspørselen genererer markedsinntekter (eventuelt politisk bestemte inntekter), som basisnæringene blant annet bruker til å etterspørre produkter fra annen virksomhet lokalt og til personinntekt til de ansatte (og for så vidt eierne, der det er aktuelt), som også brukes delvis til lokal etterspørsel. Summen av de ansattes og bedriftenes egen etterspørsel lokalt er grunnlaget for økonomisk vekst i avledet virksomhet. Modellen er blant annet basert på følgende forutsetninger:

1. Man kan skille mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet
2. Basisnæringene henter i hovedsak sine inntekter utenfor Svalbard, mens avledet virksomhet henter sine inntekter hovedsakelig fra annen virksomhet lokalt og fra innbyggerne
3. Vi kan estimere sysselsettingsmultiplikatorer som sier noe om sammenhengen mellom sysselsettingsutviklingen i hver basisnæring og avledet virksomhet
4. Beregningene av multiplikatorer er basert på tall for årsverk i hver basisvirksomhet og avledet virksomhet, sammen med tall for lokale innkjøp fra hver basisvirksomhet og for lokale innkjøp fra de ansatte i hver basisvirksomhet

⁶ I en del store investeringsprosjekter har man imidlertid lagt hovedentreprisen til selskaper utenfor Svalbard. Derfor er ikke sammenhengen mellom høyt investeringsnivå og høy aktivitet i bygg og anlegg entydig.

5. Sysselsettingsmultiplikatorene kan brukes til å framskrive sysselsettingsutviklingen i avledet virksomhet, gitt sysselsettingsutviklingen i hver basisvirksomhet
6. Dette betyr blant annet at multiplikatoren for kulldrift kan brukes til å analysere effektene av redusert aktivitet i kulldriften for aktiviteten i avledet virksomhet

Slik sett kan modellen ikke brukes til å si noe om hva som påvirker utviklingen i basisnæringene. Dette er gitt utenfra. Modellen kan imidlertid brukes til å analysere sammenhengene i den lokale økonomien på Svalbard. I hvilken grad bedriftene i basisnæringene på Svalbard er konkurransedyktige, om aktiviteten på Svalbard påvirker verdensmarkedsprisen, om norske politikere vil øke (redusere) omfanget av overføringer til virksomhetene på Svalbard etc. kan modellen ikke brukes til. Men den kan brukes til analyser av *effektene av dette* for Svalbards økonomi.

Effektene per sysselsatt årsverk avhenger imidlertid ikke av nivået på aktivitetene i hver basisnæring – multiplikatorene er i utgangspunktet faste (og estimert i modellens basisår, som i årets samfunns- og næringsanalyse er 2014). Ved store skift i aktiviteten i basisnæringene, som ved den sterke aktivitetsreduksjonen i kulldriften vi analyserer i årets analyse, kan man tenke seg at multiplikatorene også endrer seg over tid.

Effektene for avledet virksomhet kan bli større eller mindre enn modellberegningene tilsier. De kan bli *større* for eksempel dersom det reduserte aktivitetsnivået i kulldriften også påvirker aktivitetsnivået i annen basisvirksomhet negativt, dersom det er terskelverdier for lønnsomhet (eventuelt sysselsetting) i bedrifter i avledet virksomhet som gir negative sprang i sysselsettingen når etterspørselen går ned, eller dersom bredden av tjenester som tilbys innbyggerne fører til at attraktiviteten til Longyearbyen går ned (og arbeidstilbudet reduseres). Effektene kan bli *mindre* for eksempel dersom redusert aktivitet i kulldriften åpner for vekst i annen basisvirksomhet, eventuelt for ny basisvirksomhet. Mulige effekter av redusert kulldrift *ut over det modellen viser* er drøftet nedenfor.

2.3.4 Befolkningsutvikling

Befolkningsutviklingen på Svalbard er sterkt styrt av sysselsettingsutviklingen. Det er mange grunner til det, som blant annet er diskutert nærmere i tidligere samfunns- og næringsanalyser. Vi vil likevel gjennomgå noen kjennetegn ved befolkningsutviklingen også her. Norske innbyggere som er registrert i befolkningsregisteret på Svalbard, må også ha en bostedskommune på fastlandet. Dette henger sammen med norsk politikk på Svalbard, som blant annet sier at Svalbard ikke skal være et livsløpssamfunn. En rekke velferdstjenester blir derfor ikke produsert på Svalbard, og alle som bor på Svalbard må ha et livsutkomme (inntekt) slik at de klarer seg selv. Det er fritt for utlendinger å komme til Svalbard, men også de må «klare seg selv» når det gjelder inntekt. De seinere årene har andelen utlendinger (i forhold til nordmenn) økt (se seinere i analysen).

Befolkningsregisteret føres av Svalbard skattekontor, og SSB mottar en kopi av dette registeret (www.ssb.no/svalbard). Alle som bor på Svalbard en viss periode har plikt til å registrere seg. Om de virkelig gjør det, er usikkert. Imidlertid har man ikke grunn til å tro at det er mange som ikke er registrert. Det er blant annet knyttet en del insentiver til å registrere seg, som svalbardskatt, rettigheter når det gjelder friluftsliv og jakt, tilgang på offentlige tjenester, brennevinskort og andre rettigheter. Man må være til stede på Svalbard minst halvparten av et kalenderår for å få rettighetene. De aller fleste som står i registeret, er bosatt i Longyearbyen.

Med utgangspunkt i tall for beregnede årsverk fra Bedriftsundersøkelsen og tall for antall voksne innbyggere på Svalbard, kan vi beregne en gjennomsnittlig yrkesfrekvens (antall årsverk per innbygger). Den ligger svært høyt. I alle tidligere samfunns- og næringsanalyser har hver voksne person registrert bosatt på Svalbard utført i gjennomsnitt ca. ett årsverk. Tallet for 2014 er ca 1,02 årsverk per voksne innbygger. Dette er svært høyt, sammenliknet med ellers i Norge. Spesielt innenfor reiselivet er det en del sesongarbeid, som registreres i Bedriftsundersøkelsen som timeverk, og som utføres av personer som ikke er registrert bosatt på Svalbard. Likevel tyder tallene på at den gjennomsnittlige voksne personen som er registrert bosatt på Svalbard jobber svært mye,

noe som er med på å forsterke forestillingen om at mange kommer til Svalbard for å jobbe.

Dette forsterkes når vi ser på befolkningens alders-, kjønns- og husholdsstruktur. Befolkningen på Svalbard domineres av innbyggere i yrkesaktiv alder (sammenliknet med landet som helhet), menn er sterkt overrepresentert og det samme er enpersonushold. Svalbardpolitikken legger imidlertid opp til at Longyearbyen skal være et *familiesamfunn*, noe det også er lagt til rette for. Man har full barnehagedekning, barne- og ungdomsskole og videregående opplæring på Svalbard. Dette, sammen med et godt fritidstilbud (både ungdomsklubb og friluftsliv, kino etc.) og svært korte avstander i Longyearbyen, er forhold som bidrar til å gjøre Svalbard til et attraktivt familiesamfunn.

Likevel er turnoveren blant innbyggere på Svalbard ganske stor. Mellom 20 og 25 prosent av innbyggerne skiftes ut hvert år. Hittil har ikke det vært noe problem, i det minste når man ser det i sammenheng med arbeidstilbudet. Bedrifter vi har snakket med oppgir at det er lett å rekruttere folk til jobber på Svalbard. Det kan imidlertid være utfordrende for LL å planlegge sitt tjenestetilbud rettet mot barn. Vi vet at mange velger å flytte sørover i forbindelse med at barna skifter fra barnehage til skole, fra barne- til ungdomsskole eller fra ungdomsskole til videregående skole.

Med den høye utskiftingen av innbyggere er det vanskelig å framskrive befolkningen på samme måte som man ville gjort med en mer stabil befolkning. Med utgangspunkt i det som står ovenfor, kan vi anta at antall voksne innbyggere som er registrert bosatt på Svalbard vil være omtrent det samme som antall utførte årsverk i løpet av et år. Vi vet også hvor mange barn disse innbyggerne har til enhver tid. Det er imidlertid vanskelig å beregne aldringen til barna, da utskiftingen av innbyggere er stor. Vi vet verken hvor mange barn som flytter ut eller hvor mange barn som flytter inn, når en sysselsatt erstattes med en annen i løpet av året. Imidlertid har vi forsøkt å benytte foreldrenes næringstilknytning som indikator på utviklingen i antall barn. Studentene har i liten grad barn. Det samme gjelder de ansatte i bergverk. Flest barn har de som er ansatt i offentlig sektor. Dersom for eksempel ti sysselsatte i kulldriften erstattes med ti offentlig sysselsatte, kan vi ut fra dette forvente at ett barn forsvinner fra, mens man får fem nye barn i,

Longyearbyen. Slik sett vil endringer i næringsstrukturen kunne ha store konsekvenser for barnetallet.

Vi framskriver altså antall voksne i Longyearbyen med utgangspunkt i beregnet årsverksutvikling (1:1). Antall barn framskrives med utgangspunkt i barnefrekvenser for hver næring. Barnefrekvensen varierer mellom 0,5 barn og 0,1 barn per sysselsatt, dersom vi ser bort fra studentene som i stor grad ikke har barn.

2.3.5 Framskrivingsalternativer

Modellen brukes til å framskrive næringsstruktur (fordelt på basisvirksomhet og avledet virksomhet), sysselsetting og befolkning for Svalbard (med fokus på Longyearbyen og Svea samlet). Utgangspunktet er situasjonen i basisåret (2014), som brukes som sammenlikningsgrunnlag. Utviklingen framskrives i flere alternativer.

Alternativ 1: Nedbemanning i kulldriften

I det første framskrivingsalternativet ser vi på utviklingen under driftshvilen i kulldriften. Dette innebærer at antall årsverk per år innenfor kulldrift reduseres til 100, noe som har ringvirkninger til avledet virksomhet og befolkning. I tillegg har det virkninger for aktiviteten i LL.

Alternativ 2: Nedbemanning i kulldriften og økt aktivitet i annen basisvirksomhet

I alternativ 2 ser vi på hvordan utviklingen vil være dersom redusert aktivitet i kulldriften erstattes med økt aktivitet i andre av de eksisterende basisnæringene. Her tar vi for oss en parallell økning i aktiviteten i FoU-virksomhet, studenter og reiseliv med 50 prosent. Dette vil gi omtrent det samme aktivitetsnivået i Longyearbyen som i 2014, men med noe flere barn. Dette gir grunnlag for å opprettholde (øke noe) det offentlige tjenestetilbudet fra LL.

Næringslivet og myndighetene i Longyearbyen har for øvrig trukket fram en rekke muligheter for framtidig næringsutvikling i form av nye basisnæringer i Longyearbyen. Mineralutvinning utenom kull, arktisk logistikk og fiske er eksempler på noen slike. Lønnsomhet vil være i fokus for utvikling av eventuelt nye næringer, og de nye næringene forutsetter blant annet at det legges til rette for næringsutvikling blant annet gjennom infrastrukturinvesteringer og arealplaner. Det er imidlertid volumet av eventuelle nye

næringer som vil være avgjørende for å opprettholde sysselsetting og befolkning i Longyearbyen, og for de nye næringenes bidrag til Longyearbyens attraktivitet for ny virksomhet og nye innbyggere, ikke hvilke(n) næring(er) det er snakk om.

Andre alternativer – driftshvilen opphører

Driftshvile i kulldriften må i utgangspunktet tolkes som nettopp det. For SNSK er det snakk om å vente inn økte kullpriser i tre år. Når de tre årene har gått, er det usikkert hvordan det vil gå med kulldriften i (Svea og) Lunckefjell videre.

Man kan tenke seg at kulldriften blir terminert i dette området av Svalbard. Dette vil være ressurskrevende, i form av kostnader knyttet til opprydding etter kulldriften. Hvor ressurskrevende det vil være, avhenger blant annet av om det blir etterbruk av Svea. Forskning og turisme nevnes som relativt konkrete alternativer av Momentum (Store Norske-selskapet som jobber med mulige nye satsningsområder for SNSK). Uansett har vi ikke kjennskap til at det finnes noe konkret anslag på oppryddingskostnader, ut over i konsekvensutredningen for utbygging i Lunckefjell (SNSG 2010). Her antyder man at det, i et års tid, vil kreves omtrent like mange sysselsatte til opprydding som under etableringen av infrastrukturen i Lunckefjell, det vil si ca 50 årsverk. I tillegg kommer ressursbehovet knyttet til nedbygging (eventuelt ombygging til etterbruk) i Svea. Disse er ikke kjent for oss på det nåværende tidspunkt, men de vil være vesentlige. Sannsynligvis vil oppryddingsfasen være lang, og aktiviteten i oppryddingsfasen vil være minst like høy som under driftshvilen.

Det ligger i begrepet driftshvile at planen i utgangspunktet er å sette i gang produksjonen igjen når driftshvilen opphører, og der- som prisen øker. Man må imidlertid regne med at aktivitetsnivået ikke blir like høyt som tidligere, når man teller antall årsverk. Selskapet har gjennomført kostnads- og bemanningskutt som sannsynligvis vil innebære lavere sysselsetting enn man har hatt fram til nå. Samtidig er framtidig produksjonsvolum også usikkert av flere grunner. SNSK er 100 prosent statlig eid, og kategoriseringen av statens eierskap i selskapet er endret fra kategori 3 (forretningsmessige mål) til kategori 4 (sektorpolitiske mål). Slik sett kan man se for seg for eksempel at staten vil begrense produksjonen i Lunckefjell selv om kullprisen er høy, slik at kullforekomsten der

skal holde lenger og SNSK bidra lenger til lokalsamfunnet i Longyearbyen. Dette illustrerer at det er usikkert hvordan opphør av driftshvilen vil materialisere seg.

Alternativ 1 og 2 (henholdsvis nedbemanning og nedbemanning med kompensasjon i andre basisnæringer) er ikke utformet med sikte på å si noe om hva som vil skje med kulldriften på Svalbard på litt lenger sikt. Modellen kan brukes til å beregne mulige effekter av ulike situasjoner for videre utvikling i Store Norske, ut over alternativ 1 og 2. Følgende regneeksempler kan være aktuelle:

- Driftshvilen opphører og aktiviteten i Svea og Lunckefjell termineres (som ovenfor). Diskusjon av langsiktige effekter av *bortfall* av aktiviteten i Svea og Lunckefjell. På mellomlang sikt innebærer dette aktivitetsøkning der, med potensielt positive ringvirkninger for sysselsettingen i Longyearbyen.
- Driftshvilen opphører og aktiviteten i Svea og Lunckefjell øker igjen. Dette forutsetter at kullprisen øker, dersom SNSG fortsatt skal drives etter markedsmessige prinsipper. Vi vet ikke hvor stort sysselsettingsbehovet vil være, men SNSG (2010) antyder at årsverksbehovet per år vil være omtrent 200, dersom man har drift i Lunckefjell i fire år. Imidlertid kan man tenke seg at kostnadskutt i Store Norske har ført til effektivisering, slik at man kan ha samme produksjon med lavere årsverksinnsats, eventuelt at man sprer uttaket av kull (tidshorizonten for drift) over flere år. I tillegg til effektene på selve kulldriften, kan det være behov for en viss oppbemanning i administrasjonen i Longyearbyen når man starter opp igjen. Man kan for eksempel se på virkningene av en dobling av antall årsverk i selskapet, fra 100 under driftshvilen til 200 fra og med 2020. Dette må sees på som et regneeksempel.
- Store Norske slutter helt med kulldrift etter driftshvilen, også i gruve 7. Dette innebærer at aktiviteten reduseres med ytterligere 100 årsverk sammenliknet med alternativ 1 og 2. I tillegg må Longyearbyen begynne å importere kull til energiverket i dette tilfellet. Realismen i et alternativ der

man ikke lenger produserer kull i Longyearbyen kan selvsagt diskuteres. Dette må derfor sees som et regneeksempel.

- Longyearbyen utvikles videre med «nye basisnæringer». Både Store Norske og andre aktører ser, blant annet gjennom den strategiske næringsplanen, det som mulig å bygge opp andre næringsveger på Svalbard. Med utgangspunkt i næringsplanen vil vi derfor se på et alternativ der det kommer nye basisaktiviteter til Svalbard, til erstatning for kulldriften, men i tillegg til de andre eksisterende basisnæringene. Ulike alternative næringsveger, slik de framkommer i Strategisk næringsplan, er gjennomgått i Vedlegg 1.

Sammen med alternativ 1 og 2 utgjør disse alternativene et slags «mulighetsrom». Man kan selvsagt tenke seg ulike mellomalternativer i tillegg. Ett slikt alternativ er en situasjon der det, etter driftshvilen, innføres et driftsnivå i Gruve 7 som er tilpasset lokalsamfunnets energibehov, uten eksport av kull. Dette kan innebære at man går ned fra to til ett skift og kan i teorien fint kombineres med ulike driftsalternativer i Svea og Lunckefjell.

Hva skjer mens kulldriften trapper ned (og andre basisnæringer eventuelt bygges opp)?

Modellen egner seg best til å sammenlikne ulike situasjoner og sier lite om overgangen mellom disse. Både alternativ 1 og alternativ 2 vil ta tid. Tilleggsalternativene vektlegger blant annet dette. Det er derfor viktig å drøfte hva som er mulighetene i overgangsfasen.

Alternativ 1 kan på litt sikt innebære at Longyearbyen som samfunn blir (vesentlig) mindre enn det er i dag, med et smalere tjenestetilbud rettet mot innbyggere og næringsliv og med færre innbyggere. Dersom næringslivet i Longyearbyen oppfatter dette som en sannsynlig utvikling framover, er det grunn til å tro at man kommer inn i en negativ spiral, som kan gi sterkere negative effekter av nedbemanning i kulldriften enn modellens resultater tilsier.

Innenfor alternativ 2 kan man tenke seg at utviklingen på mange måter blir omvendt. Selv om næringslivet (utenom kulldriften) må

forvente lavere lønnsomhet, aktivitet og sysselsetting i en overgangsfase, vil en sterk nok ekspansjon i basisnæringene utenom kulldriften bidra til at lønnsomheten, aktiviteten og sysselsettingen i avledet virksomhet kan opprettholdes på sikt. Det er imidlertid viktig at en slik optimisme opprettholdes i overgangsfasen, slik at man ikke velger å bygge ned aktiviteten i denne fasen.

Longyearbyen vil slik sett stå overfor en utfordrende periode på kort sikt (mens det er driftshvile i kulldriften), uansett hvordan de øvrige basisnæringene vil utvikle seg framover og uansett om driftshvilen i Svea og Lunckefjell opphører i etterkant av den varslede treårsperioden. Man kan argumentere for at dagens virksomhetsstruktur i Longyearbyen kan sees på som infrastruktur som bidrar til samfunnets attraktivitet. Det er viktig at usikkerheten for de næringsdrivende, og for dem som bor i Longyearbyen, reduseres i denne perioden.

2.3.6 Kvalitative data og analyser

I årets samfunns- og næringsanalyse er kvalitative data og kvalitativ analyse vektlagt i større grad enn tidligere. Kombinasjonen av kvantitative og kvalitative data bidrar til å gi et bredt kunnskapsgrunnlag om utviklingen på Svalbard. Kvantitative data er nødvendig for å forstå og overvåke de sterke omveltningene samfunnene på Svalbard, og spesielt i Longyearbyen, har gjennomgått siden begynnelsen av 1990-tallet. Det er også sentralt i årets analyse. I tillegg inneholder analysen kvalitative data, der vi har intervjuet sentrale aktører fra ulike samfunnsfelt i Longyearbyen. Dette er gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, som gir mulighet til å følge opp og utdype temaer og spørsmål som dukker opp underveis i samtalen.

Ett spørsmål som ofte stilles ved kvalitative studier er om informantene snakker sant, om de har spesielle interesser og agendaer som former synspunktene. Vi må også i denne studien ta i betraktning at informantene snakker ut fra ulike posisjoner, at det finnes interessemotsetninger og at folk kan se seg tjent med å vektlegge noe og holde andre ting tilbake. Hvem de omgås og hvilke sosiale arenaer de deltar på og annet vil også kunne prege synspunktene, uten at vi har grunnlag for å si at det er tilfelle. Det er ikke alt informantene har sagt som gjengis, og vi navngir ikke hvem som

har sagt hva. Noen synspunkter deles av flere, mens andre kan variere med type virksomhet, sektor etc.

Det overordnede temaet er hvordan ulike informanter ser på framtidssiktene på Svalbard i lys av nedbemanningen i kulldriften, hvilke utfordringer det innebærer, hvilke muligheter for ny utvikling de ser for seg, hva det vil bety for deres næring, bransje og virksomhet og for samfunnet på Svalbard og særlig i Longyearbyen. Gjennom undersøkelsen får vi også kunnskap om hva som er kvaliteter, utfordringer og mangler i Longyearbyen og hva som representerer utfordringer for å drive virksomhet på Svalbard uavhengig av situasjonen i SN. Vi har gjennomført 24 intervjuer, noen med flere deltakere samtidig (fra samme type virksomhet). Representanter for følgende virksomheter, sektorer og organisasjoner er intervjuet: Næringsforeningen, Skattekontoret, SvalSat, NAV, Visit Svalbard, Svalbard Wildlife Expedition, Coop, Fruene, Skinnboden, Gullgruva, LNS, Imtech, Svalbard Bygg, SNSK, Longyearbyen Røde Kors Hjelpekorps, Longyearbyen Jeger og Fiskeforening, Fotoklubben, UNIS, Longyerbyen Lokalstyre (administrasjon, barnehage- og skolesektor), Sysselmannen og Statsbygg.

2.3.7 Andre forhold

I rapporten diskuteres både historiske utviklingstrekk og framtidssikter, også når det gjelder forhold som i liten grad er nevnt ovenfor. Vi har blant annet vektlagt å presentere en del indikatorer som i liten grad er diskutert i tidligere samfunns- og næringsanalyser, eller som det er lenge siden har vært tatt opp.

Basert på data fra Bedriftsundersøkelsen (Vedlegg 1) presenterer vi blant annet indikatorene nedenfor. Noen indikatorer er beregnet pr årsverk og noen er sammenliknet med tilsvarende data for Norge i alt:

1. Omsetning
2. Verdiskaping, som er lik omsetning minus virksomhetens kjøp av varer og tjenester.
3. Lønnskostnader
4. Lønnsomhet, målt som kapitalavkastning (dvs verdiskaping minus lønnskostnader)

5. Investeringer

I tillegg ser vi nærmere på en del indikatorer for reiselivsutvikling, hentet fra andre kilder.

Vi har også gjort forsøk på å kartlegge betydningen av *pendling* (ukespendling, 14-14). Arbeidstidsordninger som muliggjør slik pendling sier lite om omfanget av pendlingen. Derfor har det vært vanskelig å anslå dette. Imidlertid antydde SNSK (2010) at om lag 40 prosent av de ansatte som jobbet innenfor 14-14-ordningen tilbrakte hoveddelen av friperioden sin på fastlandet.

Tilsvarende har det vært vanskelig å finne tall for *boligpriser*, enten det gjelder leie eller kjøp av boliger. Vi har fått oppgitt noen tall fra utleiere, men disse har blitt imøtegått av andre. Vi har ikke sett det som vår oppgave å oppgi informasjon det er strid om. Imidlertid kan vi, med utgangspunkt blant annet i informantintervjuer, hevde at det er stor variasjon mellom bedrifter når det gjelder i hvilken grad de tilbyr bolig til sine ansatte og hva slags betaling de krever av dem. Hva slags bolig arbeidsgiver tilbyr, varierer også betydelig. Vi kan også si at mange opplever prisen på boliger i Longyearbyen som høy. Flere har påstått at prisene ligger omtrent på nivå med prisene i norske storbyer. Noen virksomheter synes imidlertid at den prisen man betaler for å kunne tilby sine ansatte bolig, ikke er spesielt høy. Vi diskuterer boligsituasjonen nærmere i rapporten.

I rapporten diskuteres også følgende forhold:

1. Betydningen av infrastrukturbygging (inkludert havn) og videreutvikling av Longyearbyen
2. Framtidig vekst innenfor eksisterende basisnæringer, med vekt på FoU-virksomhet og reiseliv
3. Utviklingen i næringslivet ellers, inkludert avledet virksomhet, både i overgangsperioden (de nærmeste tre årene) og etter driftshvilen i Svea
4. Mulige nye basisnæringer (særlig fisk og krabbe)
5. Etterbruk av SNSK, særlig i Svea og museet i Gruve 3

Vi har ikke sett det som vår oppgave å vurdere sannsynligheten for at det ene eller det andre skjer når det gjelder disse forholdene. Vår kompetanse er på effekter av ulike utviklingstrekk for samfunns- og næringsutviklingen, og det er dette vi har fokusert på i analysen.

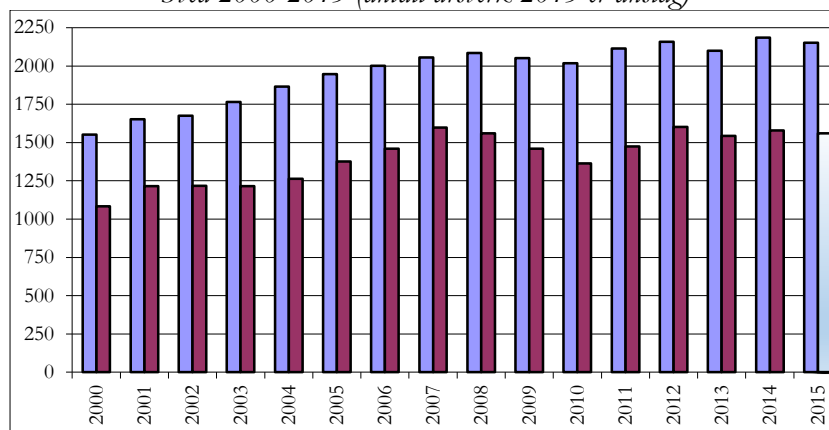
3 Noen utviklingstrekk

Nedenfor gjennomgår vi noen utviklingstrekk fra forrige Samfunns- og næringsanalyse (Bjørnsen og Johansen 2014) til dagens. Gjennomgangen er i stor grad basert på Bedriftsundersøkelsen (SSB) og annen offisiell statistikk. Vi viser til Vedlegg 1 for en nærmere gjennomgang av datagrunnlaget.

3.1 Sysselsettingsutviklingen

Befolknings- og sysselsettingsutviklingen følger hverandre relativt tett på Svalbard. Figur 3.1 illustrerer dette. Det har vært en jevn befolknings- og årsverksvekst siden år 2000, bortsett fra i etterkant av finanskrisa i 2008. Befolkningen og sysselsettingen har stabilisert seg etter dette. Både befolkningen og sysselsettingen økte fra 2013 til 2014. Fra 2014 til 2015 var det en svak befolkningsnedgang.

Figur 3.1 *Befolkning på Svalbard og antall årsverk i Longyearbyen og Svea 2000-2015 (antall årsverk 2015 er anslag)*

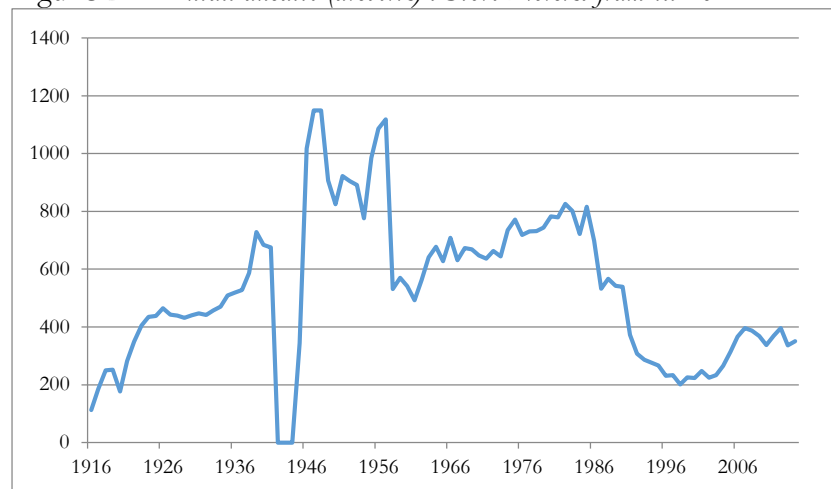
Kilde: Befolkningsregister for Svalbard, Bedriftsundersøkelsen, egne beregninger

Utviklingen mellom 2014 og 2015 når det gjelder antall årsverk er usikker. De siste årsverkstallene fra Bedriftsundersøkelsen er fra 2014.

3.1.1 Utviklingen i kulldriften

SNSKs økonomi har vært anstrengt gjennom flere år. Inntektssvikt, på grunn av fallende og lave kullpriser, utgjør den ene siden av dette. Samtidig har kostnadene vært høye, blant annet knyttet til høy bemanning og stadig vanskeligere tilgang på kull i Svea. Derfor har ett fokus for selskapet vært på kostnadskutt i flere år.

Figur 3.2 *Antall ansatte (årsverk) i Store Norske fram til 2014*

Kilde: NIBR-rapport 2014:26 og Bedriftsundersøkelsen 2014

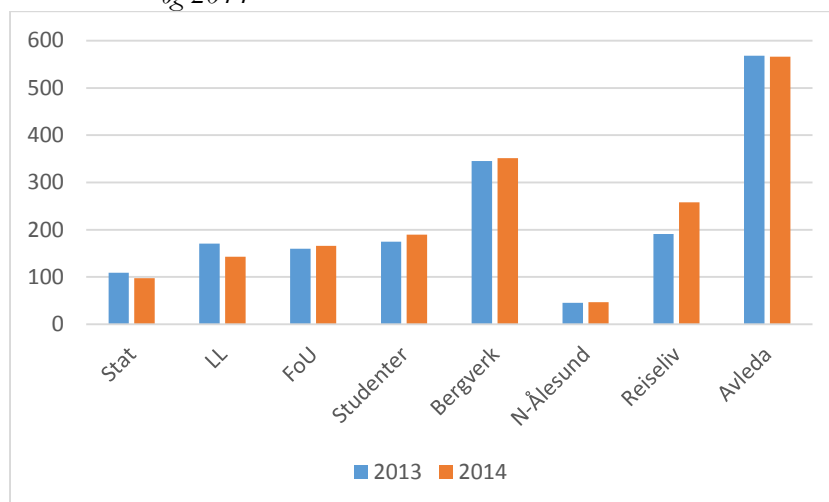
Figur 3.2 viser sysselsetningsutviklingen i SNSK på lang sikt. Vi ser at antall årsverk de seinere årene var på sitt laveste på slutten av 1990-tallet. Etter det har det vært en kraftig bemanningsøkning innenfor kulldriften, og fra 2006 til 2014 har det vært utført mellom 350 og 400 årsverk i året i bedriften. Trass i varslede kostnadskutt, og bemanningsreduksjon, *økte antall årsverk* i SNSK fra 2013 til 2014. Dette kan blant annet skyldes bruk av overtid.

3.1.2 Sysselsettingens fordeling på næringer

Figur 3.3 viser antall årsverk i de ulike basisnæringene og i avledet virksomhet år 2013 og 2014. Avledet virksomhet, som er en sammensatt «næring», har flest sysselsatte (se avsnitt 3.1.3). Kulldriften

er fortsatt den største basisnæringen, målt i antall årsverk. Reiselivet er nest størst, etter sterk sysselsettingsvekst gjennom 2014. Det utføres mellom 100 og 200 årsverk i hver av de øvrige basisnæringene

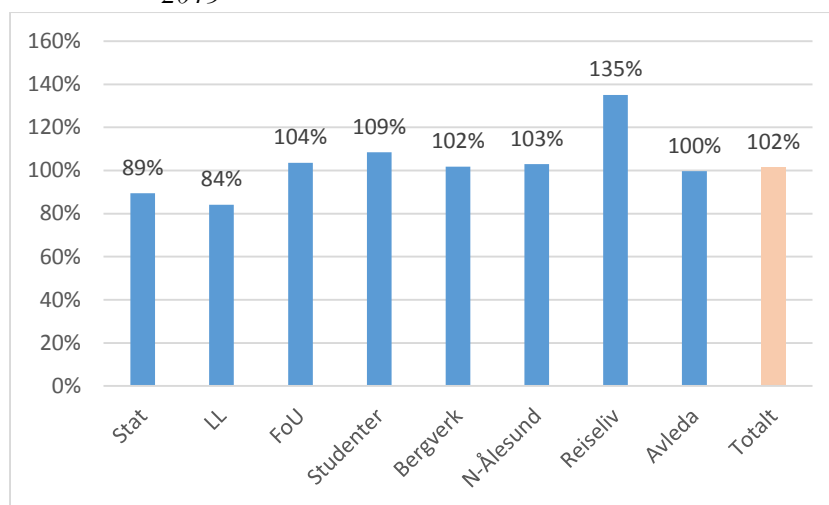
Figur 3.3 *Antall årsverk i hver basisnæring og i avledet virksomhet 2013 og 2014*

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

Figur 3.4 viser årsverksutviklingen fra 2013 til 2014. Antall årsverk totalt sett har økt med omtrent to prosent. Dette tilsvarer den økningen vi så i kulldriften i samme periode. Det har imidlertid vært til dels sterke endringer i sammensetningen av næringslivet. Sterkest endringer ser vi i *reiselivet*, der aktiviteten målt i årsverk har økt med ca 1/3. Antall utførte årsverk har gått en del ned i statlig sektor og LL. Dette kan henge sammen med konsolideringstiltak der. Det er en svak økning i antall utførte årsverk både i FoU-virksomhet og når det gjelder studenter. Antall utførte årsverk i avledet virksomhet i 2014 er omtrent som i 2013. På den måten har ikke den svake økningen i totalt antall årsverk påvirket utviklingen i antall årsverk i avledet virksomhet i vesentlig grad.

Figur 3.4 *Antall årsverk på Svalbard i 2014, i prosent av antallet i 2013*

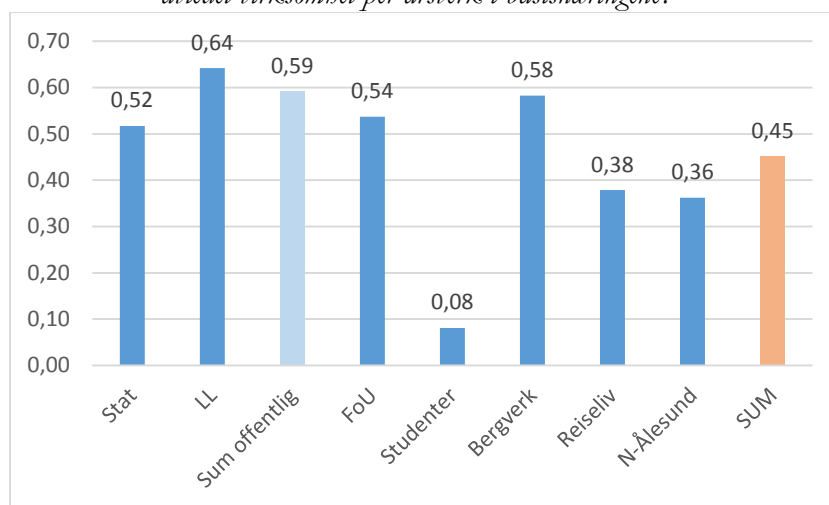

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

3.1.3 Sammenhengen mellom basisvirksomhet og avledet virksomhet

Sammenhengen mellom antall årsverk som utføres i hver av basisnæringene og i avledet virksomhet kan angis i form av årsverksmultiplikatorer. Årsverksmultiplikatorer sier noe om hvor stor aktivitet basisnæringene genererer i avledet virksomhet, målt per årsverk i basisnæringene.. Multiplikatorene beregnes med utgangspunkt i hver basisnærings lokale kjøp av varer og tjenester fra andre virksomheter på Svalbard, inkludert kjøp av investeringsvarer og-tjenester, og lønssummene som utbetales i hver basisnæring, justert for en estimert lokal konsumandel. Konsumandelen, som viser hvor stor andel av lønna som brukes til innkjøp fra lokalt næringsliv, estimeres med utgangspunkt i tall fra Bedriftsundersøkelsen. Antall årsverk i avledet virksomhet «tilordnes» deretter hver basisnæring med utgangspunkt i hver basisnærings andel av lokale kjøp og de ansatte i hver nærings konsumandel. Se Vedlegg 1 og avsnitt 2.3.3 for en gjennomgang av multiplikatorbegrepet.

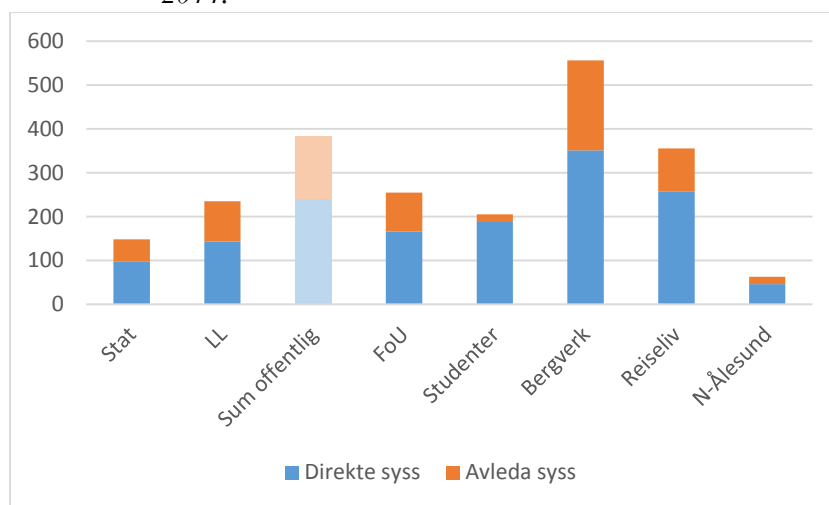
Figur 3.5 *Årsverksmultiplikatorer 2014. Hvor mange årsverk genereres i avledet virksomhet per årsverk i basisnæringene?*

Kilde: Egne beregninger, basert på data fra Bedriftsundersøkelsen

Figur 3.5 viser at det i 2014 ble utført 0,45 årsverk i avledet virksomhet per årsverk i basisnæringene i gjennomsnitt. Det er imidlertid stor spredning i multiplikatorene fra basisnæring til basisnæring. Generelt sett er det slik at multiplikatoren for næringer med lav sysselsetting, høy lønn per årsverk og høye lokale innkjøp (inkludert investeringer) er høyere enn for næringer med lave lokale innkjøp og mange lavtlønte sysselsatte. Det skyldes blant annet at bedriftenes lokale kjøp er omtrent dobbelt så høye som lønssommene i hver næring. Den svært lave multiplikatoren for studenter skyldes først og fremst at studentene har lav inntekt, og at det ikke er en ordinær basisnæring (med lokale innkjøp). I samarbeid med UNIS ble det derfor for noen år siden gjennomført en forbruksundersøkelse blant studentene, med sikte på å kartlegge det lokale forbruket deres. Resultatet av denne kartleggingen er justert for prisstigning fram til 2014. Ved siden av studentene er multiplikatoren lav for virksomheten i Ny-Ålesund og for reiselivet. Disse tre basisvirksomhetene, og da særlig reiselivet (som er en stor næring) trekker gjennomsnittsmultiplikatoren ned. Multiplikatoren for de andre basisnæringene ligger over gjennomsnittet. Figur 3.6 illustrerer dette nærmere.

Figur 3.6 *Antall årsverk i avledet virksomhet tilordnet hver basisnæring, 2014.*

Kilde: Egne beregninger

Her framgår det med tydelighet at kulldriften også i 2014⁷ i sum representerer er vesentlig del av Svalbards økonomi når inkluderer betydningen næringa har for avledet virksomhet. Samlet sett dreier det seg om omtrent tretti prosent av antall utførte årsverk⁸ på Svalbard. Beregnet på samme måte utgjør reiselivet knapt tjue prosent av antall årsverk. I 2014 kunne altså omtrent halvparten av alle årsverk som ble gjennomført på Svalbard tilbakeføres til kulldriften og reiselivet.

3.1.4 Nærmere om avledet virksomhet. Reiseliv og bygg og anlegg

Avledet virksomhet består, som nevnt, av mange ulike typer virksomhet som betjener virksomheter og befolkning på Svalbard. Mesteparten av basisvirksomheten *reiseliv* er dessuten tilordnet enkeltbedrifter⁹ som er kategorisert innenfor avledet virksomhet. Reiselivsdelen av aktiviteten i hver av disse bedriftene er derfor tett

⁷ I tidligere samfunns- og næringsanalyser ble multiplikatoren for kulldriften beregnet på en annen måte. En del av SNSKs lokale kjøp var da kjent i detalj, noe beregningene var justert for. I årets analyse er multiplikatoren for kulldrift beregnet som for de andre basisnæringene.

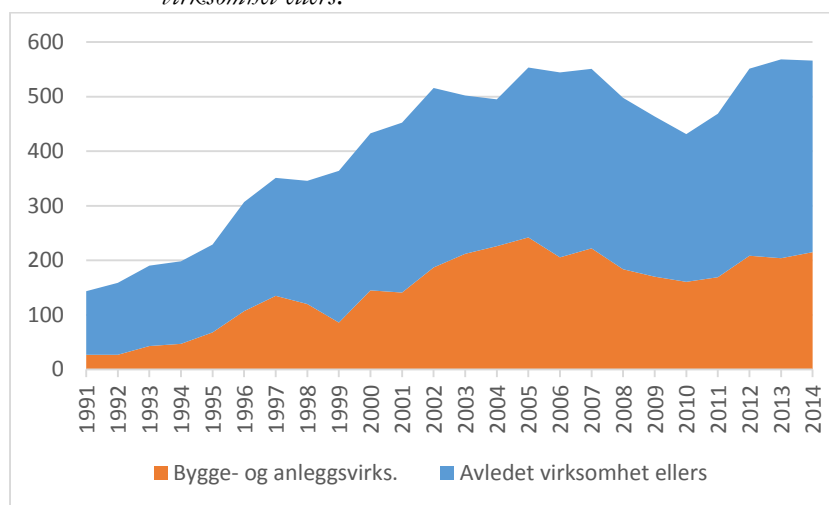
⁸ Inkludert studentårsverk

⁹ Se Vedlegg 1 for beregningsopplegget når det gjelder reiselivsaktiviteten

knyttet sammen med den delen av bedriftenes virksomhet som er knyttet opp mot å betjene næringslivet og befolkningen lokalt. Redusert etterspørsel fra basisnæringene (les: kulldriften) kan derfor også ramme tilbudet til besøkende til Svalbard indirekte. Denne koplingen tar ikke multiplikatoren høyde for.

Det er også slik at bygge- og anleggsnæringen er en viktig del av avledet virksomhet. Aktivitetsnivået i denne næringen bestemmes blant annet av investeringsnivået på Svalbard, i tillegg til løpende vedlikeholds- og reparasjonsarbeid.

Figur 3.7 *Antall årsverk i bygge- og anleggsvirksomhet og i avledet virksomhet ellers.*

Kilde: NIBR-rapport 2014:26, Bedriftsundersøkelsen

Bygge- og anleggsvirksomheten utgjorde i 2014 knapt 40 prosent av totalt antall årsverk som ble gjennomført i avledet virksomhet. Antall årsverk i bygg og anlegg er noe lavere enn det høyeste det har vært (rundt år 2005), men på et relativt høyt nivå historisk. Svingningene i sysselsettingen i bygg og anlegg har vært svakere enn svingningene i avledet virksomhet ellers. Det kan henge sammen med at investeringsnivået har vært relativt stabilt på Svalbard, også i lavkonjunkturer, de seinere årene. Mange større bygg og anlegg, både i Longyearbyen og Svea/Lunckefjell, har nok også bidratt til stabiliteten i denne næringen, selv om hovedentreprenør for en del av de større prosjektene i SNSK-regi (blant annet investeringene i Lunckefjell) har vært hentet fra fastlandet. Etter-spørselssvingninger på grunn av lavkonjunkturer (og for så vidt

høykonjunkturer) har nok påvirket avledet virksomhet ellers i større grad enn bygge- og anleggssektoren.

3.1.5 Sysselsettingsutviklingen fra 2014 til 2015

De siste tallene fra Bedriftsundersøkelsen er fra 2014, som det framgår av gjennomgangen ovenfor (se også Vedlegg 1). Den varslede driftshvilen i Svea og Lunckefjell vil slå fullt ut fra sommeren/høsten 2016. Befolkningsstatistikken viser små endringer i antall registrerte innbyggere på Svalbard¹⁰ gjennom 2015. Med en tett kopling mellom antall årsverk og antall voksne innbyggere og med en årsverksfrekvens på omtrent 1,0, betyr dette at man kan forvente at det har vært relativt små endringer også i antall årsverk i samme periode. Dette har vi imidlertid ingen statistikk for.

SSB registrerer imidlertid antall ansatte (i hver virksomhet) løpende i Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF). Registeret, og forholdet til Bedriftsundersøkelsen, er kort gjennomgått i Vedlegg 1. Den største forskjellen er at det i Bedriftsundersøkelsen gis tall for antall timeverk i hver bedrift, som sier noe om ressursinnsatsen som legges ned i bedriften. Dette kan omkodes sjablonmessig til årsverk. I VoF registreres antall ansatte, ikke arbeidstiden. Slik sett vet vi blant annet ikke om det er mange som jobber deltid, er vikarer eller utfører sesongarbeid. Det innebærer at det kan være store forskjeller mellom tall fra VoF og Bedriftsundersøkelsen, blant annet når man skal sammenlikne tall fra de to kildene over tid eller på tvers av næringer, og spesielt dersom timeverksinnsatsen per ansatt varierer mye.

VoF-tallene for Svalbard viser store svingninger fra år til år. Det gjør det vanskelig å sammenlikne utviklingen over tid, og det gjør det vanskelig å sammenlikne data fra VoF med data fra Bedriftsundersøkelsen. Imidlertid tyder ikke tallene fra VoF på at det har vært en vesentlig nedgang i sysselsettingen på Svalbard gjennom 2015, bortsett fra i kulldriften. Det stabile innbyggertallet kan slik sett sees på som en indikator på at også sysselsettingen har vært stabil gjennom 2015. Når Bedriftsundersøkelsen basert på 2015-

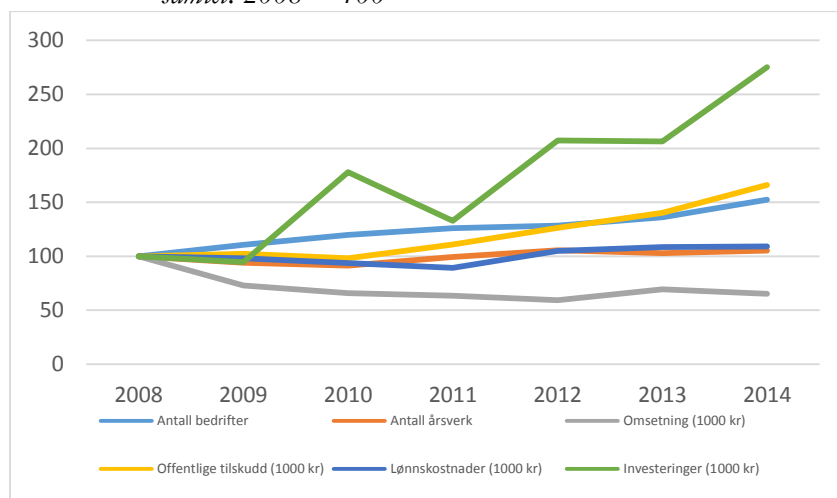
¹⁰ De fleste er registrert i Longyearbyen, noen få i Ny-Ålesund.

data foreligger, vil vi imidlertid få et presist tall for hvordan årsverksutviklingen har vært.

3.2 Noen økonomiske størrelser

Ovenfor har vi fokusert mest på sysselsetting, målt i årsverk. Dette sier noe om aktivitetsnivået i Longyearbyen. En viktig del av årets samfunns- og næringsanalyse er også å se på utviklingen i en del økonomiske størrelser for næringene på Svalbard.

Figur 3.8 *Vekst i utvalgte indikatorer for virksomhetene på Svalbard samlet. 2008 = 100*

Kilde: Bedriftsundersøkelsen (www.ssb.no)

Figur 3.8 viser utviklingen i en del økonomiske indikatorer¹¹ for alle virksomheter på Svalbard samlet fra 2008 til 2014, hentet fra Bedriftsundersøkelsen. Den negative utviklingen i *omsetning* skyldes i hovedsak at en «postboksvirksomhet», som var lokalisert til Svalbard en periode, forsvant fra Longyearbyen. Denne virksomheten hadde stor omsetning, men få sysselsatte og annen aktivitet. Ellers er den største veksten å finne når det gjelder investeringene, som gjennom perioden har svingt noe, men viser en kraftig økning perioden sett under ett og er på sitt høyeste med nesten tre ganger så høyt volum i 2014 som i 2008. Offentlige tilskudd og antall bedrifter har økt med omtrent 50 prosent i samme periode.

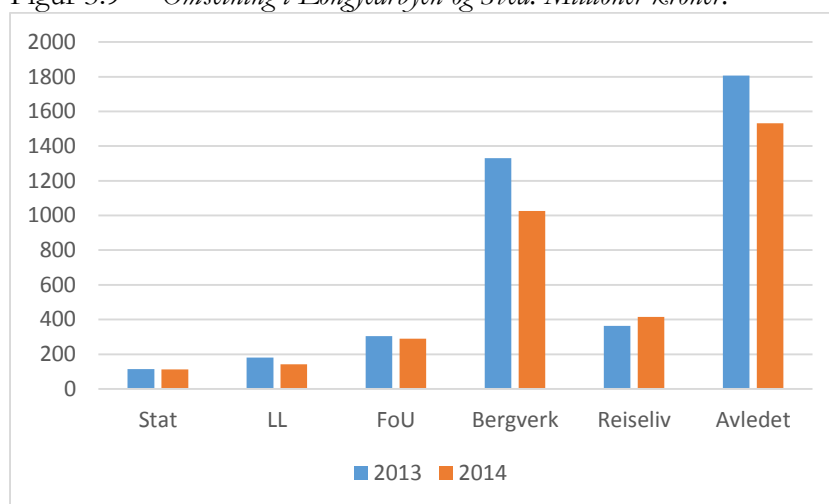
¹¹ Tallene er ikke justert for prisstigning

Økningen i antall bedrifter er større enn økningen i antall årsverk. Det betyr at bedriftene på Svalbard gjennomgående har blitt mindre, målt ut fra antall årsverk per bedrift. Øvrige indikatorer (antall årsverk og lønnskostnader) ligger omtrent på det samme nivået i 2014 som i 2008.

3.2.1 Omsetning

Bedriftenes omsetning måles som deres salg av varer og tjenester. For offentlig sektors del måles omsetningen som summen av kostnader knyttet til driften. Noen offentlige inntekter kan hentes i markedet (for eksempel gjennom barnehage- eller SFO-avgift), mens en del av finansieringen kommer fra offentlige tilskudd (skattefinansiering). Noen private bedrifter (næringer) på Svalbard mottar også offentlige overføringer.

Figur 3.9 Omsetning i Longyearbyen og Svea. Millioner kroner.

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

Vi ser at aktivitetsnivået i 2014, målt som omsetning, er lavere enn i 2013 i de fleste basisnæringer og i avledet virksomhet. Unntaket er reiselivsnæringene, som har hatt omsetningsvekst. Omsetningsnedgangen totalt sett har kommet trass i en svak økning i antall utførte årsverk i 2014, sammenliknet med i 2013. Det kan derfor være naturlig å se på utviklingen i omsetning per årsverk.

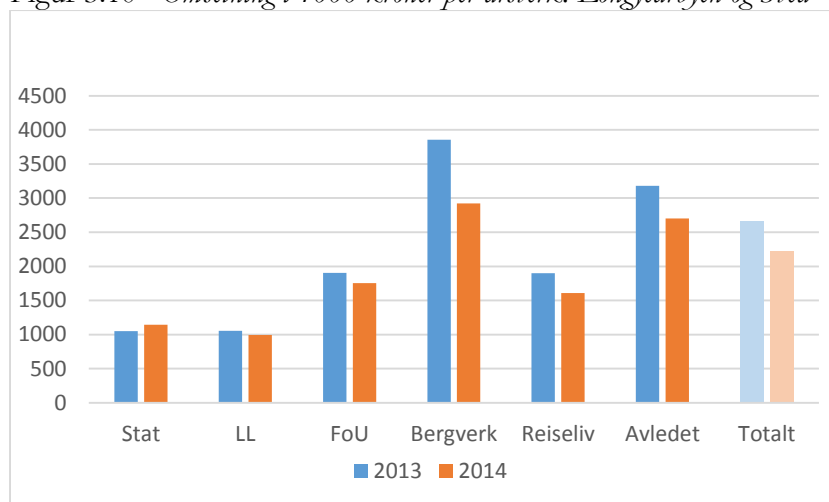
Figur 3.10 viser omsetningen per årsverk på Svalbard. Høyest omsetning per årsverk var det innen bergverksdrift, både i 2013 og

2014. Imidlertid hadde bergverksdrift den sterkeste omsetningsreduksjonen per årsverk av de ulike næringene i denne perioden. Imidlertid har de fleste næringene opplevd omsetningsreduksjon per årsverk. Dette inkluderer også reiselivet. I statlig sektor har det vært en viss omsetningsøkning. Vi ser for øvrig at omsetningen per årsverk i avledet virksomhet er relativt høy, mens FoU- og reiselivsvirksomhet ligger omtrent likt. Lavest omsetning per årsverk er det i offentlig virksomhet.

Gjennomsnittlig omsetning per årsverk for all virksomhet på Svalbard gikk ned med om lag 400' kroner fra 2013 til 2014. Nedgangen gjelder alle basisnæringer (unntatt statlig sektor) og avledet virksomhet. Sterkest nedgang i omsetning per årsverk finner vi i kulldriften, der antall årsverk utført i 2014 var noe høyere enn i 2013, mens omsetningen gikk ned.

Omsetning per årsverk kan sees på som en av flere måter å beregne produktivitet på (en annen kan være verdiskapning per årsverk). Reduksjonen tyder således på at produktivitetsveksten i virksomheter på Svalbard gjennomgående var lav (negativ) i 2014. Redusert omsetning per årsverk kan således tolkes som et negativt signal sett i forhold til framtidspotensialet.

Figur 3.10 Omsetning i 1000 kroner per årsverk. Longyearbyen og Svea

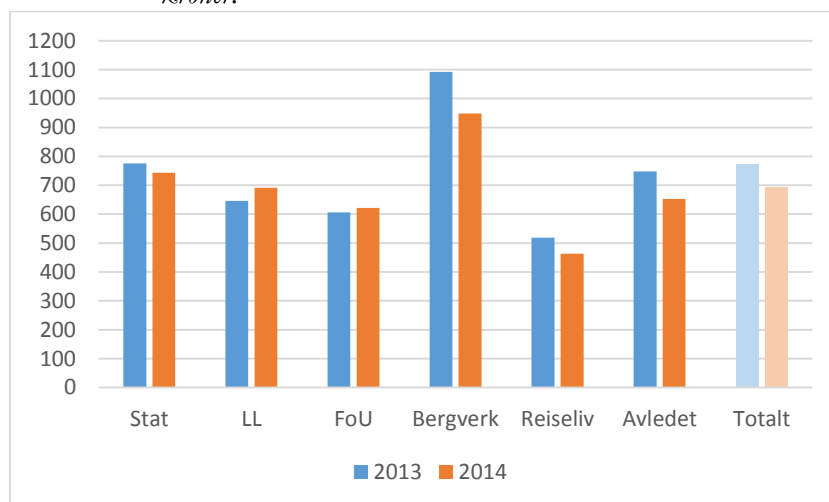

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

3.2.2 Lønnskostnader

En av de viktigste utgiftspostene for virksomhetene er lønnskostnader. Lønnskostnader måles som utbetalt lønn, inkludert alle tillegg og personalkostnader. Det betyr at lønninger, i tillegg til sosiale utgifter (blant annet pensjon), er inkludert. En del virksomheter på Svalbard betaler også husleie for de ansatte. Dette er i så fall inkludert i lønnskostnadsbegrepet. Det samme er overtidsbetaling. Siden lønnskostnadene per årsverk omfatter mye mer enn utbetalt lønn, må dette ikke forveksles med utbetalt årslønn per årsverk. Lønnskostnadene representerer arbeidsgivers utgifter i forbindelse med kjøp av arbeidskraft, som er høyere enn den utbetalte årslønna.

Figur 3.11 *Lønnskostnader per årsverk i Longyearbyen og Svea. 1000 kroner.*

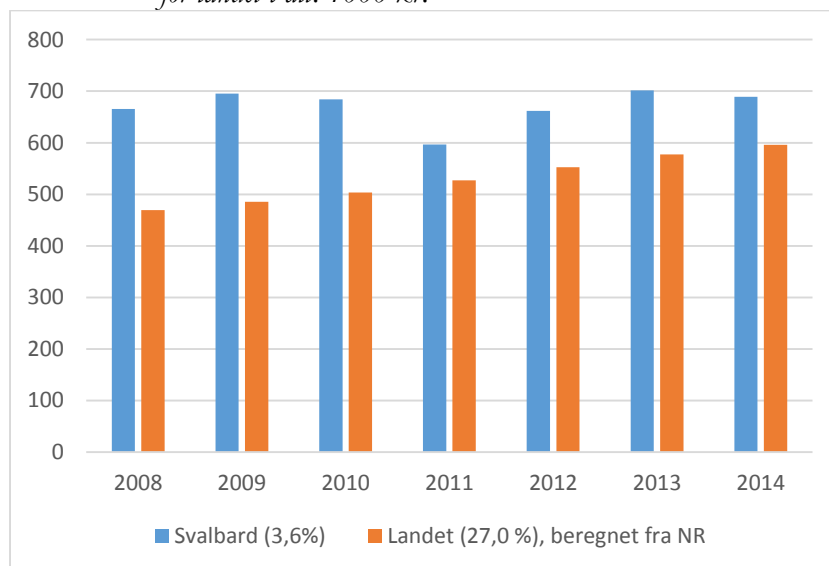
Kilde: Bedriftsundersøkelsen

På Svalbard ligger lønnskostnadene per årsverk totalt sett på rundt 700' kroner i 2014. Dette er en nedgang fra 2013. Nedgangen kan også sees i sammenheng med redusert omsetning per årsverk på Svalbard (se ovenfor).

Lønnskostnadene per årsverk varierer betydelig mellom næringer. Det er særlig høyt innen kulldriften, og særlig lavt innen reiselivet. Imidlertid er lønningene per årsverk relativt lave også innen FoU-virksomhet. Lønnskostnadene per årsverk i avledet virksomhet,

statlig virksomhet og LLs virksomheter ligger omtrent som gjennomsnittet. Lønnskostnadene per årsverk har kun vokst innenfor LLs virksomheter og FoU-virksomhet fra 2013 til 2014.

Figur 3.12 *Lønnskostnader per årsverk på Svalbard (inkl Ny-Ålesund) og for landet i alt. 1000 kr.*

Kilde: Bedriftsundersøkelsen og Nasjonalregnskapet (NR)

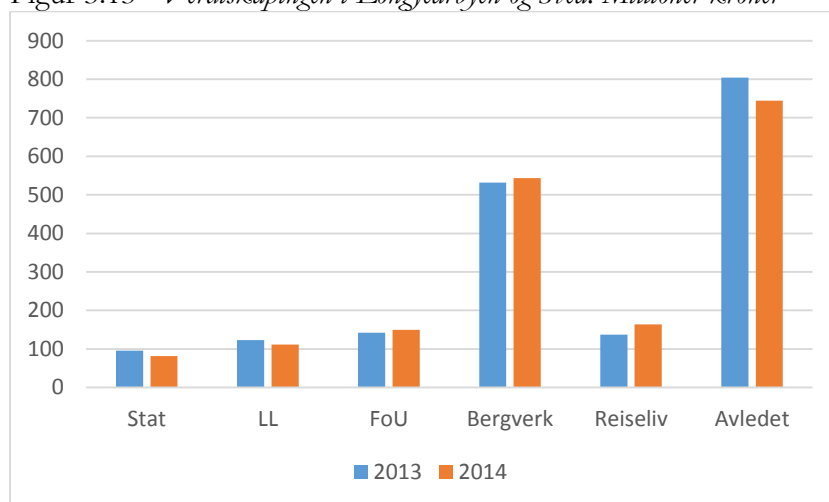
Figur 3.12 viser utviklingen i lønnskostnader per årsverk for Svalbard (inkludert Ny-Ålesund) og Norge som helhet. Lønnskostnadene per årsverk er høyere på Svalbard enn i Norge i alt. Imidlertid har lønnskostnadene per årsverk variert mer over tid enn for Norge i alt. For Norge i alt har det vært en jevn vekst gjennom hele perioden fra 2008 (total vekst: 27 prosent), mens lønnskostnadene per årsverk på Svalbard i 2014 lå marginalt over lønnskostnadene per årsverk i 2008.

Denne lønnsutjevningen mellom Svalbard og Norge i alt over tid kan bidra til at det blir mindre attraktivt å jobbe på Svalbard enn den gangen lønns-gapet mellom Svalbard og fastlandet var høyere enn i dag. Foreløpig har dette ikke påvirket tilgangen på kompetent arbeidskraft, ifølge våre informanter fra næringslivet på Svalbard. Med høy turnover i befolkningen og bedriftene (se avsnitt 3.3.3) er det mange sysselsatte og innbyggere som erstattes hvert år. Skatetrykket er imidlertid fortsatt mindre på Svalbard enn på fastlandet, noe som bidrar til å holde lønnsforskjellene oppe.

3.2.3 Verdiskaping

Verdiskaping kan defineres som den merverdi som skapes i virksomhetene. I de fleste virksomheter¹² beregnes verdiskapingen som differansen mellom salgsverdi (omsetning) og innkjøp (av varer og tjenester). Verdiskapingen brukes til avlønning av arbeidskraft og kapital. Dette betyr at verdiskaping ikke må forveksles med lønnsomhets- eller kapitalavkastningsbegreper. Kapitalavkastning kan, grovt sett, beregnes som verdiskaping minus lønnskostnader.

Figur 3.13 Verdiskapingen i Longyearbyen og Svea. Millioner kroner

Kilde: Bedriftsundersøkelsen

Figur 3.13 viser verdiskapingen i Longyearbyen og Svea fordelt på næringer. Generelt sett er verdiskapingen noe høyere i basisnæringene (statlig og LL) i 2014 enn i 2013. Verdiskapingen i avledet virksomhet gikk derimot noe ned i 2014. Summert over alle næringer gikk verdiskapingen i Longyearbyen og Svea ned med omtrent 40 millioner gjennom 2014. Dette skyldes først og fremst redusert verdiskaping i avledet virksomhet.

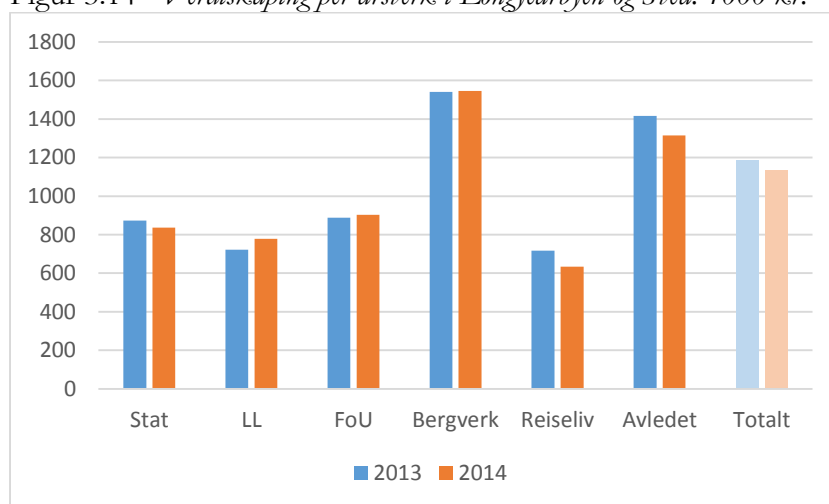
Ser vi per årsverk, forandrer bildet seg noe. Figur 3.14 viser at verdiskapingen per årsverk har forandret seg lite fra 2013 til 2014. Noen næringer, som reiselivet og avledet virksomhet, har hatt en

¹² I offentlig sektor beregnes verdiskapingen med utgangspunkt i lønnsutbetalingene

relativt markant tilbakegang i verdiskaping per årsverk. Vi observerer også en tilbakegang for Longyearbyen og Svea totalt.

Verdiskapingen per årsverk (inkludert olje), eller BNP, for Norge som helhet ligger mellom 1,1 og 1,3 millioner kroner, litt avhengig av hvordan man regner. Dette er omtrent på nivå med verdiskapingen per årsverk på Svalbard.

Figur 3.14 Verdiskaping per årsverk i Longyearbyen og Svea. 1000 kr.

Kilde: Bedriftsundersøkelsen, egne beregninger

Utviklingen i verdiskaping fra 2013 til 2014 viser en noe annerledes profil enn både endringen i lønnskostnader og omsetning. Generelt sett er tilbakegangen når det gjelder verdiskaping mindre enn når det gjelder omsetning og lønnskostnader. Dette impliserer at det blir mer «penger igjen» i virksomhetene til kapitalavlønning i 2013 enn i 2014, trass i lavere omsetning, i det minste når vi måler per årsverk.

Verdiskaping per årsverk er dessuten et alternativt produktivitetsmål. Sammenliknet med omsetning per årsverk gir dette målet en mindre produktivitetsnedgang på Svalbard fra 2013 til 2014.

3.2.4 Hva kan dette brukes til?

Gjennomgangen i avsnitt 3.2 illustrerer at de valgte indikatorene spriker i litt forskjellige retninger. Tallene for verdiskaping per årsverk tyder på at virksomhetene på Svalbard gjør det helt greit,

sammenliknet med Norge i alt. Imidlertid kan omsetningsnedgangen representere et signal om at det kan komme en lavkonjunktur i Svalbards næringsliv, i det minste om omsetningen fortsetter å svekkes. Dette representerer, på kort sikt, ingen krise for virksomhetene på Svalbard.

Dessverre gir ikke Bedriftsundersøkelsen nok informasjon til å kunne kalkulere lønnsomheten i Svalbards næringsliv. Det nærmeste vi kan komme er virksomhetenes kapitalavlønning (kapitalavkastning), definert som differansen mellom verdiskaping og lønnskostnader. Dette tallet har vi valgt ikke å presentere, både siden beregningene er usikre og siden vi ikke har tilfredsstillende regnskapsinformasjon til å kunne beregne lønnsomheten. Vi mangler blant annet informasjon om virksomhetenes eiendeler, gjeld og egenkapital. Presentasjonen ovenfor gir imidlertid et overordnet inntrykk av at næringslivet på Svalbard er omtrent som næringslivet på fastlandet, og at man derfor vil stå overfor tilsvarende utfordringer som næringslivet på fastlandet framover.

Tilleggsutfordringene på Svalbard er først og fremst knyttet til at kulldriften fortsatt utgjør en stor del av Svalbards økonomi, og til at etterspørselen fra kulldriften er grunnlaget for en god del av aktiviteten i avledet virksomhet. Uten økte kullpriser de nærmeste årene, risikerer man at driftshvilen i Svea og Lunckefjell blir permanent. Dette vil kunne ramme avledet virksomhet på tilsvarende måte som bortfall av hjørnesteinsbedrifter har ringvirkninger i lokalsamfunn andre steder. På grunn av Svalbards isolerte beliggenhet kan effektene av dette bli større på Svalbard enn andre steder.

En svekket krone bidrar til at eksportkonkurrerende virksomheters konkurransekraft styrkes, målt i kroner. Det betyr at en fortsatt svak krone vil kunne påvirke Svalbards øvrige eksportvirksomheter positivt, dersom vi måler i norske kroner. Slike virksomheter finner vi først og fremst innenfor reiselivet, men også deler av FoU-virksomheten på Svalbard eksporterer tjenester til utlandet. Dette omfatter både virksomhet som Svalsat, som selger tjenester til utlandet, og forskningsvirksomhet med internasjonal finansiering inkludert UNIS.

Denne gjennomgangen illustrerer at det ikke står så verst til i næringslivet på Svalbard, rent økonomisk. Utviklingen i noen basisnæringer kan påvirkes positivt av andre rammebetingelser enn

bortfall av kulldriften. Dette vil i så fall også få positive effekter for avledet virksomhet. Avledet virksomhet står imidlertid overfor en stor utfordring når det gjelder bortfallet av kulldriften.

3.3 Befolkningsutviklingen

Norske myndigheter har hittil ikke ønsket å fastlegge målsetninger for hvor mange innbyggere man ønsker på Svalbard (i Longyearbyen). I stedet for konkrete måltall har man valgt en politikk som legger opp til at Svalbard skal være et familiesamfunn, ikke et livsløpssamfunn¹³. Det innebærer blant annet at innbyggerne på Svalbard må kunne «fø seg selv», altså at de må ha en inntekt. Inntekten har de i all hovedsak gjennom det arbeidet de utfører på Svalbard, noe den høye yrkesfrekvensen illustrerer. Det er imidlertid en rekke fordeler knyttet til å være bosatt på Svalbard, blant annet knyttet til lavere inntektsskatt og lave (fraværende) avgifter. På den annen side er utgiftene ved å bo på Svalbard høye, blant annet knyttet til husleie (inkludert varme og strøm), mat og transport (til fastlandet). Den delen av næringslivet som importerer varer til Svalbard, enten fra fastlandet eller utlandet, viser også til transportkostnadene som en hemsko for vekst på Svalbard.

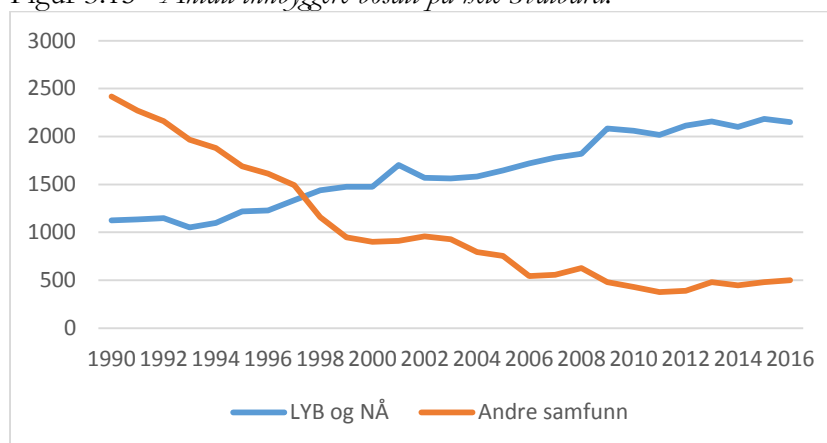
Siden det stilles krav til at bosatte på Svalbard selv må kunne finansiere sitt opphold, og dette i hovedsak skjer gjennom arbeid, er det altså en tett kopling mellom sysselsettingsutviklingen og befolkningsutviklingen. Imidlertid er sysselsettingsutviklingen i privat sektor på Svalbard i stor grad markedsbasert, i det minste for de aller fleste virksomheters vedkommende. Det er fri etableringsrett, noe som medfører at virksomheter kommer og går. Utviklingen i andre virksomheter er mer politisk styrt. Dette gjelder både statlig virksomhet og forskning, men også LL og andre aktiviteter påvirkes av politiske beslutninger. Staten eier alle aksjene i SNSK, og den er derfor ansvarlig for hvordan denne virksomheten (som lenge har vært den største bedriften på Svalbard) utvikler seg. Nærings- og sysselsettingsutviklingen på Svalbard er alt i alt både styrt av markedsforhold og politikk.

¹³ Målsetningene er omtrent de samme i den nye svalbardmeldinga (Meld. St. 32 (2015-2016), se Vedlegg 1 for en kort omtale av meldinga).

Det er relativt lett å koble antall voksne innbyggere med antall arbeidsplasser (årsverk), som skissert ovenfor. Målet om at Longyearbyen skal være et familiesamfunn innebærer imidlertid at det må legges til rette for at de som er på Svalbard for å jobbe, kan ta med seg familien. Dette stiller særlig krav til tilgang på familieboliger og til at samfunnet leverer tjenester rettet inn mot barna. Her er barnehage og skole viktige tjenester, men også fritidstilbud har stor betydning. Det viktige er at barna skal ha det bra.

3.3.1 Antall innbyggere

Figur 3.15 *Antall innbyggere bosatt på hele Svalbard.*

Kilde: SSB, tidligere samfunns- og næringsanalyser

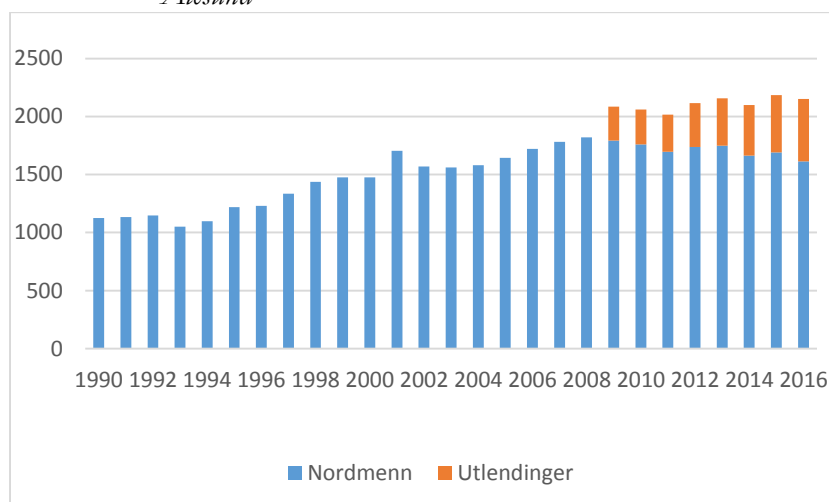
Figur 3.15 viser befolkningsutviklingen på hele Svalbard siden 1990. Den blå linja viser utviklingen i Longyearbyen og Ny-Ålesund, der omtrent alle er registrert bosatt i Longyearbyen. Andre samfunn omfatter blant annet Barentsburg, Pyramiden og Hornsund. Figuren viser at befolkningen i Longyearbyen omtrent er doblet siden 1990. Ved inngangen til 2015 var antall innbyggere her omtrent doblet. Det var en svak nedgang i befolkningen fram mot 2016. Selv om befolkningen har vokst noe i Longyearbyen siden 2009, kan det virke som om antall innbyggere har stabilisert seg på rundt 2.100. Utviklingen i andre samfunn viser den om-

vendte tendensen, slik at i sum bor det omtrent like mange innbyggere på hele Svalbard i 2016 som i 1990, men tyngdepunktet av bosettingen har flyttet seg til Longyearbyen¹⁴.

I Vedlegg 1 har vi diskutert muligheten for at befolkningsregisteret for Svalbard er feil, det vil si at det finnes (mange) innbyggere som ikke er registrert der. Svaret på dette spørsmålet er åpent, men vi er nødt til å forholde oss til de tallene vi har fått fra Skattekontoret i Longyearbyen og fra SSB (som er basert på Skattekontorets tall). Derfor velger vi ikke å ta med oss poenget om mulige feilregistrering av befolkningen videre.

Innbyggerne på Svalbard (her: Longyearbyen og Ny-Ålesund) er enten norske eller utlendinger. Før 2009 vet vi ikke hvor mange utlendinger som bodde der. Fra 2009 er imidlertid antall utlendinger registrert.

Figur 3.16 *Antall nordmenn og utlendinger bosatt i Longyearbyen og Ny-Ålesund*

Kilde: SSB

Figur 3.16 tilsvarer den blå linja i Figur 3.15, men her har vi splittet opp innbyggerne i nordmenn og utlendinger. Andelen utlendinger har vokst stadig i perioden, fra ca 15 prosent (2009) til ca 30 % (2016). Om ikke antall nordmenn har sunket hvert eneste år siden 2008, representerer 2008 toppåret når det gjelder antall nordmenn

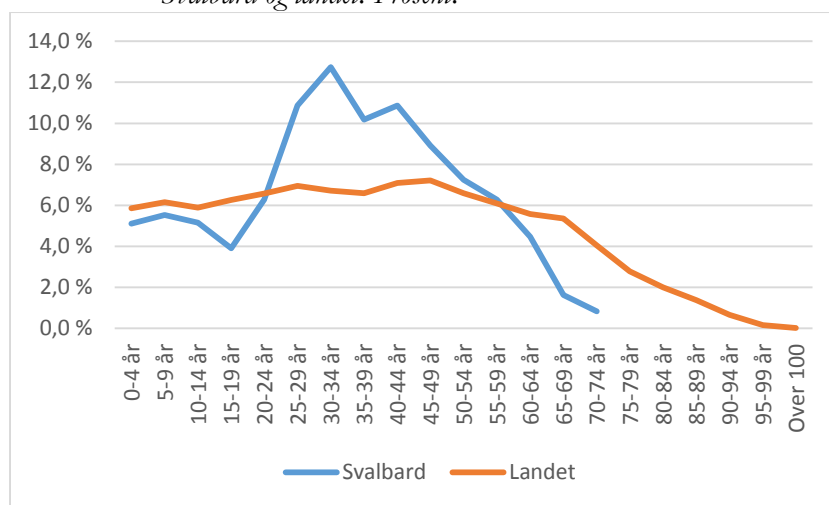
¹⁴ Nedenfor bruker vi igjen *Svalbard* om Longyearbyen, Ny-Ålesund og Svea

på Svalbard. Samtidig finnes det mange nasjonaliteter (over 40) blant de utenlandske innbyggerne på Svalbard, også blant barna. Dette bidrar til at det kan være språklige utfordringer, både i arbeidslivet og på skolen. Derfor må LL blant annet bidra til norskopplæring, noe som kan være utfordrende dersom man ikke har lærere med nødvendige kunnskaper i aktuelle fremmedspråk.

3.3.2 Alders- og husholdsstruktur

Figur 3.17 viser aldersstrukturen blant innbyggerne på Svalbard, sammenliknet med fastlandet, ved inngangen til 2016. Her ser vi at det er store forskjeller mellom Svalbard og landet i alt. Den viktigste forskjellen er knyttet til at det er relativt mange innbyggere i de yrkesaktive aldersgruppene på Svalbard, sammenliknet med på landet. Fra 20-årene og opp til 50-årene er det relativt sett flere innbyggere på Svalbard enn på fastlandet. Dette er i tråd med en påstand om at Svalbard for mange er et sted man reiser til for å jobbe. Samtidig ser vi at andelen innbyggere på Svalbard synker kraftig, sammenliknet med Norge i alt, etter hvert som alderen stiger. Dette henger også sammen med at Svalbard er et sted man drar til for å jobbe, og at Svalbard ikke er et livsløpssamfunn. Derfor er det en rekke tjenester som ikke tilbys de bosatte på Svalbard, som man har krav på hjemme. Dette gjelder blant annet helse- og omsorgstjenester.

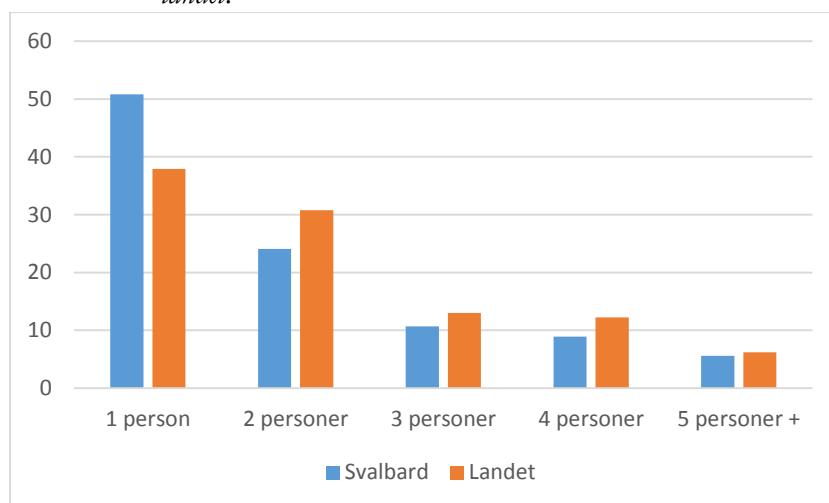
Figur 3.17 *Andel innbyggere fordelt på 5-årige aldersgrupper 1/1 2016. Svalbard og landet. Prosent.*

Kilde: SSB

Figuren illustrerer også at de som er bosatt på Svalbard har færre barn enn gjennomsnittet for landet som helhet. Siden det er svært mange innbyggere i de yrkesaktive aldersgruppene, burde barnetallet vært vesentlig høyere dersom det skulle vært samme antall barn per voksen som det er i landet som helhet. Det er imidlertid ikke noen målsetting for svalbardpolitikken at aldersstrukturen på Svalbard skal tilsvare strukturen på fastlandet.

Figur 3.18 *Husholdninger i prosent av totalantallet 2015. Svalbard og landet.*

Kilde: SSB

Figur 3.18 illustrerer den andre siden av dette poenget. Her ser vi at det er svært mange enpersonhusholdninger på Svalbard, sammenliknet med landet som helhet. Det er altså mange som bor på Svalbard uten barn. Alle andre husholdstyper er underrepresentert på Svalbard

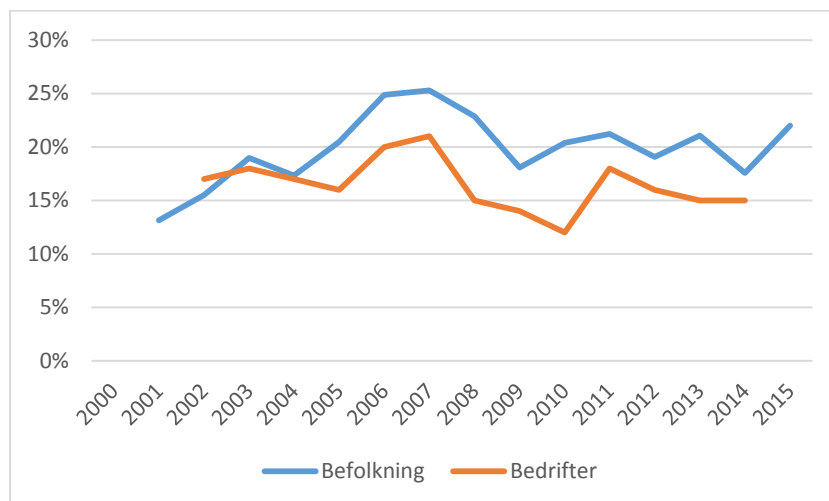
3.3.3 Turnover

Befolkningen på Svalbard byttes ut relativt raskt. Det samme gjelder de sysselsatte i bedriftene. Turnover representerer et uttrykk for hvor mange innbyggere (befolkningens turnover) eller sysselsatte (turnover i bedriftene) som flytter/slutter i løpet av et år, og som dermed må erstattes dersom henholdsvis antall innbyggere og antall sysselsatte skal kunne opprettholdes gjennom året.

En måte å beregne turnover på, er å ta utgangspunkt henholdsvis i antall innbyggere og antall sysselsatte i hver bedrift ved inngangen til året. Befolkningsstatistikken gir informasjon om hvor mange som flytter ut i løpet av året. Tilsvarende gir Bedriftsundersøkelsen tall for hvor mange av (de fast) ansatte (ikke årsverk) som slutter i hver virksomhet i løpet av året. Det er disse innbyggerne som må erstattes dersom innbyggertallet skal opprettholdes, og det er disse sysselsatte som må erstattes dersom antall sysselsatte skal opprettholdes. Turnover måles gjerne i prosent, av populasjonen (antall

innbyggere og sysselsatte) ved inngangen til året. Vi har data for antall innbyggere og flyttinger til og med 2015, og vi har data fra bedriftsundersøkelsen til og med 2014. Turnover i bedriftene er målt som summen av turnover i hver bedrift.

Figur 3.19 *Turnover i befolkningen og bedriftene i prosent av henholdsvis antall innbyggere og antall sysselsatte ved inngangen til året*

Kilde: Bedriftsundersøkelsen, tidligere samfunns- og næringsanalyser

Figur 3.19 viser årlig turnover henholdsvis for befolkningen og de sysselsatte i bedriftene etter år 2000. Turnover i bedriftene ligger noe lavere enn for befolkningen for omtrent alle år. Mønsteret for befolknings- og bedriftsturnover er imidlertid relativt parallelt. Det henger selvsagt sammen med den tette koplingen mellom befolkning og sysselsetting på Svalbard.

En rekke forhold påvirker variasjonen i turnover fra år til år. Ned- og oppbemanning i en virksomhet registreres ikke som turnover i seg selv. Likevel kan stor variasjon i virksomhetenes etterspørsel etter arbeidskraft, spesielt knyttet til nedbemanning, føre til at usikkerheten øker. Dette kan bidra til å øke turnoveren ved at folk som jobber på Svalbard ønsker å dra til fastlandet. Samtidig vil fastlandets tiltrekning være lav i lavkonjunktur, eller når etterspørselen etter arbeidskraft er lav der. Derfor synker gjerne turnoveren i lavkonjunkturer – det er bedre å beholde den jobben man har på Svalbard enn å reise til fastlandet og *kanskje* få ny jobb. Tilsvarende

stiger turnoveren på Svalbard når det er høykonjunktur på fastlandet.

Turnoveren stiger også når usikkerheten på Svalbard er stor. Dette kan være en av forklaringene på at turnoveren i befolkningen økte på Svalbard i 2015, selv om konjunktorene på fastlandet er svekket i deler av Fastlands-Norge i tilknytning til de lave oljeprisene. Selv om dette ikke gjelder hele Fastlands-Norge, har usikkerheten økt der. Dette skulle i seg selv tilsa lav turnover på Svalbard, men vi observerer altså det motsatte gjennom 2015.

Generelt sett er det høy turnover på Svalbard. Dette henger sammen med at Svalbard for de fleste er et midlertidig sted å bo. Slik sett er høy mobilitet ganske naturlig.

3.3.4 Utvikling antall barn

Til slutt i befolkningskapittelet vil vi kort diskutere hvordan sammenhengen mellom sysselsetting, voksenbefolkning og barn på Svalbard kan estimeres. Vi har allerede etablert at sammenhengen mellom utviklingen i antall årsverk og antall voksne innbyggere er relativt stabil på Svalbard over tid, og at forholdet mellom antall voksne og antall årsverk har ligget rundt 1:1 (litt over og litt under). For hvert årsverk sysselsettingen øker (går ned), blir det en voksen innbygger til (mindre).

Dette sier imidlertid ikke noe om utviklingen i antall barn. Den store turnoveren i befolkningen på Svalbard tilsier at både antall barn og aldersstrukturen mellom dem kan variere betydelig fra år til år og dermed blir ustabil. Dette er spesielt en utfordring for planleggingen av barnehage og skole, og for så vidt andre tilbud rettet mot barn, fra år til år.

Et eksempel kan illustrere dette. Dersom en familie med mor, far og tre barn flytter fra Svalbard, vet vi ikke om de erstattes med en like stor familie. Vi kan imidlertid regne med at det kommer to voksne personer, som da enten kan representere en eller to husholdninger. Både antall barn, og barnas alder, er dermed usikkert på forhånd.

Det er altså store utfordringer knyttet til å anslå utviklingen i antall barn og deres aldersfordeling over tid, og dermed er det også vanskelig å planlegge kapasitet knyttet til tjenester rettet mot barna. På

den ene siden vil det være problematisk for LL å planlegge for liten kapasitet. Da blir skolen og barnehagen (og eventuelt andre tjenester) fulle, slik at tilbudet kan bli preget av ad hoc-tiltak (særlig når det gjelder bemanning) og eventuell trengsel i lokalene.

Dersom man planlegger for høy kapasitet, får man høye kostnader og lite effektiv tjenesteproduksjon. Slik sett er det viktig å lete etter indikatorer som *på forhånd* kan si noe om for det første hvordan antall barn utvikler seg, og for det andre hvilken aldersfordeling de har.

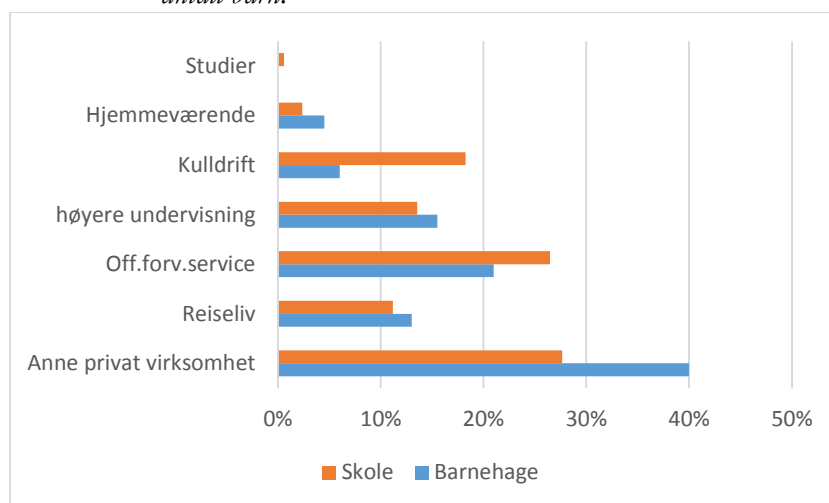
Vi vet at foreldrene normalt sett blir på Svalbard for å jobbe i en periode. Det betyr også at de fleste reiser hjem igjen etter noen år. En del finner raskt ut at de ikke ønsker å bli på Svalbard. De drar gjerne tilbake igjen i løpet av det første året. Andre planlegger hvor lenge de ønsker å bli. En god del flytter gjerne fra Svalbard i forbindelse med endringer i barnas situasjon, typisk når de bytter fra barnehage til skole, fra barne- til ungdomsskole eller fra grunnskole til videregående skole. Vi har imidlertid ikke oversikt over hvor mange som tilpasser seg på denne måten. Da blir det vanskelig å bruke dette som en indikator på flyttetilbøyelighet, og vi har heller ikke oversikt over antall barn og aldersfordeling på de barna som eventuelt erstatter de som flytter fra Svalbard.

Gjennom tidligere samfunns- og næringsanalyser har vi kommet fram til at antall barn henger sammen med hvor foreldrene *jobber* og dermed kan brukes som en indikator på antall barn. Dette betyr at antall barn kan knyttes til næringsutviklingen. Vi har derfor, i samarbeid med skolen og barnehagene, fordelt barna etter hvilken næring foreldrene jobber i.

Figur 3.20 viser barnehage- og skolebarn på Svalbard fordelt etter foreldrenes¹⁵ næringstilknytning. Her omfatter *annen privat tjenesteyting* spesielt avledet virksomhet. *Reiseliv* er virksomheter som fortrinnsvis jobber med reiseliv. Derfor kan det også være en del reiseliv (definert som basisnæring ovenfor) som inngår i annen privat tjenesteyting. Offentlig forvaltning og service omfatter både statlig virksomhet og LL. De øvrige næringene er definert omtrent som basisnæringene. Vi har valgt å knytte disse andelene til basisnæringer og avledet virksomhet som definert ovenfor.

¹⁵ Skolebarna er fordelt etter fars næringstilknytning. Når det gjelder barnehagebarna, er tallene hentet fra barnehagemeldinga.

Figur 3.20 *Barn fordelt etter foreldrenes arbeidsnæring. Prosent av totalt antall barn.*

Kilde: Barnehagemeldinga, Longyearbyen skole, egne beregninger

Det er relativt store forskjeller mellom næringene når det gjelder hvor foreldrene jobber. Antall barn er høyest blant dem som har foreldre som jobber innenfor annen privat virksomhet og offentlig virksomhet. Det er relativt sett flere skolebarn enn barnehagebarn som har foreldre i kulldriften. Andelen barn knyttet til kulldriften har gått ned over tid (jamfør NIBR-rapport 2014:26, avsnitt 6.1). Dette henger sammen med to forhold. For det første kan det være slik at mange av dem som jobber i kulldriften er registrert som enpersonhushold på Svalbard, og at familien deres er registrert bosatt på fastlandet. For det andre kan det være slik at barna til de ansatte i kulldriften har vokst opp og blitt eldre, og at de dermed ikke har behov for barnehage- og skoleplass i samme grad som før. Nedbemanning innenfor kulldrift vil derfor føre til en relativt sett mindre reduksjon i antall barn enn den kunne ført til for noen år siden.

Med utgangspunkt i tallene ovenfor har vi beregnet det som kan kalles for «barnefrekvenser». Disse frekvensene sier noe om hvor mange barn (i henholdsvis barnehage- og skolealder) som kan knyttes til hver voksen på Svalbard.

Tabell 3.1 *Antall årsverk. Antall barn per årsverk..*

	Årsverk	Barnhage	Skole	Sum
Sum offentlig	241	0,14	0,33	0,48
FoU	166	0,12	0,25	0,37
Studenter	190	0,00	0,01	0,01
Bergverk	351	0,03	0,16	0,19
Reiseliv	258	0,08	0,13	0,21
Avleda	566	0,10	0,15	0,25
Samlet frekvens		0,09	0,17	0,26

Kilde: Barnehagemeldinga, Longyearbyen skole, egne beregninger

Tabell 3.1 viser antall barn per årsverk på Svalbard. Det framgår at man kan knytte 0,26 barn til hvert årsverk. Høyest barnetall har de som er ansatt innen offentlig sektor (statlig pluss LL) og FoU-virksomhet. Lavest barnetall har de ansatte innenfor bergverksdrift og reiseliv. Studenter har ingen barn. Når det gjelder hjemmeværende, representerer de ingen årsverk. Drøyt 20 barn har hjemmeværende foreldre i 2014/2015.

4 Kvalitativ analyse

I dette kapitlet har vi valgt å presentere funnene fra den kvalitative analysen. Hensikten med dette er å presentere de syn på utviklingen på Svalbard, historisk og framover, vi har fått gjennom intervjuer i Longyearbyen.

4.1 Innledning

Utgangspunktet for årets samfunns- og næringsanalyse er den pågående nedbemanningen i SNSK og mulige konsekvenser det kan få for svalbardsamfunnet: for befolkningen, næringsliv, forvaltning, skole og andre institusjoner. Samfunns- og næringsanalyser har vært gjennomført av NIBR (sist Bjørnsen og Johansen 2014) årlig siden 2007, supplert med kvalitative data. Kulldriftens betydning for svalbardsamfunnet, eller mulige konsekvenser av reduksjon og nedleggelse av kulldriften, har vært analysert i samfunns- og næringsanalyser siden 1990, og er således ikke noe nytt. Forskjellen er først og fremst at planene om nedtrapping nå er mer konkrete. Longyearbyen lokalstyre ønsket derfor en analyse av hva som vil skje med samfunnet i Longyearbyen når 300 årsverk blir oppsagt i forbindelse med redusert kulldrift.

Kombinasjon av kvantitative og kvalitative data bidrar til å gi et bredt kunnskapsgrunnlag om utviklingen på Svalbard. Kvantitative data er nødvendig for å forstå og overvåke de sterke omveltningene på Svalbard, og spesielt i Longyearbyen, har gjennomgått siden begynnelsen av 1990-tallet. Det er også sentralt i årets analyse. I tillegg inneholder analysen kvalitative data, der vi har intervjuet sentrale aktører fra ulike samfunnsfelt i Longyearbyen. Dette er gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, som gir mulighet til å følge opp og utdype temaer og spørsmål som dukker opp underveis i samtalen.

4.1.1 Noen metodiske refleksjoner

Ett spørsmål som ofte stilles ved kvalitative studier er om informantene snakker sant, om de har spesielle interesser og agendaer som former synspunktene. Vi må også i denne studien ta i betraktning at informantene snakker ut fra ulike posisjoner og at de kan ha spesielle interesser å ivareta som preger synspunktene. Vi har imidlertid ikke grunnlag for å si at informantene har holdt ting tilbake, snarere har de bidratt til å gi et utfyllende bilde av utviklingen på Svalbard, slik de ser det, med utgangspunkt i deres virksomhet. Som forskere har vi et etisk ansvar for at intervjuene gjengis slik at det er dekkende for det informantene har sagt og at det kommer til uttrykk når dataene analyseres og presenteres. Som forskere skal vi ikke være mikrofonstativ for noen spesielle interesser eller presentere synspunkter som kan bidra til spenning og polarisering. Derfor er det ikke alt informantene har sagt som gjengis, eller i den form dette er formulert, blant annet av hensyn informantenes anonymitet. Vi navngir ikke hvem som har sagt hva, men der det er relevant, knyttes vurderinger til type virksomhet.

Spørsmål som også stilles ved kvalitative studier er om man har fått tilgang til så mange relevante informanter som mulig, så også i denne studien. Man skulle gjerne fått enda flere i tale, men vi kan ikke se at utvalget av informanter er skjevt eller på andre måter svekker gyldigheten. Kravet om gyldighet dreier seg om at forskeren i arbeidet med sitt empiriske materiale skal sikre sammenheng og konsistens i den utførte analysen og plausibilitet i tolkninger (jf. Kvale 1989, Hellevik 1995, Ragin 1994). Noen vil kanskje også spørre hva som er hensikten med en kvalitativ studie; om ikke statistisk materiale sier det meste om utviklingen på Svalbard. Hvordan utviklingen oppleves, hvilke tanker ulike aktører gjør seg om framtidsutsiktene på Svalbard, hvilke utfordringer og muligheter de ser for seg, kan imidlertid ikke leses ut av tall og statistikk, men krever at man snakker med folk. Hva som gjøres framover, hvilke grep og nye initiativ som tas av ulike aktører vil prege deres oppfatninger og vurderinger om utviklingen framover.

4.1.2 Temaer, spørsmål og utvalg av informanter

Det overordnede temaet i den kvalitative undersøkelsen er hvordan ulike informanter ser på framtidsutsiktene på Svalbard i lys av nedbemanningen i kulldriften. Spørsmål som belyses er hvilke utfordringer nedbemanningen innebærer, hvordan situasjonen i SNSK preger svalbardsamfunnet, hvilke muligheter for ny utvikling de ser for seg, hva det vil bety for deres næring/bransje/virksomhet og for samfunnet på Svalbard og i Longyearbyen. Gjennom undersøkelsen får vi også kunnskap om hva informantene ser som kvaliteter, utfordringer og mangler i Longyearbyen og hva som representerer utfordringer for å drive virksomhet på Svalbard uavhengig av situasjonen i SNSK. Siden reiselivet er en sentral næring, og et viktig satsingsområde på Svalbard, vies dette spesiell oppmerksomhet. Også andre temaer, som boligsituasjonen i Longyearbyen, NAV, barnehage og skole og rekruttering av arbeidskraft og arbeidsmiljø vies oppmerksomhet.

Vi har gjennomført intervjuer med 21 bedrifter, noen med flere deltakere samtidig (fra samme type virksomhet). Til sammen har 29 personer deltatt i intervjuene. Utvelgelsen av informanter er gjort i samråd med oppdragsgiveren, Longyearbyen lokalstyre, som også har hjulpet til med å kontakte informanter.

Representanter for følgende virksomheter, sektorer og organisasjoner er intervjuet: Næringsforeningen, Skattekontoret, SvalSat, NAV, Visit Svalbard, Svalbard Wildlife Expedition, Coop, Fruene, Skinnboden, Gullgruva, entreprenør Leonard Nilsen & Sønner (LNS), håndverkerbedriftene Imtech og Svalbard Bygg, SNSK, Longyearbyen Røde Kors Hjelpekorps, Longyearbyen Jeger og Fiskeforening, Fotoklubben, The University Centre in Svalbard (UNIS), Longyerbyen lokalstyre (LL) (administrasjon, barnehage- og skolesektor), Sysselmannen og Statsbygg.

Når ikke annet sies, er det informantenes vurderinger som presenteres.

4.2 Konsekvenser av krisa i SNSK for svalbardsamfunnet

Det er ulike syn på hvilke konsekvenser nedbemanningen i SNSK vil få for svalbardsamfunnet. Grovt sett er det to kategorier. Noen tror ikke det vil bety noe som helst, at virkningene av nedbemanningen allerede har vist seg ved at det er få igjen på Svalbard av de 200 som ble oppsagt i 2013. Det ble betegnet som krisemaksimering å gjøre så mye ut av det, nye næringer vil oppstå og svalbardsamfunnet vil klare seg også uten kulldrift. Fra politisk hold på Svalbard ser man optimistisk på framtiden, de er vant til endring og omstilling selv om det aldri vil bli som i «glansdagene». Vi må finne ut hva som er bra nok og størst nok for Svalbard, ble det understreket. Det har vært noen permitteringer i entreprenør- og håndverkerbransjen, men permitteringssyklusen har ikke endret seg på grunn av situasjonen i SNSK, ifølge NAV.

Andre er mer usikre, urolige eller avventende om hvordan fremtiden vil bli, men peker på at bybildet allerede er i endring ved at flere har flyttet og andre er i ferd med å flytte, og at det er mye uro og usikkerhet når det gjelder konsekvensene av nedbemanningen. Uttrykk for endring er at det kjøpes avskjedsgaver og at der er flyttecontainere utenfor mange hus. Det er trist å ta avskjed med folk og ikke bra for svalbardsamfunnet å miste fastboende, ble det understreket. Det ble også pekt på at det kan være et problem for barna å flytte, uttrykt på denne måten: «*Det er foreldrene som realiserer sine drømmer, ikke barna*».

Representant for SNSK understreket at det er slitsomt med lavdrift for de ansatte, men de har lavt sykefravær og god helse.

4.2.1 Konsekvenser av krisa for ulike virksomheter

Oppfatningen blant håndverksbedrifter og andre som har hatt oppdrag for SNSK er at spesielt underleverandører vil kunne rammes. Håndverksbedriftene i Longyearbyen har imidlertid i liten grad merket nedbemanningen i SNSK for sine virksomheter, utover økt konkurranse om småjobber. Det pågår imidlertid en del samarbeid mellom entreprenør- og håndverksbedrifter i Longyearbyen, for eksempel i nye utbygginger og annet. De ser ikke mørkt på fremtiden på Svalbard og understreket at det fortsatt vil være

behov for vedlikehold av infrastruktur, boligbygging og annet. Klimaendringer, for eksempel om permafrosten tiner, trolig få konsekvenser for bebyggelse og veier, noe som kan gi oppdrag til lokale entreprenører og håndverkere. Så lenge det ikke kommer en stor aktør fra fastlandet, eller prosjekter blir så store at lokale aktører ikke kan ta dem, klarer vi oss, understreket informantene, som anbefalte å dele opp prosjekter, da kan de også bli billigere. Dersom det blir færre fastboende på Svalbard kan det påvirke tallet på flyavganger, noe som kan bli et problem for reiselivet, påpekte reiselivsaktører.

Næringsdrivende som selger smykker, klær og ulike gaveartikler har merker nedgang i salget. Folk tilknyttet SNSK har vært gode kunder som la igjen en god del penger i form av gavekjøp til familien på fastlandet.

Svalsat er frikoblet det som skjer med SNSK (har ingen forretningsmessig forbindelse), men er avhengig av entreprenører og lokale underleverandører; dersom disse få problemer vil Svalsat merke det, men de var ikke spesielt bekymret.

4.2.2 SNSK som del av svalbardsamfunnet framover

«Miljøargumentene taler imot kull; kull er ingen vinnesak»

Det er få av dem vi har intervjuet som ser på SNSK som en viktig aktør på Svalbard i fremtiden eller som betrakter kulldrift som en fremtidsrettet næring: *«Det er mye følelser og historikk knyttet til SNSK men vi kan ikke drive «mollposepolitikk.»*

Flere er opptatt av er hva som skal være SNSKs rolle på Svalbard framover. Spørsmål som ble stilt var for eksempel hva SNSK skal gjøre på Hotellneset, hva de skal tjene penger på og om eiendomsutvikling er noe de skal drive med. Det ble også stilt spørsmål ved millionene som gis fra Nærings- og fiskeridepartementet til SNSK; om de kunne vært brukt på andre og bedre måter, for eksempel på infrastrukturtiltak i Longyearbyen.

SNSK er naturlig nok også opptatt av hvordan selskapet skal utvikles framover, deres rolle på Svalbard og hva de skal satse på når kulldriften reduseres vesentlig, men ønsker å være med i videre utvikling av Svalbardsamfunnet. De har fokus på Hotellneset, der de vil utvikle området og infrastrukturen på en ordentlig måte.

Dette ble betegnet som en stor og tung prosess, men de så det som svært viktig å få grunneier med på laget. Grunneier er Nærings- og fiskeridepartementet, og det er derfra penger til opprydding må komme. Tidsplan for utvikling av Hotellneset er 2017-2018. SNSK understreket at de forvalter store verdier og at alle stortingskomiteer som er på besøk ser på dem som en viktig aktør i svalbard-samfunnet. Samtidig er det litt tyngre å utløse de verdier som trengs for å opprettholde SNSK, påpekte informanten, som understreket at de må få infrastruktur, finansiering og rammevilkår på plass slik at SNSK får verktøy til å utvikle seg. Informanten fra SNSK understreket at krisetider får folk til å se nye muligheter: «*Vi er ikke et hvilket som helst samfunn i krise, men Norges kronesjuvel. Vi ønsker ikke å bli som sørlandsbyene etter seilskutetiden*».

4.2.3 Kvaliteter, muligheter og utfordringer framover

«Vi skal være stolte av å vise fram Svalbard»

«Folk på Svalbard har det veldig godt bortsett fra at SNSK har problemer»

Alle vi har snakket med er opptatt av at Longyearbyen skal fortsette å være et familievennlig og velfungerende lokalsamfunn med et levende sentrum. Det ble etterlyst en ordentlig plan for sentrum. I deler av sentrum burde det tillates å bygge litt høyere, slik noen så det.

Flere pekte på er at det korte avstander mellom folk fysisk og mentalt i Longyearbyen, det vil si at det er liten avstand mellom befolkningen og Lokalstyret og lav terskel for å ta kontakt. Korte avstander betyr også at folk sparer mye tid med å bringe og hente barn i barnehagen, følge barn til ulike aktiviteter etc., sammenliknet med fastlandet. Vi må få infrastruktur, finansiering og rammevilkår på plass slik at SNSK får verktøy til å utvikle seg.

På Svalbard er at det er mange aktiviteter folk kan engasjere seg i: «*Det skal godt gjøres å ikke finne noe som interesserer*», ble det påpekt. For folk som flytter til Svalbard kan det å engasjere seg i en eller annen aktivitet være en måte å bli kjent med folk på, ble det understreket. Lag og foreninger er en viktig del av tilbudet. Vi har intervjuet representanter for tre av dem. Jeger- og fiskeforeningen har 760 medlemmer. Blant medlemmene er det stor interesse for å ta

jegerprøven og få våpenopplæring. De er den Jeger- og fiskeforeningen i Norge som har flest kvinnelige medlemmer, og mange av disse tar jegerprøven. Foreningen bidrar blant annet i aktivitetstilbudet *Camp Svalbard*, som er et aktivitetstilbud i regi av Ung i Longyearbyen (LLs ungdomsvirksomhet). Der instruerer foreningen deltakerne blant annet i hvordan rein slaktes, bruk av kniv og bli rustet til å ferdes ute i svalbardsnaturen.

Røde Kors har 250 betalende medlemmer. De bistår blant annet Sysselmannen i lete- og hentesituasjoner. En viktig oppgave for Røde Kors er å spre kunnskap om svalbardnaturen, lære medlemmene å kunne ferdes sikkert i terrenget og lære dem førstehjelp.

Fotoklubben har en liten og aktiv kjerne, med 70 medlemmer, mest voksne folk. Noen er fotoentusiaster på høyt nivå mens andre vil lære å fotografere. Aktivitetsnivået ble betegnet som brukbart. De har utstillinger på kunst- og håndverkssenteret to ganger i året, der folk viser bilder og lærer av hverandre. De utgir årlig en fotokalender med bilder tatt av klubbens medlemmer.

Informantene fra foreningene føler et ansvar for å påta seg verv i organisasjoner og ønsker at flere engasjerer seg, og understreket at foreldre har et ansvar for engasjere barna i noen aktiviteter. For de tre foreningene er det en utfordring å rekruttere nye medlemmer og holde på dem de har. Det er for eksempel vanskelig å få rekruttert ikke-norske til lag og foreninger. Det tar også tid å bygge opp kompetanse, derfor er det viktig å ha en stabil medlemsmasse: *«utskifting av befolkningen gjør at den kollektive historien blir borte»*. Informantene pekte på at det er så mange aktivitetstilbud på Svalbard – det skjer noe hele tiden -at det kan være vanskelig å få folk til å delta i mer enn de allerede gjør.

Svalbards flotte natur- og kulturopplevelser er et opplagt svar for mange på spørsmål om Svalbards kvaliteter. I tillegg fremheves kulturliv og gruvehistorien. Det understrekes at denne historien må gjenfortelles og formidles på en ordentlig måte da den ikke er intuitiv forståelig. Flere nevnte det lokale ølbryggeriet som et populært tilskudd i Longyearbyen, men at det mangler et tilbud på lokal mat, noe besøkende etterspør: *«vi burde kunne tilby krabbe og reinsdyr fra våre nærområder til våre kunder»*. Produktutvikling i form av «Taste of Svalbard» ble foreslått som satsingsområde, med potensial for lokal verdiskaping.

Det ble etterlyst tydelige signaler om hva man vil med Svalbard når det gjelder næringsutvikling. Det burde for eksempel vært noen i lokalforvaltningen som jobbet med dette, og Sysselmannen kunne også vært mer på banen på dette feltet, ble det påpekt. Det ble understreket av en næringsaktør at det er viktig å samarbeide og bygge allianser med dem som vil etablere seg på Svalbard, snakke med én røst og heller ta uenighet på kammerset. Det ble også etterlyst en mer koordinert næringsutvikling. Selv om ikke alle er aktive i Næringsforeningen, møtes de i ulike sammenhenger, som uformelle treff over kaffekoppen. Siden Næringsforeningen er en ideell organisasjon, er det grenser for hva de kan gjøre, uttalte en representant fra foreningen.

Det er viktig at det lokale utdanningstilbudet er bra, ikke minst videregående skole. Dersom skolen blir dårlig, eller forsvinner, oppstår problemer, dvs. flere vil flytte, understreket en næringsaktør.

Enkelte mente at det er en del skjulte sider ved «longyearby-
idyllen¹⁶», knyttet til problemer som kan oppstå ved at folk flytter i
brennpunkter i barns liv; når de begynner på barneskolen, på
ungdomsskolen eller videregående opplæring.

Informantene fra lag og foreninger pekte på at det er viktig å ha
noe å samles om. I en usikker tid er det et ønske om ha et normalt
familiesamfunn, og da er lag og foreninger et lim i samfunnet. Det
er viktig for trivselen, ble det understreket.

4.3 Hva skal befolkningen på Svalbard leve av i framtida?

«Noe må skje, vi må skape verdier, kan ikke leve bare av turister» (næringsaktør)

Flere i entreprenør- og håndverkerbransjen ønsker å være med på
å bygge det nye som kommer og er tydelige på at det må omstilling
til for å få inntjening. For eksempel vil etablering av ny havn og
fiskemottak gi muligheter for nye aktiviteter. Kystverket skal gjen-
nomføre en rangering og vurdering av forskjellige løsninger for ny

¹⁶ Dette uttrykket ble brukt av en av våre informanter. Vi har valgt å referere dette uten å tolke nærmere hva som ligger i det.

havnestruktur i Longyearbyen. Flere var kritiske til fremdriften og mente at konseptvalgutredning vil bidra til forsinkelser. Vi burde hatt en velvillig og framoverlent stat og politikere som «gønner på», uttalte en næringsaktør.

4.3.1 Fisk og skalldyr

Næringsforeningen og andre er opptatt av å satse på næringer som bidrar til verdiskaping; Svalbard kan ikke leve av statlige overføringer. Ifølge skattekontoret er overføringene til Svalbard større enn skatteinntektene. Fiskeri peker seg ut som et viktig satsingsområde, blant annet med vekt på å utvikle flere nisjeprodukter. Det er spesielt snøkrabbe som kan bli viktig i tiden framover. Her har Svalbard et komparativt fortrinn med kaldt og rent vann og kort vei fra ilandføring til flytransport til markedene. I tillegg til kjøttet i klørne, kan også biprodukter som olje, som finnes i skallet, utnyttes, da dette kan være gunstig kostholdsmessig. Snøkrabba sprer seg veldig raskt, så her er vi blitt tatt litt på senga, utnytter vi ikke denne situasjonen, vil andre satse, ble det påpekt. Det er ikke bare snøkrabba som kan bli en viktig næringsmessig ressurs; det er rundt 2000 bunndyr på Svalbard, bare rundt 10 av dem er kjent. Mange av disse kan bli viktige matressurser i fremtiden. Periodevis burde også torsk kunne tilbys. En barriere er at det ikke har vært lov å lande fisk på Svalbard; manglende veterinær samt matforskrifter har hindret dette.

Det ble foreslått at UNIS følger opp med forskning knyttet til fiskeri, og at man må gjøre Svalbard attraktivt for unge etablerere.

4.3.2 Etterbruk av gruver og mineralutvinning.

SNSK pekte på mulighetene som ligger i etterbruk av Svea og bruk av Gruve 3. I Svea er det aktuelt å satse på turisme (kulturturisme), forskning og undervisning, konferanser og annet. Hva Svea skal brukes til er ennå ikke avklart. Derfor er de spente på om Svalbardmeldingen kommer til å si noe bruk av Svea.

Gruve 3 kan utvikles til vitensenter/utstillingsvindu av gruvedriften. Informanten fra SNSK pekte på at det ligger mange muligheter for næringsutvikling i tilknytning til mineralutvinning. Svalbard Mining vurderer Atlanterhavstryggen, der det er avsetninger fra Jordas indre med mineraler. Dette kan være fremtidens næring,

men ligger langt fram i tid. Det kan også være aktuelt med høyteknologisk lagring av viktig datamateriale i fjell, som vil sikre dataene. Ifølge informanten fra UNIS er bergverk et aktuelt fagområde for studenter innenfor en rekke disipliner på UNIS, for eksempel kan studenter og forskere kan bruke data fra SNSK, som kjerneprøver, i forskning og undervisning. SNSK har en samarbeidsavtale med UNIS om CO₂-lagring i fjell.

4.3.3 UNIS

UNIS har mye kompetanse som lokalsamfunnet har bruk for, og informanter fra LL understreket at de ønsker å nyttiggjøre seg mer av det UNIS gjør på Svalbard. For eksempel kan biologi, fysikk og andre fag være relevante i utviklingen av nye næringer på Svalbard. Det skal etableres et nytt selskap, en forskningsdatabase, Svalbard Integrated Arctic Observation System (SIOS), som skal ha data om infrastruktur og ulike aktiviteter. Bakgrunnen er at mange samler inn de samme dataene og det er derfor behov for mer samarbeid med andre nasjoner om datainnsamling. Norge (UNIS) skal lede prosjektet, med deltakelse fra flere nasjoner. Hva slags form selskapet skal ha er ennå ikke avklart.

Informanten fra UNIS mente det burde vært jevnlig møter mellom UNIS, LL og Sysselmannen om kunnskapsutveksling og samarbeidsmuligheter. De ønsker å ta en større samfunnsrolle og fordoble antall studenter og ansatte, og vokse slik at det blir merverdi for samfunnet og for studentene. Det er ønskelig å ha en stabil organisasjon og der folk bidrar utad, derfor har de ansatte i faste stillinger. Det betyr også mindre turnover. Studenter som kommer til Svalbard er motiverte og engasjerte, og bidrar i undervisning og feltarbeid. De har svært gode karakterer, men strømmen av studenter fra fastlandet har stagnert; det er ønskelig at fagene også skal være attraktive for norske studenter. Før reklamerte universitetsfolk på fastlandet for UNIS, slik er det ikke lenger, snarere konkurranse, hevdet informanten fra UNIS. Derfor burde kanskje Kunnskapsdepartementet si til ledelsen på fastlandsuniversitetene at de må ta mer ansvar, siden det er viktig å ha nok folk på Svalbard, ble det påpekt.

4.4 Reiselivet

«På Svalbard tilbyr vi unike opplevelser, ikke «plastprodukter»»

4.4.1 Innledning

Reiselivsnæringen er viktig på Svalbard og ett av «beina» for framtidig utvikling. Et spørsmål er hva som skal til for at reiselivsnæringen kan utvikles ytterligere i årene framover og tilfredsstillende ulike turistsegmenter.

Reiselivsbedriftene i vår undersøkelse har ambisjoner om å vokse, få flere besøkende og flere helårsstillinger, samt rendyrke sine konsepter og kompetanseområder. De ønsker å gi et tilbud til turister hele året, også i mørketiden med satsing på polarnatta med nordlys, stjernehimmel og tur i Isgrotta, men mente at de ikke har i vært flinke nok til å markedsføre nordlyset. Det ble understreket at turister forventer kvalitet på leveranser. Derfor er reiselivsaktørene opptatt av å ha gode konsepter, basere virksomhet på kunnskap og kompetanse, satse på det de er best på og tilby unike opplevelser, «ikke plastprodukter». Det ble understreket at cruiseturister er mer ulike enn man kanskje tror; ulike aldre, med ulike interesser og ferdeighetsnivå. Mange ønsker å være aktive og være med på ulike typer turer, men også oppleve andre sider ved Svalbard, for eksempel kunst og kultur.

Reiselivsaktørene vi snakket med er opptatt av at Svalbard skal være en bærekraftig og miljøvennlig destinasjon. Sikkerhet og trygghet er viktig for alle seriøse reiselivsaktører. Derfor legges det stor vekt på å ha guider som har lokalkunnskap og er flerspråklige. Å oppleve det røffe været kan være en stor opplevelse, men de er nøye på å forklare hva de får se på turene, og at det ikke gis noen «isbjørngaranti», det vil si at det ikke er noen selvfølge å se isbjørn. Om været blir dårlig, tilbys andre turer.

En gjesteundersøkelse i regi av Visit Svalbard ble gjennomført i 2015 (Aniara AS). Undersøkelsen er representativ for individuelle reisende til Svalbard, men har i noe mindre grad fanget opp gruppereisende sammenliknet med tidligere år. Det gir seg utslag i blant annet færre som oppgir å ha deltatt på ekspedisjonscruise, færre respondenter er over 60 år og flere er på kortere reiser. Som

det påpekes i undersøkelsen må resultatene tolkes på det grunnlaget.

Undersøkelsen viser at 96 prosent av respondentene har deltatt på i en eller form for aktivitet. Den klart viktigste driveren for å velge Svalbard som reisemål er å oppleve naturfenomen som nordlys, midnattssol og/eller blålyset, etterfulgt av det å oppleve dyrelivet (da særlig isbjørn). Besøkende under 40 år er i større grad enn eldre opptatt av å dyrke en interesse og oppleve uberørt arktisk natur på egenhånd. Analysene viser at det er tre hovedsegmenter blant de reisende på Svalbard: *Arktisk opplevelsesturist* (oppleve dyrelivet, naturfenomener og dyrke egne interesser), *kultur- og arrangements-turisten* (oppleve det sosiale livet, mat, shopping, historiske steder og arrangementer) og *ekspedisjonsturisten* (oppleve naturen på egenhånd, har tilknytning til Svalbard). Undersøkelsen viser at de besøkende generelt var fornøyde med aktivitetene de var med på. De som var mest fornøyde deltok på skiturer, turer med fatbikesykler, isgrotting og snøskutertur, minst fornøyde var de som deltok på beltevogn- og ATV-safari. Analysen viser at det er rom for forbedringer av guideopplæringen, forbedring av informasjon og av Longyearbyen sentrum. De besøkende ønsket også større variasjon i serveringstilbudet, bedre shoppingmuligheter og flere aktiviteter i Longyearbyen. Dette er i tråd med hva reiselivsaktører og andre vi har intervjuet påpekte, det vil si at Longyearbyen må fungere bedre som destinasjon i seg selv.

4.4.2 Samarbeid mellom reiselivsaktørene

«Vi taper på kannibalisme på andres markeder»

Reiselivsaktørene vi intervjuet mente at det gjennomgående er et godt klima for samarbeid blant medlemmene i Reiselivsrådet (paraply for reiselivsbedriftene). Flere reiselivsaktører har felles bookingsystem, og de tilbyr andres turer dersom de selv ikke har et tilbud. De beskriver samarbeidet som bedre enn det var før, da var der mer spisse albuer: *«Vi unner hverandre det beste og ser at vi tjener på å samarbeide framfor å konkurrere»*. Framsnakking av andre bør være reiselivsDNA, ble det påpekt. Masterplan for reiselivet er et viktig dokument som ligger til grunn for strategier og tiltak og er en ramme for samarbeidet mellom reiselivsaktørene.

Det er også blitt økt samarbeid mellom reiselivet og virksomheter for øvrig i Longyearbyen, for eksempel når det gjelder aktiviteter og tiltak som kommer både lokalbefolkningen og besøkende til gode. Reiselivsaktørene ønsker å få turistene til å oppholde seg lenger tid på Svalbard, selv om det alltid vil være sesongvariasjoner. Dersom cruiseskipenes liggetid ved kai dobles, vil det være gunstig for næringsvirksomhet som er rettet mot turister, ble det understreket. I 2015 var skipenes liggetid 10 timer og 10 minutter.

4.4.3 Betydning av turisme for handelsstanden og andre virksomheter

«Ønsker man lokale butikker bør man også støtte dem»

Turister og andre besøkende legger igjen penger i butikker og på serveringssteder i Longyearbyen. I denne delen av prosjektet ønsker vi å få vurderingene til handelsstanden og andre virksomheter om betydningen av det lokale markedet versus det som besøkende legger igjen.

Kafeer, restauranter og matbutikken har i stor grad et lokalt marked og er mindre avhengige av turister/andre besøkende enn dem som selger smykker, klær og ulike gaveprodukter, selv om det lokale markedet også er viktig for de sistnevnte. Informantene mente for øvrig at lokalbefolkningen burde handle mer lokalt; julegaver og annet, for det er nok å finne. Det er også en utfordring for dem at mange handler på nettet. De understreket at dersom man ønsker lokale butikker bør man også støtte dem: *«Kanskje vi burde hatt en «kjøp lokalt»-kampanje»*. Vi kan ikke leve av cruise-turister, de kjøper gjennomgående lite, ble det hevdet.

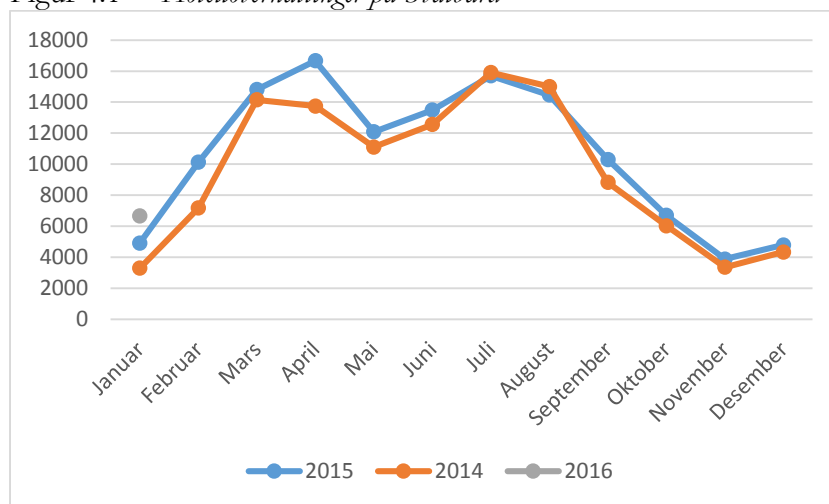
Reiselivet er viktig også for lokale entreprenør- og håndverksbedrifter. Vekst i reiselivet vil bety flere oppgaver, for eksempel bygging av boliger, lagre og annet. Bygging av ny havn vil også innebære oppdrag for disse bedriftene.

Flere har pekt på betydningen av utvidelse av reiselivssesongen med mørketidsturisme for handelsdrivende i Longyearbyen. Også økning i seminarer og julebord er bra for omsetningen. Figur 4.1 viser sesongvariasjonene når det gjelder hotellovernattinger. Vi ser at antall overnattinger har økt gjennom hele året fra 2014 til 2015.

Spesielt virker det som om man har lyktes i å jevne ut sesongvariasjonene noe. Den siste tilgjengelige observasjonen viser for eksempel at antall overnattinger har økt i januar 2016, sammenliknet med januar 2014 og 2015. Denne økningen kan bety at man har lyktes, i det minste til en viss grad, å øke besøket noe i mørketida.

Man kan også fordele disse dataene på norske og utenlandske besøkende. Det er vesentlig flere nordmenn enn utlendinger som overnatter på Svalbard. Nordmenns hotellovernattinger i mørketida gikk ned fra 2014 til 2015 (men økte igjen i januar 2016), men de økte i sommersesongen. Antall overnattinger av utlendinger økte i hver måned 2015 sammenliknet med samme måned året før, og økningen fortsatte til januar 2016. Slik sett virker det som om det blir flere utenlandske turister, noe som kan henge sammen med den, for turistenes del, gunstige kursen på norske kroner.

Figur 4.1 *Hotellovernattinger på Svalbard*

Kilde: SSB

4.4.4 Forbedringsområder

Reiselivsaktører pekte på flere områder man må gjøre noe med for å levere enda bedre tilbud til besøkende. Utvikling og forbedring av infrastruktur er et sentralt tema både for reiselivsnæringen, andre virksomheter og befolkningen. Reiselivsnæringen er spesielt opptatt av å ha tilstrekkelig overnattingskapasitet, men kapasitet og

kvalitet på strøm, vann, veg og havn er viktig for alle. Dette vil kreve investeringer og plan for infrastruktur og annet. Kapasiteten er sprengt på fjernvarme, og infrastrukturen ligger etter utviklingen av nye næringer, ble det hevdet. Større virksomheter merker også de høye strømprisene: *«Siden vi er avhengig av strøm, og strøm er det vi kjøper mest av, er det viktig at den ikke blir dyrere»*. Både reiselivsaktører og andre mente at man tidligere har tenkt litt for «smått». Det ble understreket av en næringsdrivende at det er viktig å vite når cruiseskipene kommer slik at de kan gi besøkende gode tilbud: *«Vi føler et samfunnsansvar for å holde butikken åpen når turister kommer, også på søndager, selv om vi ikke alltid tjener så mye på det. Vi må være en destinasjon som får folk til å smile når de drar hjem»*. Reiselivsaktører og næringsdrivende i Longyearbyen understreket at man må prøve å få til mer bruk av byen ved at turistene sluses inn for å handle, se seg om eller annet, og at byen må fungere bedre som destinasjon i seg selv. En viktig del av det å komme til Longyearbyen er møte mellom mennesker, besøkende som møter lokalbefolkningen, ble det påpekt.

En barriere er at turistene ofte har tett program og liten egentid. De har heller ikke lyst til å gå fra byen til skipet (det er ikke en spesielt hyggelig vei, ble det sagt), derfor ville det vært bra å hatt shuttlebusser mellom byen og havna og mer samarbeid mellom reiselivsaktørene for å løse folk inn i byen, påpekte en reiselivsaktør.

4.4.5 utfordringer ved turismen på Svalbard

Det er flere forhold som pekes på som utfordringer ved turismen. Sysselmannen understreket at det er en viktig oppgave å ta godt vare på villmarka og naturen, da uberørt natur har en egenverdi. Når mange vil oppleve den uberørte naturen blir den ikke så uberørt lenger, og folk må dra stadig lenger for å oppleve naturen uten mange andre mennesker, understreket informanten. Derfor må turismen reguleres og vi må si nei til ting som ikke hører hjemme her, som omfattende hytteutbygging. En annen utfordring er å ta vare på dyrelivet på Svalbard, der isbjørnen er mest utsatt. Justisdepartementet har gått gjennom turistforskriften for å luke ut useriøse selskaper. Av sikkerhetsmessige hensyn for turistene vurderes organiserte turer som best. Det kommer noen som ikke er forberedt, som går utenom merkete løyper og ikke har respekt

for været (noe som også ble påpekt av informanten fra Longyearbyen Røde Kors Hjelpekorps). Derfor kan det bli spennende framover mht. type turister og selskaper som kommer, framholdt Sysselemannen, som understreket at det er fint at folk kommer til Svalbard og får oppleve det flotte landskapet og dyrelivet. Sysselemannen gav ros til guidene på Svalbard; de er godt forberedt og det har ikke vært noen alvorlige ulykker på guida turer. Alle som planlegger teltning og leiopphold på samme sted i en uke eller mer skal melde fra om dette til Sysselemannen senest tre uker før turen skal begynne, med opplysninger om turens varighet, hvor leiren skal ligge, antall deltakere og hvordan man vil ivareta sikkerheten i forhold til isbjørn og annet (Turistforskriften).

4.5 Boligknapphet

Det er tre sentrale boligaktører på Svalbard: Longyearbyen lokalstyre, SNSK og Statsbygg.

Boligsituasjonen i Longyearbyen, slik vi får den beskrevet, preges av knapphet på familieboliger, mange små boliger, mange boliger er av eldre dato og gjennomgående høye eie- og leiepriser. Standarden på boligene i leiemarkedet er varierende. Flere boliger er over 30 år og vil kreve en del vedlikeholdsoppgaver i tiden framover. Skredet i desember 2015 innebar at behovet for å bygge flere boliger ble ekstra akutt.

Når turistnæringen skal vokse blir det ytterligere press på boligmarkedet og det kan bli vanskelig å skaffe nok utleieboliger til ansatte, understreket reiselivsaktører. På grunn av de høye leieprisene vurderer noen reiselivsaktører å kjøpe boliger til utleie. Det vil imidlertid bli frigitt en del boliger i forbindelse med nedbemanningen i SNSK. Statsbygg er blant dem som må bygge nytt i tiden framover, og har sett på noen mulighetsstudier for boligbygging. Bedriftene dels eier dels leier boliger for sine ansatte. Noen formidler til ansatte om hvor de kan leie, mens andre bistår ansatte med bostøtte. Det er altså en miks av modeller.

UNIS disponerer 260 studenthybler, men det er en utfordring å skaffe nok hybler. Det er Norges arktiske studentsamskipnad som driver studentboliger. De har fått midler til å bygge flere studentboliger. Det er ikke noe tilsvarende problem å skaffe boliger til

ansatte, men de begrenser antallet gjesteforelesere siden det er dyrt å innlosjere dem på hotell.

4.6 Andre forhold

Gjennom intervjuene har det kommet fram en rekke ting som ikke er direkte koblet til situasjonen i SNSK, men som likevel kan være viktig å få fram. Det gjelder blant annet utfordringer knyttet til å drive næringsvirksomhet på Svalbard sammenliknet med fastlandet, rekruttering av arbeidskraft, arbeidsmiljø og annet. NAV, barnehage og skole er også egne temaer.

4.6.1 Rammevilkår for å drive næringsvirksomhet på Svalbard: Høye fraktpriser

Næringsdrivende understreker at det å drive næringsvirksomhet på Svalbard ikke kan sammenliknes med fastlandet. Det er ingen der som bruker 11% på frakt. «Helt hinsides» ble brukt som beskrivelse av fraktprisene. Det tar også tid å få bragt varer. Næringsdrivende mente det burde vært mye mer konkurranse på frakt: *«det hjelper ikke at det er momsfritt for det spises opp av fraktpris og Svalbard-tillegg»*.

4.6.2 Rekruttering av arbeidskraft

«Longyearbyen er ikke stedet for dem som ikke har jobb»

Flere næringsdrivende er opptatt av å rekruttere folk som har familie, men dersom den ene parten vantrives eller ikke har jobb, er det vanskelig å bli der: *«Folk flytter om ikke totalpakke er på plass»*. En lokal entreprenør får søknader fra folk som har jobbet der før, og folk som er sagt opp i SNSK søker også jobb hos dem. Noen av disse kan være aktuelle på større prosjekter. Prosjektansettelser skjer av og til, det betyr at de ikke får fast ansettelse men tilknyttes prosjektet. Entreprenør- og håndverksbedrifter har god tilgang på folk, som sesongarbeidere, og mange av disse kommer tilbake år etter år. En bedrift har en pool av folk som ønsker seg til Svalbard, men det kan være vanskelig å få tak i gode folk med fagbrev. Næringsdrivende er opptatt å finne dem som egner seg og som vil bo på Svalbard. Enkelte foretar alltid intervjuene på Svalbard og

gjerne i mørketiden slik at de får et inntrykk av hvordan det er å bo der i mørketiden.

4.6.3 Betydningen av godt arbeidsmiljø og sikre jobber

Håndverksbedriftene understreket at det er tøffere miljø på Svalbard enn på fastlandet. Mørketiden kan være vanskelig å takle for enkelte, og lang avstand til fastlandet og familie kan i også være en belastning. Noen har heller ikke nettverk i Longyearbyen. Det betyr at arbeidsplassen betyr mer i hverdagen her enn på fastlandet. De blir som en familie, understreket en næringsaktør. I flere bedrifter spiser de lunsj sammen, og de er opptatt av at folk trives og har en god tone. Flere bedrifter har utenlandsturer og gjør ting sammen i fritiden: «*Viktig å gjøre noe sammen uten å ha arbeidsklær på.*» Dersom det er gode arbeidsplasser for de ansatte blir de også i jobben, understreket en informant. En bedrift har langsiktige kontrakter, noe som bidrar til forutsigbarhet for de ansatte.

«*Styrken er å ha kompetente folk, ikke maskiner.*» Menneskene er den viktigste ressursen, understreket en entreprenør. De har lav turnover og lavt sykefravær, noe som indikerer at de ansatte har det bra på jobben. Flere bedrifter har også gunstige og fleksible ferieordninger.

4.6.4 NAV

På Svalbard er det mange i reiselivet som jobber på sesongkontrakter. Omtrent $\frac{1}{4}$ av sesongarbeiderne er ikke-norske. De må ha arbeidskontrakt hos norske arbeidsgivere og dokumentere at de har et arbeidsforhold som varer over 6 mnd. for å ha krav på sosiale rettigheter. Svalbard har et eget befolkningsregister hvor personer som bosetter seg på Svalbard, og som skal bo der mer enn 6 måneder, skal registrere seg. Arbeidstakere fra Norden er medlem av Folketrygden som gir rett til sykepenger, helsehjelp etc. Går man på 3-mnd kontrakter har man i praksis ingen sosiale rettigheter, og risikerer å måtte betale for sykeinnleggelser og andre helsetjenester, noe som kan bli svært kostbart. Det gis ikke sosialstønad på Svalbard, det må folk få fra hjemkommunen.

EØS-avtalen og andre internasjonale avtaler som gir trygdedekning gjelder ikke på Svalbard, mens Opplæringsloven og Barnekonvensjonen gjelder; det betyr at utenlandske barn har krav på skolegang.

Ikke alle er klar over sine rettigheter og en del er også engstelige for å fagorganisere seg, hevdet informanten fra NAV. Informanten mente at mange er redde for å bli syke, for å bli deportert, og har også veldig respekt (eller frykt) for autoriteter.

Selv om det er mye informasjon på Sysselmannens nettsider om rettigheter etc. er det mange som ikke vet at informasjonen finnes. Informasjonen kan for en del være vanskelig å sette seg inn i, og språkproblemer er også en barriere, fremholdt informanten fra NAV.

Folk fra Thailand er vant til å ordne ting selv og vet ofte ikke ha de har krav på. De jobber i stor grad for å finansiere familien i Thailand og er derfor opptatt av å verne om jobben, understreket informanten. Myndighetene har ikke full oversikt over hvor mange utlendinger som befinner seg på Svalbard eller hvor mange som bor i de enkelte leilighetene. Endel bor på siden av samfunnet, det er uoversiktlig. Dette ble påpekt både fra NAV og andre. Det ble understreket at Svalbard må ha normale tjenester når det gjelder rettigheter og at de ikke kan skille seg vesentlig fra kommuner på fastlandet.

Det er snakk om å legge ned NAVs lokalavdelingen på Svalbard, noe som oppleves som problematisk, slik informant fra NAV ser det. Han mente at det vil bli veldig vanskelig for klienter på Svalbard å betjenes fra et kontor 3000 km unna (Tromsø). For eksempel krever arbeidsavklaringspenger (jobb/trygd) lokal oppfølging. Kontoret har om lag 25 henvendelser i uka, 40% av disse er fra ikke-norske. Dersom nedleggelsen blir gjennomført vil de som blir syke få svekket sine rettigheter; sikkerhetsnettets blir dårligere, fremholdt informanten, som understreket at poenget med lokal tilstedeværelse er å yte gode tjenester. Informanten mente at langtidssykemeldte og ikke-norske ikke vil bli fulgt opp på samme måte fra fastlandet.

Det vil trolig være ulike syn lokalt på hva flytting av lokalkontoret til Tromsø vil innebære; om det betyr at sikkerhetsnettets for brukere blir dårligere eller om oppfølgingen av dem som trenger bistand fra NAV vil bli like god som før. Hensikten her var å få fram vurderingene til informanten fra NAV, sett fra sitt ståsted.

4.6.5 Barnehage (LL)

I Longyearbyen er det 100% barnehagedekning og de fleste barn går i barnehage. Barnehageloven er ikke gjort gjeldende på Svalbard men lokalstyret er pålagt å følge intensjonene i loven og gjør dette fullt ut. Alle barn har tilbud om barnehageplass fra de er ett år. 47% av barna har en eller begge foreldre som ikke er norsk. 17 nasjonaliteter er representert i barnehagene. Barnehagene har språkutvikling som satsningsområde, med norsk som opplæringsSpråk. Barnehageåret 2015/2016 er det etablert en 50% stilling for ekstra styrking innenfor norskopplæring. Ved behov bruker barnehagene tolketjenester, blant annet til foreldresamarbeid (gjelder flere språk enn bare thai). Barnehagene ser økning i antall utenlandske barn, andel flerspråklige er økende.

Barnehagene ser liten sammenheng mellom nedbemanning i SNSK og behov for barnehageplasser. Det er store årlige variasjoner i behovet for barnehageplasser. Dette medfører at det i løpet av de senere årene er blitt opprettet og lagt ned avdelinger i barnehagene fra år til år. I dag er det to barnehager i Longyearbyen, med til sammen åtte avdelinger, for et år siden var det tre barnehager med til sammen ti avdelinger. Samtidig som SNSK nedbemanner, er det andre næringer som vokser.

I Longyearbyen er det stor turnover, og barna blir vant til til- og fraflytting. Barnehagene har stor oppmerksomhet rundt dette, og kompetansen på dette området er god blant de ansatte, ble det understreket.

4.6.6 Skole (LL)

Det er 250 elever ved Longyearbyen skole, inkludert videregående opplæring med 22-24 elever. Antall elever ved skolen er relativt stabilt fra år til år. Skolen har 43 årsverk med til sammen 50 faste ansatte. Det er noe større vikarbehov enn på fastlandet fordi permisjoner og tjenestereiser krever flere reisedager. Skolen har god tilgang på vikarer. 10-15 elever er utenlandske og noen av dem kan ha rett til særskilt norskopplæring. Skolen har noe høyere lærertetthet enn gjennomsnittet bla for å kompensere for høy turnover både blant elever og ansatte. Det er noe større vikarbehov på Longyearbyen skole enn på fastlandet.

De fleste lærerne finner seg godt til rette og trives, og det er mange aktiviteter de kan delta i (slik også andre informanter har vært inne på). Det skal mye til for å si opp en fast stilling på fastlandet, ble det understreket. Grunnene til å slutte er sammensatte; det kan skyldes at barna ikke trives, tilhørighet til fastlandet, familietilhørighet etc. Boforhold kan også være en utfordring her (dyrt å leie, og mangel på familieboliger). Det kan gis permisjon fra stilling i lokalstyret etter en viss tjenestetid.

Informantene fra skolesektoren pekte på at høy turnover gir noen utfordringer for elever og personale, som når noen kommer midt i skoleåret og andre flytter. I en klasse ble klassestrukturen helt forandret. Det kan gå bra, men det preger oppveksten, ble det understreket. De mister venner og får nye. Ikke alltid lett for elevene, det er jo foreldrenes valg som styrer dette, ble det påpekt. Det er ingen merkbar endring i elevtall, nedbemanningen i SNSK har ikke slått ut ennå. Noen flytter, andre kommer.

4.7 Oppsummering

Det overordnede temaet er hvordan Svalbard og Longyearbyen kan utvikle seg videre etter at kulldriften blir vesentlig redusert (evt. legges ned), og hva konsekvensene kan bli for svalbardsamfunnet. Informantene vurderer situasjonen ut fra sine ståsteder (virksomhet, næring, sektor) og vektlegger noen forhold som andre kanskje ikke ser på som viktige. Det er ikke her snakk om at noen forvalter sannheten mens andre mangler innsikt. Det sentrale i den kvalitative delen av prosjektet er å få frem ulike aktørers vurderinger. I denne delen av prosjektet har vi i liten grad presentert tall, utover det som er relevant i forhold til et tema/saksområde.

Det er ulike syn på hvilke konsekvenser nedbemanningen i SNSK kan få for svalbardsamfunnet. Mens noen tror det ikke vil bety noe som helst, at virkningene av nedbemanningen allerede har vist seg ved at det er få igjen på Svalbard av de 200 som ble oppsagt i 2013, er andre mer usikre og avventende om hvordan fremtiden vil bli, og peker på at bybildet allerede er i endring ved at flere har flyttet og andre er i ferd med å flytte, og at det er mye uro og usikkerhet når det gjelder konsekvensene av nedbemanningen.

Håndverksbedriftene i Longyearbyen har i liten grad merket nedbemanningen i SNSK for sine virksomheter, utover økt konkurranse om småjobber, men de ser ikke mørkt på fremtiden på Svalbard og understreket at det fortsatt vil være behov for vedlikehold av infrastruktur, boligbygging og annet. Dersom det blir færre fastboende på Svalbard kan det påvirke tallet på flyavganger, noe som kan bli et problem for reiselivet. Næringsdrivende som selger smykker, klær og ulike gaveartikler har merket nedgang i salget. Folk tilknyttet SNSK har vært gode kunder som la igjen en god del penger i form av gavekjøp til familien på fastlandet.

Alle vi har snakket med er opptatt av at Longyearbyen skal fortsette å være et familievennlig og velfungerende lokalsamfunn med et levende sentrum, og peker på en rekke kvaliteter ved svalbardsamfunnet og Longyearbyen. Longyearbyen er et «kompakt» sted; det betyr at folk sparer mye tid på frakte barn til fritidsaktiviteter, skole og barnehage og engasjere seg i ulike aktiviteter. Det er mange typer aktiviteter folk kan engasjere seg i; alt fra sangkor og fotoforening til friluftsansasjoner som Jeger- og fiskeforeningen og Røde Kors hjelpekorps. Det skal godt gjøres å ikke finne noe som en kan engasjere seg i, ble det påpekt, og organisasjonslivet er en inngang for tilflyttere til å bli kjent med folk på. Korte avstander ble også forstått i overført betydning; at det er lav terskel for å ta kontakt med Lokalstyret.

Svalbardnaturen, inkludert dyre- og plantelivet, er en viktig kvalitet for befolkningen og besøkende, noe de aller fleste fremhever. Men også kulturopplevelser (inkludert gruvehistorien) hører til kvalitetene på Svalbard.

Selv om SNSK nedbemanner og reduserer driften vesentlig, ser de fleste vi har intervjuet at det er mulighet for utvikling av nye næringer. Håndverksbedriftene understreket at de vil være med å bygge det nye som kommer. Reiselivet vil være et viktig satsningsområde i årene som kommer, men også fisk og sjømat, som snøkrabbe og torsk (periodevis) kan bli en viktig næring fremover. På lengre sikt kan også bunndyr bli viktige næringsmessige ressurser. Det ble foreslått at UNIS satser på forskning knyttet til fiskerinæringen. Det er imidlertid noen barrierer knyttet til økt satsing på fiskeri, ny havn er en av dem. Kystverket skal gjennomføre en

rangering og vurdering av forskjellige løsninger for ny havnestruktur i Longyearbyen. Flere var kritiske til fremdriften og mente at konseptvalgutredning vil bidra til forsinkelser.

Også etterbruk av gruvene er aktuelle satsningsområder. I Svea kan det være det aktuelt å satse på turisme (kulturturisme), forskning og undervisning, konferanser og annet. Gruve 3 kan utvikles til vitensenter/utstillingsvindu av gruvedriften. I fremtiden kan også næringsutvikling i tilknytning til mineralutvinning bli aktuelt. Det pekes spesielt på Atlanterhavsryggen, der det er avsetninger fra Jordas indre med mineraler.

UNIS har mye kompetanse som lokalsamfunnet kan nyttiggjøre seg. For eksempel kan biologi, fysikk og andre fag være relevante i utviklingen av nye næringer på Svalbard. Også UNIS ønsker å ta en større samfunnsrolle, og vokse slik at det blir merverdi for samfunnet og for studentene. Det ble foreslått av UNIS å ha jevnlig møter mellom UNIS, LL og Sysselmannen om kunnskapsutveksling og samarbeidsmuligheter.

Næringsaktører etterlyste tydelige signaler om hva man vil med Svalbard når det gjelder næringsutvikling. Det kunne for eksempel vært noen i lokalforvaltningen som jobbet spesielt med dette. I tillegg kunne Sysselmannen vært mer på banen på dette feltet.

Hvorvidt det er et problem eller ikke for barn at barn de kjenner i barnehage eller skole flytter, er det trolig ulike syn på. Det er noen som har pekt på at det er foreldrene som realiserer sine drømmer ikke barna og at det er foreldrenes valg som styrer dette. Dette er ikke nødvendigvis kritikk av foreldrene, men snarere en situasjonsbeskrivelse. Barnehage og skole har stor oppmerksomhet på dette og kompetanse til å håndtere det.

Boligsituasjonen i Longyearbyen oppfattes av de fleste vi har intervjuet som presset, det vil si at det er knapphet på familieboliger, mange boliger er av eldre dato og eie- og leieprisene er gjennomgående høye. Bygging av flere boliger, forbedring av veier og annen infrastruktur er viktig både for lokalbefolkningen og for reiselivsnæringen.

5 Konsekvenser av driftshvile

I kapittel 2.3 har vi gjennomgått opplegget for beregningene i årets samfunns- og næringsanalyse i detalj. Vi viser dit for en gjennomgang av premissene for beregningene (inkludert metode) og for en nærmere beskrivelse av alternativene. I kapittel 3 har vi gjennomgått noen historiske utviklingstrekk, inkludert statistikkgrunnlaget for beregningene. Vi viser i tillegg til Vedlegg 1, der vi både har beskrevet statistikkgrunnlaget i detalj og gjennomgått noen av de analysene vi har brukt som bakteppe for beregningene. Supplerende betraktninger er gitt i kapittel 4, med utgangspunkt i innspill fra våre informanter.

5.1 Kort om framskrivingene

Framskrivingene er gjort med utgangspunkt i næringsinndelingen ovenfor. Næringslivet på Svalbard er delt i basisvirksomhet (sju stykker) og avledet virksomhet. Det er utviklingen i basisnæringene som styrer utviklingen i avledet virksomhet, gjennom såkalte multiplikatorer. Hver voksne innbygger på Svalbard utfører ett årsverk i gjennomsnitt. Antall barn er framskrevet med utgangspunkt i de estimerte barnefrekvensene, der vi har angitt antall barn per voksen i de ulike næringene. Dette betyr at utviklingen i basisnæringene styrer alle variabler som framskrives, som produksjon, sysselsetting og befolkning.

Framskrivingene er i utgangspunktet ikke gitt for et spesielt år. Det skyldes at modellen egner seg best til å sammenlikne to situasjoner, det vil si startsituasjonen (basisåret, 2014) og alternativsituasjonen (virkningsåret). Modellen egner seg ikke så godt til å vise hvordan man kommer seg fra basis- til virkningssituasjonen. Siden beregningene relaterer seg til virkningene av driftshvile i Svea, kan imidlertid virkningsåret i utgangspunktet sies å være år 2020.

Beregningene er foretatt med bakgrunn i koeffisienter som er estimert i basisåret. De viktigste koeffisientene fra basisåret er koplingen mellom utviklingen i hver av basisnæringene og avledet virksomhet (multiplikatorene), koplingen mellom årsverksutvikling og antall voksne innbyggere (yrkesfrekvensen, 1:1) og koplingen mellom antall utførte årsverk i hver næring og antall barn (barnefrekvensene). Koeffisientene er holdt fast framover.

Beregningene illustrerer at det potensielt vil kunne bli store endringer i Svalbards økonomi som en følge av omstillingen i kulldriften.

5.1.1 Alternativ 1: Driftshvile i Svea/Lunckefjell

Det legges opp til en treårig driftshvile i Svea/Lunckefjell fra 2017 til 2019. SNSK vil fortsatt drive vaktmestervirksomhet der, og produksjonen i Gruve 7 (som blant annet leverer kull til energiverket i Longyearbyen) utvides fra ett til to skift. Til sammen tilsvarer dette en årsverksproduksjon på om lag 100.

I alternativ 1 beregner vi altså virkningene av at produksjonen per årsverk i SNSK reduseres til 100.

5.1.2 Alternativ 2: Annen virksomhet kompenserer

Bortfallet av aktivitet i kulldriften kan erstattes med økt aktivitet i annen virksomhet og dermed kompensere for dette bortfallet. Det er mange typer virksomhet som kan erstatte kulldriften i prinsippet. Imidlertid har vi i alternativ 2 tatt utgangspunkt i en tenkt situasjon der vi ser for oss at vekst i eksisterende basisvirksomhet erstatter bortfallet av arbeidsplasser i kulldriften. Dette tilsvarer en vekst på omtrent 50 prosent i antall årsverk i reiselivet, FoU-virksomhet og studenter.

En slik omstrukturering fra kull til annen basisvirksomhet forutsetter imidlertid en sterk turnover blant innbyggerne på Svalbard, siden kompetansekravene er forskjellige. Kullarbeidere må erstattes av forskere, studenter og reiselivsarbeidere.

5.1.3 Andre alternativer

Vi har også sett på andre framskrivingsalternativer. Man kan tenke seg at det kommer nye basisnæringer til, for eksempel innenfor logistikk og/eller marine næringer. Også i tilknytning til det maritime, spesielt knyttet til logistikk, er det vekstpotensialer. Beregningene av virkninger av nye basisnæringer er basert på den gjennomsnittlige multiplikatoren for alle næringer (0,45), og er gjennomført uten at vi i detalj har vurdert sannsynligheten for at det ene eller det andre skjer når det gjelder utvikling i basisnæringene. Vi har basert disse alternativene på opplysninger fra Strategisk næringsplan, kapittel 5.

En del informanter vi har snakket med (kapittel 4) antyder at Svalbard godt kan klare seg uten kulldriften, som har tatt stor plass i lokalsamfunnet, og at virksomhetene i Longyearbyen i relativt liten grad er avhengig av aktivitet i SNSK. Samtidig hevdes det også at det kan virke som om man allerede har tatt en del av de forventede omstillingskostnadene, slik at næringslivet har tilpasset seg en framtidig situasjon med en vesentlig mindre SNSK. Vår vurdering er at næringslivet på Svalbard i 2014 har mange likhetstrekk med næringslivet i Norge som helhet. Verdiskapingen varierer, lønnsomheten varierer og arbeidslønnen varierer mellom bedrifter og næringer. Det er noen litt negative utviklingstrekk, der særlig omsetningen, men også verdiskapingen, til virksomheter på Svalbard fra 2013 til 2014 har gått ned. Dette kan muligens knyttes til omstillingskostnader. Ellers bidrar det også til økt usikkerhet, spesielt når det gjelder investeringsvilje. Markedssvikt kan også bidra til at verdien av de investeringer som allerede er gjort av næringslivet på Svalbard går ned.

5.1.4 Felles for alternativene

Vi har ikke lagt inn vekst i de basisnæringene som ikke er nevnt. Det betyr at sysselsettingen i offentlig sektor ikke endres, og heller ikke i Ny-Ålesund. Vi har imidlertid diskutert mulige virkninger av (større) endringer i barnetallet for årsverksbehovet i barnehagene og skolen (LL).

En kritisk faktor i beregningene utgjøres av tidsperspektivet. SNSK nedbemanner nå. Vår vurdering er at bedriftene i avledet virksomhet kan komme til å være avventende, slik at det vil ta noe

tid før man ser nedbemanning i disse bedriftene. Imidlertid trenger de et marked, og markedet forutsetter aktivitet i basisnæringene, det forutsetter at Svalbards innbyggertall – og lønnsnivået – ikke faller for mye, og det forutsetter at innbyggerne handler lokalt.

5.1.5 Virkninger for sysselsetting og næringsstruktur

Nedenfor vises resultatene av beregningene i form av årsverk i de ulike næringene. Det viktigste resultatet er at *aktiviteten i kulldriften* går ned med 250 årsverk, til 100. Dette fører til ytterligere aktivitetsreduksjon i avledet virksomhet med drøyt 160 årsverk, til sammen 416 færre årsverk etter en periode. Aktivitetsreduksjonen pågår nå, slik at effektene vil bli merkbare relativt raskt. Hvor sterke effektene blir, avhenger i all hovedsak av to forhold. For det første spørres det i hvilken grad man kan kompensere for bortfallet i kulldriften med erstatningsvirksomhet. For det andre spørres det i hvilken grad bedriftene i avledet virksomhet kan klare seg med den reduserte etterspørselen, altså med et lavere aktivitetsnivå. Vi har ovenfor pekt på forhold som trekker i begge retninger, og på at usikkerheten for tiden er stor.

Tabell 5.1 *Antall årsverk 2014. Endringer i antall årsverk i Alternativ 1 (Redusert kull) og Alternativ 2 (Med kompensasjon)*

	Årsverk 2014	Endringer i antall årsverk	
		Redusert kull	Med kompensasjon
Stat	98	0	0
LL	143	0	0
Sum offentlig	241	0	0
FoU	166	0	83
Studenter	190	0	95
Bergverk	351	-251	-251
Reiseliv	258	0	129
N-Ålesund	47	0	0
Avleda	566	-147	-46
SUM	1819	-398	10

Kilde: Egne beregninger

Dersom man, relativt raskt, klarer å kompensere for bortfallet av aktivitet i kulldriften med økt aktivitet i andre basisnæringer, vil det føre til at man i stor grad kan nøytralisere effektene av bortfallet av

kull (sett i forhold til totalt aktivitetsnivå og antall årsverk). Imidlertid vil dette føre til strukturelle endringer også ut over dem som innebærer overføring av aktivitet fra kulldrift til annen basisvirksomhet. På grunn av lavere multiplikatorer, spesielt når det gjelder studenter og reiseliv, vil det bli en relativt sterk nedgang i antall sysselsatte i avledet virksomhet (46 færre, sammenliknet med 2014) selv om sysselsettingen i basisvirksomhetene samlet øker.

Ser vi på sysselsettingen som helhet, vil 251 årsverk i kulldriften erstattes med 307 sysselsatte i annen basisvirksomhet. Dette deles i en turnover på 251 og en vekst på 56 årsverk. En vekst på 251 årsverk tilsvarer en turnover på 14 prosent. Dette er godt innenfor den normale turnoveren for befolkningen i Longyearbyen i løpet av et år, men er ganske mye dersom det kommer i tillegg til den relativt høye årlige turnoveren. Dersom man tenker seg at turnoveren spres ut over, noe den sannsynligvis vil måtte gjøre siden SNSK nedbemanner nå, vil dette kunne ha ytterligere ringvirkninger for utviklingen i avledet virksomhet som skyldes tidslaget. Modellen tilsier imidlertid en reduksjon i avledet virksomhet på 46 årsverk sammenliknet med i 2014, eller 100 årsverk flere enn ved alternativ 1.

5.1.6 Virkninger for befolkning

Tabell 5.2 viser antall innbyggere i 2014 og virkninger av å redusere aktiviteten i kulldriften (alternativ 1), samt å kompensere for dette gjennom økt aktivitet i andre basisnæringer (alternativ 2). Driftshvile i kulldriften kan føre til vesentlig befolkningsreduksjon, med nesten 25 prosent, i Longyearbyen. Dette fører også til en sterk reduksjon i antall barn¹⁷. Kapasiteten i barnehagen er i dag 156 plasser, og skolen har 250 elever. Dermed kan man måtte vurdere å redusere antall ansatte (og eventuelt avdelinger/klasser) i tillegg. Imidlertid er det et behov for nok kapasitet både på skolen og i barnehagen. Det er dermed lett å se for seg at barnereduksjonen ikke vil føre til vesentlig reduksjon i antall ansatte i skolen og barnehagene, men snarere til at kostnadene per barn øker noe.

¹⁷ Årstallet for effektberegningene er ubestemt (se også avsnitt 5.2). Anslaget for antall barn må derfor oppfattes som relativt omtrentlig, idet anslaget er basert på at barnefrekvensen er konstant over tid.

Tabell 5.2 *Antall innbyggere 2014. Virkninger av alternativ 1 og 2*

	2014	Alternativ 1	Alternativ 2
0-5 år	151	-24	6
6-19 år	305	-53	1
Voksne	1729	-388	10
Sum	2185	-465	17

Kilde: Egne beregninger

Dersom aktiviteten i eksisterende basisnæringer øker parallelt med redusert aktivitet i kulldriften, blir effektene for befolkningen små (alternativ 2). Det vil kunne bli en svak økning både i antall barn og i antall voksne innbyggere, sammenliknet med i dag (se også fotnote 17).

5.1.7 Virkninger av redusert pendling

Driftshvile innebærer at arbeidstidsordningene i SNSK endres, slik at det blir vanskeligere for dem som jobber i selskapet å pendle til fastlandet hver uke eller hver 14. dag (henholdsvis ved 7-7- og 14-14-turnus). Dette kan føre til at effektene av driftshvile (alternativ 1) blir noe mindre enn beregningene ovenfor tyder på. Virkningene vil først og fremst komme ved at færre pendlere fører til økt behov for lokale tjenester, både i avledet virksomhet og i offentlig sektor. Det vil derfor kunne bli en moderat demping av de negative effektene av driftshvile, ved at det blir noen få årsverk flere i avledet virksomhet enn beregningene ovenfor tyder på.

5.2 Alternative utviklingstrekk på lang sikt

Alternativ 1 og 2 ovenfor kan brukes som illustrasjoner på hva som kan skje i Longyearbyen (og Svea) framover under driftshvile og hvordan effektene av driftshvile kan kompenseres for gjennom økt aktivitet i eksisterende basisvirksomhet. Beregningene illustrerer blant annet at kulldriften fortsatt har stor betydning for utviklingen på Svalbard, men også at det er mulig å kompensere for de negative konsekvensene av driftshvile i kulldriften gjennom ekspansjon i eksisterende basisvirksomhet. Samfunns- og næringsutviklingen på Svalbard vil derfor i stor grad avhenge av hvordan kulldriften og annen basisvirksomhet utvikler seg framover. Utviklingen i kulldriften avhenger av kullprisen og politiske beslutninger.

Utviklingen i de øvrige basisnæringene vil, på tilsvarende måte, avhenge dels av politiske beslutninger, dels av «markedet» for forskning, høyere utdanning og reiseliv. Tilsvarende vil eventuelt nye basisnæringer kunne utvikles på Svalbard, avhengig av blant annet hvilke næringer det er snakk om, prisutviklingen på produktene de selger, investeringsvilje (tilgang på kapital), tilgang på infrastruktur og politiske beslutninger.

Dette illustrerer at framtidige utviklingstrekk på Svalbard er usikre, og at de vil avhenge av en rekke forhold. Med utgangspunkt i diskusjonen i kapittel 2 og gjennomgangen i Vedlegg 1 har vi derfor laget noen alternativer for framtidige utviklingstrekk på litt lenger sikt (fram mot år 2025). Alternativene er relativt stiliserte i den forstand at vi har forsøkt å rendyrke effektene av hva som skjer innenfor de ulike basisnæringene. Vi har laget følgende alternativer:

Alternativ 1 – driftshvilen fortsetter

I dette alternativet videreføres aktiviteten i kulldriften på det nivået som er planlagt under driftshvilen. Det vil si at det gjennomføres omtrent 100 årsverk per år også i perioden etter at driftshvilen er tenkt opphørt, altså i årene fram til 2025. Vi har forutsatt at det ikke skjer andre endringer i Svalbards økonomi fram mot 2025

Alternativ 2 – kompensasjonsalternativet fortsetter

I dette alternativet har vi tenkt oss at antall studentårsverk, antall FoU-årsverk og antall årsverk i reiselivet øker gradvis fram mot 2020, og da har det nådd «målet» fra avsnitt 5.1. I perioden 2020-2025 er det forutsatt fortsatt driftshvile (som i alternativ 1), men med stabilt høyere aktivitetsnivå i FoU-virksomhet, reiseliv og studenter som i alternativ 2.

Alternativ 3 – kun kulldrift i Gruve 7

I dette alternativet tenker vi oss at Svea og Lunckefjell avvikles etter at den planlagte driftshvileperioden er over, gjennom en toårig opprydding i 2020 og 2021. Dette betyr en økning av antall årsverk i kulldriften (opprydding) på 50 per år 2020 og 2021, så en reduksjon i antall årsverk innenfor kulldriften med 100 i 2022. Vi har ikke tatt stilling til om oppryddingen vil ta lenger eller kortere tid, og vi har ikke lagt inn alternativ aktivitet i Svea, i dette alterna-

tivet. Alternativet viser således effekten av at antall årsverk i kull-driften på lang sikt reduseres med 50, sammenliknet med i driftshvilealternativet.

Alternativ 4 – dobling i eksisterende basisvirksomhet

Her har vi tatt utgangspunkt i alternativ 2 og 3. I perioden 2020 til 2025 har vi latt antall studentårsverk, antall FoU-årsverk og antall reiselivsårsverk fortsette å vokse, slik at de er dobbelt så høye i 2025 som i 2014. Dette alternativet inkluderer også to-årig opprydding i Svea i 2020 og 2021.

Alternativ 5 – Maksalternativet

Her har vi tatt utgangspunkt i alternativ 4, med en dobling av antall årsverk i eksisterende basisvirksomhet. I tillegg har vi tenkt oss en vekst i nye basisnæringer med 300 årsverk i perioden fram mot 2025, i henhold til Næringsplanen. Vi tar ikke stilling til hvilke nye basisnæringer som vokser og har brukt gjennomsnittsmultiplikatoren til å beregne ringvirkningene i dette alternativet.

Alternativ 6 – «Null Kull»

I dette alternativet legges kulldriften på Svalbard ned etter driftshvilen, med opprydding som i Gruve 7-alternativet. Det betyr blant annet at man må importere kull til kraftproduksjon fra 2022. Dette alternativet er konsistent med at Store Norske går konkurs. I alternativet har vi ikke lagt inn vekst i andre basisnæringer. Slik sett representerer dette alternativet det «verste» alternativet når det gjelder framtidig næringsvekst på Svalbard.

Ikke beregnede effekter

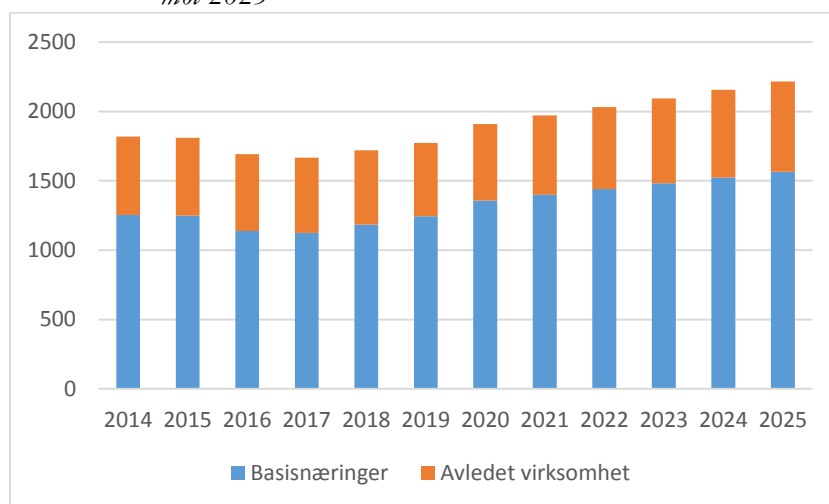
Til slutt vil vi gjenta at vi ikke har laget andre alternativmikser enn dem som er oppgitt ovenfor. Beregningene for årsverksutvikling som vises nedenfor inkluderer både utviklingen i basisnæringene og i avledet virksomhet. Multiplikatorene er holdt fast i hele perioden. Større multiplikatorer ville gitt større ringvirkninger, og dermed også større virkninger (i avledet virksomhet) enn de som er benyttet, og vice versa. Vi har heller ikke tatt inn effekter knyttet til produktivitetsutviklingen i ulike næringer. En periode med høy produktivitetsvekst vil for eksempel føre til lavere årsverksanslag enn beregningene tyder på. Helt til slutt vil vi også nevne at noen av de sterkeste vekstanslagene for årsverksutvikling vil kunne gi

økt bemanningsbehov i skolen og barnehagen. I disse virksomhetene er det imidlertid et visst slakk i dag, og derfor har vi valgt ikke å ta hensyn til det i beregningene.

5.2.1 Effektberegningene

Effektberegningene er presentert i figurene nedenfor. Vi starter med å presentere ett av alternativene, slik at vi kan illustrere hva som skjer i beregningene. Figur 5.1 viser således hva som kan skje når aktiviteten i eksisterende basisvirksomhet dobles fram mot 2025, samtidig som kulldriften (bortsett fra i Gruve 7) legges ned. Det er lagt inn opprydding i Svea. Se Vedlegg 2 for tilsvarende figurer for de øvrige alternativene.

Figur 5.1 *Utviklingen i alternativ 4 – dobling i dagens basisvirksomhet mot 2025*

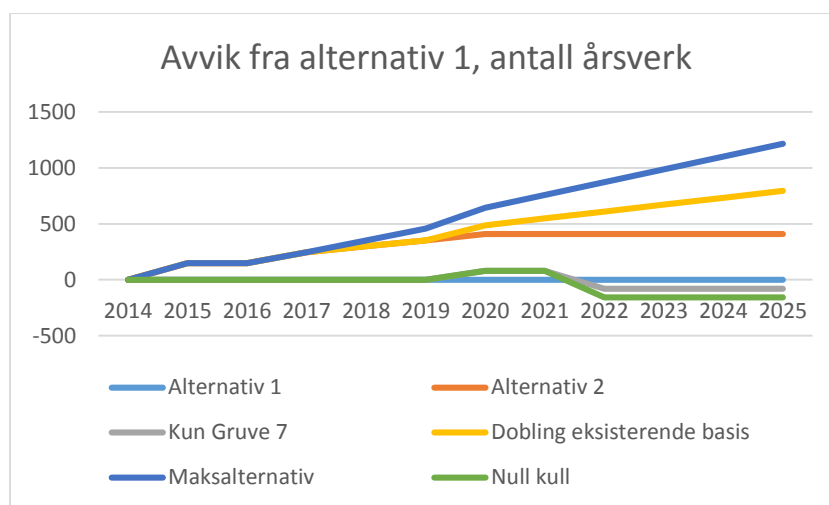
Kilde: Egne beregninger

Vi ser at det blir en nedgang i antall utførte årsverk fram til 2017. Dette skyldes at det tar tid for de eksisterende basisvirksomhetene å øke aktiviteten, samtidig som aktiviteten i kulldriften reduseres umiddelbart. Oppryddingen i Svea bidrar til en noe sterkere årsverksvekst fra 2019 til 2020 (og 2021). I perioden fram mot 2025 ser vi en stabil vekst som skyldes veksten i eksisterende basisnæringer. I 2025 vil en dobling av antall årsverk i eksisterende basisnæringer (utenom kulldrift) innebære at antall årsverk totalt sett vil

vokse med omtrent 400 fra 2014. Veksten fordeler seg med ca 300 årsverk i basisnæringene og ca 100 i avledet virksomhet.

I Figur 5.2 har vi presentert resultatene for alle seks alternativer. Her er alternativ 1 (driftshvilen fortsetter) lagt til grunn, slik at øvrige alternativer presenteres som avvik fra dette (i Vedlegg 2 har vi presentert framskrivningene i form av absolutte årsverkstall). Vi ser at forskjellen mellom alternativ 3 (kun gruve 7) og alternativ 6 (ingen kulldrift på Svalbard) er liten, og at både alternativ 3 og 6 ligger nær alternativ 1 når det gjelder sysselsettingsutvikling.

Figur 5.2 *Årsverksutviklingen på Svalbard framover. Avvik fra Alternativ 1.*

Kilde: Egne beregninger

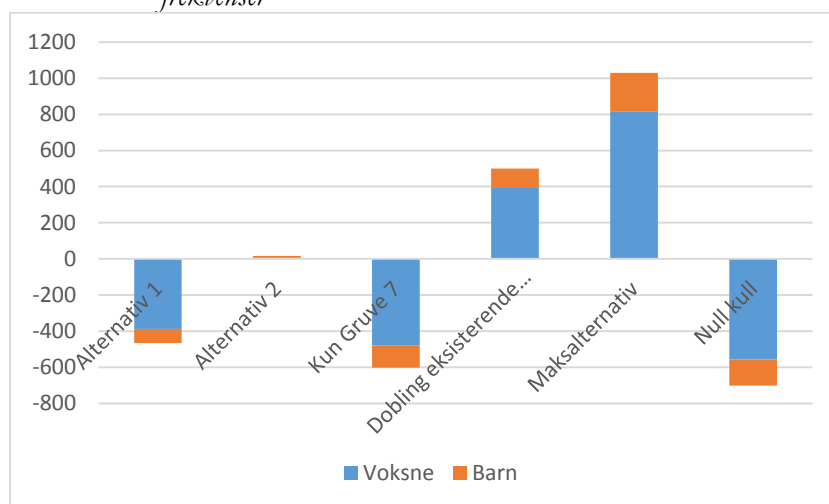
De øvrige alternativene illustrerer imidlertid at det er mulig å kompensere for den lave aktiviteten innenfor kulldrift i driftshvile-alternativet med alternative vekstbaner for annen basisaktivitet. Men det er altså så pass mye som 400 årsverk som skal kompenseres for, siden alternativ 1 innebærer at det i framtida utføres omtrent 400 årsverk mindre på Svalbard enn i dag. Dette innebærer, etter vår vurdering, at tida framover blir utfordrende. Bortfall og/eller kraftig reduksjon i kulldriften innebærer at det blir et behov for kraftig omstrukturering av Svalbards økonomi dersom aktivitetsnivået skal være omtrent det samme som i dag.

5.2.2 Befolkningseffekter

I Tabell 5.2 har vi presentert befolkningseffekter i alternativ 1 og 2. Her viser vi at antall barn, dersom barnefrekvensene per næring ikke endres, vil kunne gå ned med omtrent 80 i alternativ 1. I alternativ 2 vil antall barn øke med knapt 10, sammenliknet med i 2014. Her er årstallet ubestemt og barneutviklingen styrt av barnefrekvenser (foreldres næringstilknytning) snarere enn av aldring. Estimater for antall barn forutsetter altså at turnoverffekten er sterkere enn aldringseffekten for barna.

Basert på barnefrekvenser som i 2014, og på en yrkesfrekvens som tilsier en voksen innbygger pr utførte årsverk, vil vi kunne få følgende befolkningsendringer til 2025:

Figur 5.3 *Endringer i antall innbyggere i Longyearbyen 2014-2025, i seks alternativer. Basert på yrkesfrekvens = 1 og faste barnefrekvenser*

Kilde: Egne beregninger

Vi ser at alternativene med redusert gruvedrift (alternativ 1, 3 og 6), uten at det skjer noe i andre basisnæringer, vil kunne føre til befolkningsreduksjoner i Longyearbyen med ca 450-700 personer. Av dette vil barnereduksjonen utgjøre mellom 80 og 130 barn. Alternativ 2 (kompensasjon gjennom 50 prosent økning i aktiviteten i eksisterende basisvirksomhet) vil kun føre til små endringer i befolkningen. En kraftig økning i aktiviteten i basisnæringene (alternativ 4 og 5) vil føre til en befolkningsøkning mellom 400 og

1000 (økningen i antall barn vil være mellom 100 og 210) personer fram mot 2025.

5.3 Tidsfasing

Modellen som er benyttet ovenfor egner seg bedre til å se på effekter av endringer i basisnæringene enn til analyser av hva som forklarer endringer i basisnæringene. Derfor har vi valgt å illustrere effekter ved hjelp av flere stiliserte alternativer. Alternativene har det felles at de er basert på strukturene fra basisåret (det vil si 2014). De viktigste er:

1. Utviklingen i basisnæringene forklarer utviklingen i Svalbards økonomi. Dette gjelder spesielt forholdet mellom basisnæring og avledet virksomhet.
2. Multiplikatorene ligger faste i hele framskrivingsperioden.
3. Yrkesfrekvensen er høy (1 voksen innbygger per årsverk) og ligger fast i hele framskrivingsperioden. Slik sett kan utviklingen i antall årsverk forklare utviklingen i voksenalbefolkningen.
4. Barnefrekvensen ligger fast i hele framskrivingsperioden. De langsiktige beregningene er basert på grove anslag (fast antall barn per voksen på 0,26, bortsett fra i alternativ 1 og 2) og skiller ikke mellom små og større barn. Dette gir noe mer stabile anslag enn mer finfordelte frekvenser.

Slik sett tar de seks framskrivingsalternativene utgangspunkt i relativt stive strukturer. Hvert alternativ kan sees som en partiell analyse av effektene i det alternativet. Slik sett kan resultatene fra de ulike framskrivingsalternativene kombineres i mer realistiske alternativer, for eksempel knyttet til ekspansjon i eksisterende eller nye basisnæringer.

Det framgår at framskrivingsalternativene innebærer store forskjeller i resultater. Dette illustrerer samtidig den store usikkerheten knyttet til den videre utviklingen i Longyearbyen når aktiviteten i kulldriften reduseres. Hvordan framtiden vil se ut vil derfor også være usikkert. Det er også vanskelig for oss å vurdere sannsynligheten for at framtida innebærer stor vekst i sysselsetting, voksne

og barn, altså om Longyearbyen vil vokse mye, eller om Longyearbyen vil bli mindre. Alt vil avhenge av om man klarer å erstatte aktiviteten i kulldriften med nye basisaktiviteter, noe som krever tilrettelegging både på infrastrukturensida og på basisnæringsida.

5.3.1 Planlegging for næringsvekst

Strategisk næringsplan for Longyearbyen (se Vedlegg 1) viser at næringslivet og myndigheter tar utfordringene på alvor. Her skisseres en rekke mulige tiltak som vil kunne innebære videre vekst, enten det er innenfor eksisterende eller nye basisnæringer. Her må næringslivet, myndighetene og andre sannsynligvis samarbeide.

Videre vekst vil imidlertid kreve en god del tilrettelegging. Man må i utgangspunktet dekke inn omtrent 400 årsverk som går tapt i SNSK og avledet virksomhet for å opprettholde aktiviteten. Dette krever helt sikkert ekspansjon i annen virksomhet. Vårt alternativ 2 tar utgangspunkt i at eksisterende basisnæringer kan ekspandere fritt, noe som innebærer både at man får tillatelse til det og at dette lar seg finansiere. Alternativ 2, slik det er utformet, innebærer også at denne ekspansjonen må skje relativt raskt. Man kan imidlertid tenke seg at ekspansjonen i eksisterende basisvirksomhet går saktere, noe som innebærer at konsekvensene kan bli større i avledet virksomhet enn beregningene tyder på. Man må sannsynligvis klare å «holde på» avledet virksomhet i en overgangsfase. Slik sett blir overgangsfasen en utfordring for samfunnet i Longyearbyen, uansett hvordan det går når det gjelder ekspansjon i eksisterende basisvirksomhet.

Man må altså legge til rette for omstrukturering i Longyearbyen, som en følge av endringene i kulldriften. Tilgang på kapital er en utfordring. Når det gjelder privat kapital, er denne utfordringen større når usikkerheten er stor enn når den er mindre. I et lokalsamfunn der hjørnesteinsvirksomheten (SNSK) nedtrapper, er usikkerheten stor. Innovasjon Norge (IN) er imidlertid etablert i Longyearbyen og vil kunne bidra med ulike former for støtte til eksisterende og/eller nytt næringsliv innenfor basisaktivitetene og avledet virksomhet. Dette er et eksempel på tiltak som bidrar til å redusere usikkerhet og som slik sett også kan bidra til at tilgangen på privat kapital blir bedre.

Det må også legges til rette for bedre tilgang på boliger, og da særlig familieboliger, dersom man ønsker god tilgang på arbeidskraft samtidig som man ønsker å oppfylle målsettingen om at Longyearbyen skal være et familiesamfunn. Boligsituasjonen i Longyearbyen er uoversiktlig, særlig når det gjelder prisnivå, samtidig som mange arbeidsgivere (ikke alle) betaler for boliger til sine ansatte. Redusert aktivitet i kulldriften vil kunne fristille en del boliger. Spørsmålet er om man likevel trenger investeringer i flere boliger for å kunne ta imot flere yrkesaktive med sine familier. Flere av våre informanter (avsnitt 4.5) antyder at de vil ha behov for ytterligere boliger dersom de skal ekspandere.

Infrastrukturinvesteringer er et annet forhold som nevnes. Det er satt av 200 millioner kroner til havneutbygging i Longyearbyen i Nasjonal transportplan. Kystverket jobber med havneutbyggingen i Longyearbyen, i form av en konseptvalgutredning (KVU), som blant annet innebærer vurdering og rangering av forskjellige løsninger. Våre informanter har pekt på at en KVU vil kunne forsinke utbyggingen. Det pekes også på at en havneutbygging er viktig både for turismen og for eventuelt nye basisnæringer, og da spesielt innenfor fiske/fangst og logistikk. En rask utbygging av ny havn kan således bidra til at eksisterende og ny basisvirksomhet kan ekspandere raskere.

Andre infrastrukturinvesteringer er også nevnt som en utfordring. Dette gjelder blant annet arealbruk, vegsystem, vannleveranser og kraftproduksjon. Dersom Longyearbyen skal ekspandere, vil dette være en utfordring.

Hvorvidt Longyearbyen faktisk kommer til å ekspandere, er et åpent spørsmål. Med den sterke reduksjonen i aktiviteten i kulldriften, er det imidlertid usikkert, siden man i så fall må ekspandere ganske kraftig i nye eller eksisterende basisnæringer. Dersom en slik ekspansjon faktisk finner sted, og man lykkes med å trekke til seg familier, må også lokale myndigheter være klare til å legge til rette for økt aktivitet innenfor skole- og barnehagesektoren. Dette kan både føre til investeringer i sektoren og til flere ansatte.

5.3.2 Beregningene og framtiden

Vi har laget framskrivingsalternativer i to trinn. Første trinn består av alternativ 1 og 2, som illustrerer hvordan redusert kulldrift kan

slå ut, og hva som skal til for å kompensere for dette gjennom økt aktivitet i eksisterende basisvirksomhet. Disse beregningene er også presentert relativt detaljert, både når det gjelder forutsetninger og resultater. De to alternativene, sammen med ytterligere fire (to lave og to høye), er presentert i noe mindre detalj for å vise potensielle utviklingstrekk i ulike alternativer og for å illustrere den store usikkerheten knyttet til videre utvikling i Longyearbyen.

Beregningene er først og fremst ment å skulle være uttrykk for et spenn av utfallsmuligheter. Det er således ganske interessant at de tre alternativene med redusert kulldrift ikke er så ulike, sett i et perspektiv der en sammenlikner med de øvrige alternativene. Innenfor rammene av modellen vil for øvrig effektene av oppstart i Lunckefjell tilsvare effektene av redusert aktivitet der i SNSK, med motsatt fortegn og justert for aktivitetsnivået i Lunckefjell.

Dette forutsetter naturligvis at modellens stivhet beholdes. Man kan tenke seg andre alternativer. For eksempel vil en høyere multiplikator eller lavere pendling kunne føre til noe større ekspansjon i avledet virksomhet enn beregningene tyder på. Terskelverdier i avledet virksomhet, og i skole/barnehage, vil føre til at effektene av ekspansiv virksomhet går i trinn, snarere enn at de er lineære. Slike forhold har vi imidlertid sett bort fra. Imidlertid innebærer modellens stivhet, med faste koeffisienter, at resultatene også er stive. Beregningsresultatene i de seks alternativene kan på mange måter sammenliknes med å kjøre bil. Dersom man kjører i 60 km/t i en time, har man kommet 60 km. Imidlertid påvirkes kjørelengden av farten. Økes/redueres farten undervegs, vil man ha kommet lenger/kortere etter en time. Likevel bruker vi 60 km/t som et premiss for hvor langt man kommer i løpet av den timen. Det er ikke uinteressant, selv om man endrer farten undervegs.

Litteratur

- Bjørnsen, H-M og S. Johansen (2014): *Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2014*. NIBR-rapport 2014:26, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Enger, A (2016): *Gjesteundersøkelse for Svalbard, 2015*. Aniara AS, februar 2016.
- Hellevik, O. 1995. *Sosiologisk metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Longyearbyen lokalstyre (2015): *Barnehagemelding – barnehagene i Longyearbyen*.
- Longyearbyen lokalstyre (2015): *Barnehagentredning – DEL 1. Utredning av struktur og organisering av barnehagetilbud i Longyearbyen*.
- Longyearbyen lokalstyre (2015): *Innbyggerundersøkelsen høsten 2014*. Skrevet av Turid Telebond.
- Kvale, S. 1989. *To validate is to question*. I S. Kvale (red.): Issues of validity in qualitative research.
- Mimir AS (2015): *Masterplan Svalbard mot 2025. Masterplan for Svalbard etter «Hvitebok for reisemålsutvikling»*.
- Prop. 118 S (2014-2015): *Endringer i statsbudsjettet 2015 under Nærings- og fiskeridepartementet (Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS – eiendommer og gruvedrift)*.
- Prop. 52 S (2015-2016): *Endringer i statsbudsjettet 2016 under Nærings- og fiskeridepartementet (Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS – rammer for kullvirksomheten)*.

Ragin, C. 1994. *Construction social research: the unity and diversity of method*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

SNSG (2010): *Konsekvensutredning. Kullgruve i Lunckefjell*. Store Norske Spitsbergen Grubekompani

Svalbard Næringsforening (2014): *Strategisk næringsplan for Svalbard*. Levert av Multiconsult.

Vedlegg 1

Oversikt over sammenhengen mellom ulike data brukt i analysen

Innledning

Årets analyse bruker data fra en rekke ulike kilder. Vi har brukt ulike offentlige statistikker fra SSB når det gjelder nærings- og sysselsettingsutviklingen på Svalbard. Vi har brukt befolkningsstatistikk fra SSB, kombinert med (nyere) befolkningsstatistikk fra Svalbard skattekontor. I tillegg har vi hentet inn kvantitative data direkte fra en del virksomheter på Svalbard. Vi har supplert den kvantitative informasjonen med kvalitativ informasjon i form av synspunkter og vurderinger fra større og mindre private bedrifter, næringsorganisasjoner, Lokalstyret, representanter for offentlige tjenesteprodusenter og andre. I tillegg har vi benyttet tilgjengelige utredninger og rapporter som berører analysens tematikk, blant annet knyttet til arealbruk, havneutvikling, næringsutvikling generelt og utviklingen i reiselivet spesielt.

Informasjonen fra disse kildene er forsøkt brukt sammen for å beskrive utviklingen på Svalbard, med hovedvekt særlig på Longyearbyen og Svea, de seinere årene. Vi har forsøkt å være så aktuelle som dataene gir oss anledning til. I tillegg har vi vurdert mulige utviklingstrekk for svalbardsamfunnet framover, med den usikkerheten som er knyttet til en sannsynlig framtidig negativ utvikling i kulldriften. Gjennom de siste årene har SNSK nedbemannet, og det ser ut til at det blir driftshvile i Svea og Lunckefjell på ubestemt tid framover. Dette innebærer blant annet en kraftig aktivitetsreduksjon og nedbemanning i SNSK fram mot høsten 2016, da man vil ha nådd det nye nivået med om lag 100

ansatte i selskapet. Mange av disse vil jobbe doble skift i Gruve 7, samtidig som arbeidstidsordningene endres slik at pendling til og fra fastlandet blir vanskeligere enn tidligere for de gruveansatte.

Nedenfor beskrives egenskapene ved de data som er brukt nærmere. Vi har vektlagt beskrivelse av næringsdata, med vekt på den årlige Bedriftsundersøkelsen som SSB gjennomfører.

Bedriftsundersøkelsen

LL gjennomførte fra 1990-tallet og fram til 2007 en undersøkelse av aktiviteten i bedriftene på Svalbard. Denne var av gjennomgående god kvalitet. Undersøkelsen hadde blant annet høy svarprosent og ble grundig gjennomgått og sjekket av LL, samtidig som den var skreddersydd til det behovet man hadde i Samfunns- og næringsanalysen. Etter 2007 ble statistikkloven innført på Svalbard. Det innebar blant annet at SSB overtok ansvaret for Bedriftsundersøkelsen fra LL.

Etter at SSB overtok ansvaret for undersøkelsen, ble den harmonisert med tilsvarende undersøkelser i resten av Norge. Det betyr at utviklingen på Svalbard nå kan sammenliknes med utviklingen i resten av landet. Samtidig valgte man å videreføre produksjonen av Svalbard-data tilsvarende produksjonen før 2007, slik at informasjonen fra Bedriftsundersøkelsen stadig er skreddersydd til det behovet Samfunns- og næringsanalysen har. Dette tilsier også at data fra Bedriftsundersøkelsen før og etter 2007 i all hovedsak er kompatible, slik at det finnes en lang dataserie over en del av de hovedstørrelsene som er samlet inn.

Bedriftsundersøkelsen omfatter for det første data om virksomhetenes næringstilknytning (nomenklaturen SNA 2007). Dette betyr at man kan aggregere data på tilsvarende måte som i annen næringsstatistikk. Tallene omfatter all næringsvirksomhet, både offentlig og privat, på Svalbard.

Dernest omfatter undersøkelsen hovedtall om virksomhetenes økonomiske situasjon, både når det gjelder virksomhetenes salg (omsetning) og kostnader. Bedriftenes salg og innkjøp er geografisk fordelt (Svalbard, resten av Norge og fastlandet). Siden vi både har tall for verdien av virksomhetenes omsetning og innkjøp, kan vi også beregne verdiskapingen. Ved å trekke lønnskostnadene fra virksomhetenes verdiskaping, kommer vi i tillegg fram til et

uttrykk for avlønningen av kapital. Bedriftsundersøkelsen gir imidlertid ikke data for virksomhetenes beholdning av eiendeler, gjeld eller egenkapital. Slik sett representerer tallene heller ikke noe fullstendig bedriftsregnskap. Undersøkelsen gir imidlertid tall for økonomiske strømmer gjennom året.

Bedriftsundersøkelsen inneholder data for antall timeverk som utføres i hver virksomhet i løpet av året (ressursinnsats i form av arbeidskraft). Dette gjør at vi kan beregne antall årsverk (ressursinnsats) som utføres på Svalbard, fordelt på næringer relativt enkelt ved å dividere antall telte timeverk med et anslag på timeverk per normalårsverk hentet fra SSB. En tilfeldig sysselsatt på Svalbard kan i løpet av et år gjennomføre et antall timeverk som er større enn, lik eller mindre enn normalårsverket. Siden vi har tall for virksomhetenes lønnskostnader, kan vi også beregne lønnskostnader per årsverk fordelt på næringer. Undersøkelsen gir også tall for antall faste og midlertidig ansatte og antall vikarer, og for antall nye ansatte og antall ansatte som sluttet gjennom året. Vi kan blant annet beregne turnover i de ulike næringene med utgangspunkt i disse tallene.

I Bedriftsundersøkelsen bes virksomhetene på Svalbard om å gi anslag på hvor stor del av deres omsetning som er reiselivsrelatert. Gitt at virksomhetene svarer presist på dette, gir dette grunnlag for å beregne reiselivsandelen *i alle bedrifter*, uavhengig av om de aktuelle bedriftene ikke regnes som en del av reiselivet i den ordinære statistikkomenklaturen (SNA 2007). Det betyr at vi, uten å ta vegen om å telle turistene og registrere deres forbruk på Svalbard, kan beregne reiselivets omsetning på Svalbard. Denne måten å anslå omfanget av reiselivet på er relativt presis. Den har vært brukt i tidligere Samfunns- og næringsanalyser og kan derfor blant annet brukes til å anslå reiselivets utvikling (blant annet når det gjelder omsetning og sysselsetting) på Svalbard over tid. Mange av bedriftene som har høy reiselivsomsetning, er tilordnet gruppa *avledet virksomhet*, mens reiselivsandelen i øvrige basisnæringer er moderat.

Bruk av data fra Bedriftsundersøkelsen

Tall fra Bedriftsundersøkelsen foreligger, som nevnt ovenfor, tilbake til begynnelsen av 1990-tallet, med et lite brudd i dataserien i forbindelse med at SSB overtok ansvaret for å samle inn data. En viktig bruk av dataene fra Bedriftsundersøkelsen er å gi langsiktige,

historiske oversikter over utviklingen, og da særlig for antall årsverk per næring. I tillegg har data fra Bedriftsundersøkelsen i tidligere Samfunns- og næringsanalyser vært brukt til å gi oversikter over en del økonomiske forhold i næringene, sammenliknet med året før. Utviklingen i omsetning, verdiskaping, lokale kjøp og lønnskostnader har vært de viktigste økonomiske variablene som har vært presentert. Disse økonomiske variablene, sammen med antall utførte årsverk, har vært helt sentrale når data fra Bedriftsundersøkelsen har vært brukt til å analysere hvordan ulike deler av næringslivet på Svalbard avhenger av hverandre.

Næringslivet på Svalbard kan deles i to. Produksjonen, og dermed inntekten som opptjenes, i *basisnæringene* er i hovedsak bestemt av forhold utenfor Svalbard, mens produksjonen og inntekten i *avledet virksomhet* i hovedsak bestemmes av lokale kjøp fra Svalbards befolkning eller fra bedrifter på Svalbard. Slik sett er næringsutviklingen i Svalbard etterspørselsstyrt. Utviklingen i basisnæringene bestemmes av etterspørsel utenfra, mens utviklingen i avledet virksomhet til syvende og sist bestemmes av etterspørselen fra basisnæringene. Generelt sett innebærer dette at økt (reduert) aktivitet i basisnæringene fører til økt (reduert) aktivitet i avledet virksomhet, altså en relativt enkel sammenheng. Ofte brukes, som i tidligere Samfunns- og næringsanalyser, såkalte «multiplikatorer» til å anslå sammenhengen mellom basisnæringer og avledet virksomhet. Årsverksmultiplikatorer viser hvor mange årsverk som genereres i avledet virksomhet per årsverk i basisnæringene. Slike multiplikatorer har interesse i seg selv, idet de viser hvordan utviklingen i avledet virksomhet avhenger av utviklingen i basisnæringene. De kan imidlertid også brukes til analyser av hvordan endringer i basisnæringene påvirker utviklingen i avledet virksomhet.

I Samfunns- og næringsanalysen har vi flere basisnæringer (kulldrift, reiseliv, forskning og undervisning, studenter og statlig og lokal offentlig virksomhet). Multiplikatorene kan ikke brukes til å si noe om utviklingen i basisnæringene direkte. Det betyr konkret at den forventede reduksjonen i aktiviteten i kulldriften, som ligger til grunn for årets Samfunns- og næringsanalyse, må anslås. Parallelt med denne reduksjonen forventes det imidlertid vekst i andre basisnæringer, og da særlig reiseliv, FoU og studenter. Utviklingen i kulldriften og i de andre basisnæringene vil i dette tilfellet påvirke utviklingen i avledet virksomhet i forskjellige retninger. Derfor er

det nødvendig å beregne årsverksmultiplikatorer for alle basisnæringene separat, med utgangspunkt i hver nærings lokale kjøp og andel av lønna som brukes lokalt på Svalbard. Redusert aktivitet i kulldriften og økt aktivitet i andre basisnæringer kan da analyseres samtidig. Tilsvarende kan man legge inn eventuelle nye basisnæringer, for eksempel basert på den gjennomsnittlige årsverksmultiplikatoren for de eksisterende næringene, og analysere effekter av dette for årsverksutviklingen. Aktuelle nye næringer i Longyearbyen på litt sikt kan være knyttet til fiskeri eller transport/logistikk.

I tidligere Samfunns- og næringsanalyser har utviklingen på Svalbard i liten grad vært sammenliknet med utviklingen på fastlandet. Årets analyse inneholder sammenlikninger med fastlandet for utvalgte variabler. Dette gir et grunnlag blant annet for å si om (utviklingen i) næringslivet på Svalbard avviker fra (utviklingen i) næringslivet på fastlandet.

Restriksjoner på bruk av data fra Bedriftsundersøkelsen

Tilgangen til data fra Bedriftsundersøkelsen er begrenset av det regelverket SSB bruker. Dette dreier seg i all hovedsak om at bruk av data stiller krav til anonymisering. Generelt innebærer dette at man ikke kan publisere data som gir grunnlag for å kunne identifisere enkeltvirksomheter. Imidlertid har vi behov for å gjennomføre en del beregninger på virksomhetsnivå i Samfunns- og næringsanalysen, det vil si for hver enkelt bedrift, og for å kunne aggregere dataene fritt. Vi mottar derfor anonymiserte data for hver enkelt virksomhet fra SSB. Disse aggregeres av oss til forhåndsgodkjente næringsaggregater (de nevnte basisnæringene og avledet virksomhet) og blir publisert i Samfunns- og næringsanalysen.

Data fra Bedriftsundersøkelsen publiseres på sommeren. Det betyr for eksempel at data for 2015 samles inn om våren og publiseres sommeren 2016. Årets Samfunns- og næringsanalyse er derfor basert på 2014-tall. Samtidig står svalbardsamfunnet overfor store endringer med den pågående reduksjonen i aktiviteten i kulldriften. Spørsmålet er hvordan utviklingen har vært gjennom 2015.

Virksomhets- og foretaksregisteret (VoF) gir registerbaserte data for sysselsettingen i norske virksomheter og foretak på gitte tidspunkter. Her telles antall sysselsatte. Vi vet altså ikke hvor stor arbeidsinnsats de sysselsatte representerer i form av timeverk

(årsverk) i løpet av en periode, men hvor mange som har gjennomført arbeid i virksomheten på et gitt tidspunkt. Tallene er altså ikke direkte sammenliknbare med tallene fra Bedriftsundersøkelsen. De kan likevel gi en indikasjon på hvordan utviklingen har vært i den perioden vi ikke har tall for, altså gjennom 2015. Vi har derfor trukket inn tall fra VoF for å kunne si noe mer om sysselsettingen, og dermed aktiviteten, på Svalbard sannsynligvis har gått opp eller ned i løpet av denne perioden. Vi har sett på tall fra VoF for årsskiftene 2013-2014, 2014-2015 og 2015-2016.

Befolkningsregisteret

Skattekontoret i Longyearbyen har løpende oversikt over dem som er registrert bosatt på Svalbard. Dette gjelder både nordmenn og utlendinger. Nordmenn registrert bosatt på Svalbard er også registrert bosatt på fastlandet.

Befolkningsregisteret er basert på at man tar kontakt med skattekontoret for å registrere seg og sin familie ved å fylle ut et skjema. Slik sett viser befolkningsregisteret antall innbyggere *som er registrert bosatt på Svalbard*. Registeret viser ikke hvor mange som bor på Svalbard *uten å være registrert*. Det er vanskelig å vite nøyaktig hvor mange som eventuelt ikke er registrert. For å kunne registrere seg, stilles det krav til botid. Det betyr at de som bor på Svalbard i kortere perioder ikke er registrert. I tillegg er det mulig at noen ikke ønsker å registrere seg av en eller annen personlig årsak. Vi vet derfor ikke hvor mange som ikke er registrert bosatt. Imidlertid er det en rekke rettigheter eller fordeler knyttet til å registrere seg. Svalbardskatt, jaktrettigheter, rett til bilregistrering (svarte skilter) og innkjøpskort til Nordpolet er eksempler på fordeler som bidrar til at folk registrerer seg når de fyller kravene for å bli registrert. Vi har ikke grunn til å tro at det er mange «fastboende» som ikke er registrert.

Registeret inneholder data med en rekke opplysninger om dem som bor på Svalbard. Informasjon om innbyggernes alder og kjønn, samt husholdsstørrelse, er registrert. I tillegg er statsborgerskap så vel som nordmenns hjemkommune registrert.

SSB henter inn befolkningsdata fra skattekontoret på gitte tidspunkter gjennom året. Vi har brukt befolkningsdata både fra skattekontoret og fra SSB i analysen.

Kvalitative data

Kombinasjonen av kvantitative og kvalitative data bidrar til å gi et bredt kunnskapsgrunnlag om utviklingen på Svalbard. Kvantitative data er nødvendig for å forstå og overvåke de sterke omveltningene samfunnene på Svalbard, og spesielt i Longyearbyen, har gjennomgått siden begynnelsen av 1990-tallet. Det er også sentralt i årets analyse. I tillegg inneholder analysen kvalitative data, der vi har intervjuet sentrale aktører fra ulike samfunnsfelt i Longyearbyen. Dette er gjennomført som semi-strukturerte intervjuer, som gir mulighet til å følge opp og utdype temaer og spørsmål som dukker opp underveis i samtalen.

Ett spørsmål som ofte stilles ved kvalitative studier er om informantene snakker sant, om de har spesielle interesser og agendaer som former synspunktene. Vi må også i denne studien ta i betraktning at informantene snakker ut fra ulike posisjoner, at det finnes interessemotsetninger og at folk kan se seg tjent med å vektlegge noe og holde andre ting tilbake. Hvem de omgås og hvilke sosiale arenaer de deltar på og annet vil også kunne prege synspunktene, uten at vi har grunnlag for å si at det er tilfelle. Det er ikke alt informantene har sagt som gjengis, og vi navngir ikke hvem som har sagt hva. Noen synspunkter deles av flere, mens andre kan variere med type virksomhet, sektor etc.

Det overordnede temaet er hvordan ulike informanter ser på framtidssynspunktene på Svalbard i lys av nedbemanningen i kulldriften, hvilke utfordringer det innebærer, hvilke muligheter for ny utvikling de ser for seg, hva det vil bety for deres næring, bransje og virksomhet og for samfunnet på Svalbard og særlig i Longyearbyen. Gjennom undersøkelsen får vi også kunnskap om hva som er kvaliteter, utfordringer og mangler i Longyearbyen og hva som representerer utfordringer for å drive virksomhet på Svalbard uavhengig av situasjonen i SN. Vi har gjennomført 24 intervjuer, noen med flere deltakere samtidig (fra samme type virksomhet).

Diverse skriftlig informasjon

De siste 2-3 årene har det kommet ut en rekke analyser og rapporter som på ulikt vis tar for seg utviklingen i Longyearbyen (og Svea), både i dag og i framtida. Disse analysene og rapportene har vært en viktig del av bakgrunnsstoffet for årets Samfunns- og næringsanalyse. Følgende analyser og rapporter nevnes særskilt:

Bjørnsen, H-M og S. Johansen (2014): *Samfunns- og næringsanalyse for Svalbard 2014*. NIBR-rapport 2014:26, Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.

Denne rapporten, sammen med tidligere Samfunns- og næringsanalyser, presenterer en god del data og metodikk som også brukes i årets analyse. I tillegg belyses forskjellige spørsmål, som også tas opp i år, innenfor andre samfunnsmessige kontekster, rammebetingelser og forventinger om framtida.

Prop. 118 S (2014-2015): *Endringer i statsbudsjettet 2015 under Nærings- og fiskeridepartementet (Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS – eiendommer og gruvedrift)*.

Denne proposisjonen inneholdt forslag om at staten skulle kjøpe eiendom fra SNSK og styrke likviditeten i SNSG. Staten kjøpte eiendom og infrastruktur for 295 millioner kroner av konsernet og bevilget 205 millioner kroner som ansvarlig lån. Disse midlene ble stilt til disposisjon for drift i selskapet. Staten innløste også resterende aksjeeiere i SNSK og ble eier av alle aksjene i selskapet fra juni 2015. Forutsetningen for framtidig drift i selskapet var at det ble gjennomført betydelige kostnadsreduksjoner, og at markedsutsiktene for kull (kullprisen) ville bedre seg.

Prop. 52 S (2015-2016): *Endringer i statsbudsjettet 2016 under Nærings- og fiskeridepartementet (Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS – rammer for kullvirksomheten)*.

Selskapet har, siden Prop. 118 S, gjennomført tiltak som har medført betydelige kostnadskutt. Markedsutsiktene for kull er imidlertid fortsatt krevende. Styret i selskapet har utarbeidet en forretningsplan som innebærer driftshvile i Svea og Lunckefjell i inntil tre år, samtidig som aktiviteten i Gruve 7 (Longyearbyen) utvides til to skift. Dette forutsetter at konsernets egenkapital og likviditet styrkes. Departementet har derfor foreslått at det bevilges 112 millioner kroner i 2016 for å styrke konsernets egenkapital. Samtidig konverteres det ansvarlige lånet på 205 millioner kroner til egenkapital i selskapet. Departementet peker også på selskapets behov for ytterligere årlige bevilgninger på inntil 144 millioner kroner i inntil tre år fra utløpet av 2016. Samtidig endres kategoriseringen av statens eierskap i selskapet fra kategori 3 (forretningsmessige mål) til kategori 4 (sektorpolitiske mål).

Longyearbyen lokalstyre (2015): *Innbyggerundersøkelsen høsten 2014*.
Skrevet av Turid Telebond.

Undersøkelsen er basert på et standardkonsept som er utviklet av BedreKommune og brukt i mange kommuner. Dette gir et grunnlag både for å undersøke innbyggernes tilfredshet i Longyearbyen (sammenliknet med forrige undersøkelse, som ble gjennomført i 2009), og for å sammenlikne resultatene for Longyearbyen med resultatene for andre kommuner. Generelt er man gode på sosialt fellesskap (og tilrettelegging for dette) i Longyearbyen, sammenliknet med gjennomsnittet for Norge, mens man i Longyearbyen ikke er fullt så gode på teknisk tilrettelegging (vegstandard, sykkelstier og rydding) som gjennomsnittet.

Longyearbyen lokalstyre (2015): *Barnehagemelding – barnehagene i Longyearbyen*.

Longyearbyen lokalstyre (2015): *Barnehageutredning – DEL 1. Utredning av struktur og organisering av barnehagetilbud i Longyearbyen*.

Disse to dokumentene omhandler både etterspørselen etter og tilbudet av barnehageplasser i Longyearbyen. Det understrekes at man skal ha full barnehagedekning, samtidig som antall barn er usikkert på grunn av den store turnoveren i befolkningen. Dette gjør det vanskelig å planlegge «riktig» tilbud. Sommeren 2015 ble det besluttet å redusere antall avdelinger fra ti til åtte, ved at man stengte en av barnehagene. Det er imidlertid fortsatt lagt opp til full barnehagedekning for alle barn fra de er ett år gamle.

Enger, A (2016): *Gjesteundersøkelse for Svalbard, 2015*. Aniara AS, februar 2016.

Det har vært gjennomført gjesteundersøkelser på Svalbard fra 1995 til 2010, og nå i 2015. Formålet med undersøkelsene er å kartlegge ulike aspekter rundt de besøkendes opplevelse av Svalbard og egenskaper ved de besøkende, som hvem de er, deres forbruk, hva de ønsker med oppholdet og hvorfor/hvordan de har valgt Svalbard. Spørreskjemaet for 2015 var utviklet av Visit Svalbard med sikte på å oppnå status som et bærekraftig reisemål, men man tok også med en del spørsmål fra 2010-undersøkelsen for å sikre kontinuitet i spørsmålsstillingen. Data ble nå samlet inn via web. Tidligere har man samlet inn data på andre måter, slik at utvalget

av respondenter har endret seg noe i 2015-undersøkelsen. Man har nå vektlagt individuelt reisende. Noen av resultatene fra undersøkelsen er brukt i Samfunns- og næringsanalysen, sammen med data fra SSB om antall reisende.

Mimir AS (2015): *Masterplan Svalbard mot 2025. Masterplan for Svalbard etter «Hvitebok for reisemålsutvikling».*

På oppdrag for Visit Svalbard AS har Mimir AS, sammen med en styringsgruppe oppnevnt av Visit Svalbard AS, utviklet en masterplan for reisemålet Svalbard (den norskdrøvne delen av øygruppa, med fokus på Longyearbyen). Arbeidet med en masterplan inngår i Innovasjon Norges (INs) program for bedre reiselivsutvikling, som består av tre faser (forstudie, masterplan og «fra ord til handling»), hvorav forstudie og masterplan nå er gjennomført. I masterplanen skisseres en strategi for bedre reiselivsutvikling på Svalbard, bestående av ambisjoner, steds- og prosessutvikling, opplevelsesutvikling, næringspolitikk og kommunikasjon/merkevarebygging. Masterplanen skisserer store ambisjoner for reiselivet på Svalbard, blant annet en dobling av antall utførte årsverk i reiselivet fram mot 2025. Dette krever en kraftig kapasitetsutvidelse, for å kunne ta i mot flere turister. Antallet turister må mer enn dobles i samme periode, dersom målene skal oppnås. Eventuelt kan man se for seg en økning i lavsesongen (månedene fra september til februar).

Svalbard Næringsforening (2014): *Strategisk næringsplan for Svalbard.*
Levert av Multiconsult.

Næringsforeningen lagde i 2014 en strategisk næringsplan, med bistand fra Multiconsult. Næringsplanen, som ser på mulighetsrommet for utvikling på Svalbard de nærmeste 20-30 årene, er preget av positive ord og vendinger, som symbiose, kompetanse, plattform, utstillingsvindu og forutsigbarhet. Næringsforeningen ønsker å utnytte den kunnskapen og erfaringen som finnes på Svalbard, å kople sammen eksisterende pilarer i næringslivet (kulldrift, FoU, reiseliv), å bruke kreative krefter til å utvikle ny aktivitet, verdiskaping og sysselsetting, samt utvikle og utnytte Longyearbyens infrastrukturplattform.

I den strategiske næringsplanen peker næringsforeningen på de utfordringene kulldriften står overfor, som er knyttet til at kulldrift er omdiskutert ut fra klima- og miljøpolitiske forhold, at kullprisen

er lav og at SNSK har et behov for å åpne nye gruver (Lunckefjell er den siste) for å sikre kontinuitet i selskapet. Utfordringene har ført til at selskapet har jobbet med kostnadsutt (se ovenfor), men også med videreutvikling av selskapet blant annet gjennom Momentum.

Det må legges til rette for næringsutvikling. Når det gjelder næringslivet generelt, påpeker man at langsiktighet, forutsigbarhet og tilgang på attraktive næringsarealer som avgjørende rammebetingelser for investeringsbeslutninger. Man peker særlig på følgende muligheter framover

- Svalbards beliggenhet og godt utbygde infrastruktur gjør øygruppa til den naturlige infartsporten til Arktis.
- Longyearbyens plassering i forhold til eventuelle nye seilingsruter i Arktis og Polhavet.
- Lokalisering og infrastruktur for nedlastning av satellittdata
- Tredobling av reiselivet
- Forskning og utdanning, både innenfor og utenfor UNIS, samarbeid mellom Longyearbyen, Ny-Ålesund og Svea
- Mineralutvinning utenom kull, knyttet til oljefunn og eventuelle andre mineraler på Svalbard og i havet
- Marin sektor – nye arter fisk og skalldyr/snøkrabbe, potensial for ulike logistikkfunksjoner i Longyearbyen (ny havn?)
- Maritim sektor – aktivitetsøkning i transport og logistikk for eksisterende og framtidig næringsaktivitet, reiseliv, nye seilingsruter, økt ressurskontroll, søk og redning etc. Stort utviklingspotensial
- Ringvirkninger til bygg og anlegg, logistikk, forvaltning, handel og service («avlede» virksomhet)
- Aktivitetsøkning i Arktis betyr utbygging av søk og redning (SAR). Infrastrukturen gjør at Longyearbyen og Svalbard kan få en sentral posisjon i utviklinga
- Skjæringspunktene mellom næringsliv, forskning og forvaltning

Næringsplanen legger til grunn at kulldriften fortsetter og ønsker at en eventuell nedtrapping skjer gradvis for å ivareta kontinuitet og unngå at viktig nøkkelkompetanse forsvinner.

Strategisk næringsplan tar altså for seg potensialer for vekst i 20-30 år framover, men tar utgangspunkt i at kulldriften skulle fortsette

omtrent på samme nivå som tidligere. Man har i kapittel 5 et omforent (basert på eksisterende kunnskap og innspill som er kommet og diskutert i næringsplanprosessen) anslag for utviklingen framover. Her står utvikling av eksisterende næringsområder i fokus, men man har også gjort anslag på potensialet for utvikling i nye næringer. Totalt sett anslår man mellom en vekst på mellom 220 og 770 årsverk i næringsplanperioden, hvorav mellom 10 og 100 er anslått innenfor det de har kalt for «nye næringer»¹⁸. Vi kan også nevne at Masterplan for reiselivet antyder muligheten for at sysselsettingen i reiselivet kan dobles fram mot 2025 og tredobles i næringsplanperioden. Anslaget for reiselivsutviklingen i næringsplanen er mer moderat.

Meld. St. 32 (2015-2016): *Svalbard*. Melding til Stortinget fra Justis- og beredskapsdepartementet 11. mai 2016

Stortingsmeldingen om Svalbard, som det er referert kort til i teksten ovenfor, kom 11. mai. Dette var omtrent samtidig med siste-korrekturen for samfunns- og næringsanalysen. Siden meldinga kom såpass seint, har vi i liten grad kunnet ta høyde for signalene i den i analysen. Slik vi ser det, er det imidlertid ingen uoverensstemmelser mellom signalene i meldinga og innholdet i samfunns- og næringsanalysen. Nedenfor følger en kort oppsummering av innholdet i meldinga.

Meldinga vektlegger hovedmålene i norsk svalbardpolitikk, som oppsummeres slik:

1. En konsekvent og fast håndhevelse av suvereniteten
2. Korrekt overholdelse av Svalbardtraktaten og kontroll med at traktaten blir etterlevd
3. Bevaring av ro og stabilitet i området
4. Bevaring av områdets særegne villmarksnatur
5. Opprettholdelse av norske samfunn på øygruppa

Kilde: Meld. St. 32 (2015-2016)

Man vektlegger at norsk svalbardpolitikk historisk har vært preget av stor grad av stabilitet og politisk enighet, og at den nye meldinga fortsetter denne trenden. Meldinga inneholder slik sett ingen store

¹⁸ Her er det i tillegg snakk om ny virksomhet innenfor det som er eksisterende næringsområder på Svalbard, blant annet knyttet til logistikk og havneutbygging.

overraskelser. Man ønsker for eksempel fortsatt at Longyearbyen skal være et levedyktig lokalsamfunn som er attraktivt for familier og som bidrar til å oppfylle og understøtte de overordnede målene i svalbardpolitikken. Det legges fortsatt ikke opp til at Longyearbyen skal være et livsløpssamfunn.

Regjeringen ønsker ikke å legge til rette for en vekst som raskt utløser behov for store investeringer i ny infrastruktur innenfor vannforsyning, varme- og kraftproduksjon. Meldinga understreker at det, blant annet derfor, ikke er et mål at samfunnet i Longyearbyen skal vokse ut over dagens nivå.

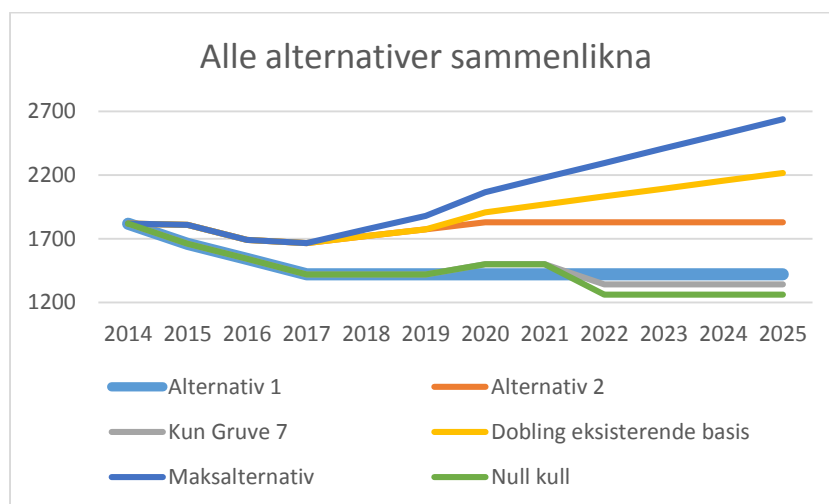
Når det gjelder næringsutvikling, understreker meldinga at det sannsynligvis ikke vil være slik at økt aktivitet i en enkelt næring kan erstatte reduksjonen i kulldriften. Meldinga peker her på en kombinasjon av økt aktivitet i eksisterende næringer, eventuelt kombinert med nye næringer, som mulige vekstområder. I den forbindelse vurderes de eksisterende næringene reiseliv og utdanning/forskning, og nye næringer, som aktuelle vekstområder. Meldinga understreker at det er viktig at det utvikles et allsidig næringsliv på Svalbard. Det kan være aktuelt å flytte et begrenset antall statlige arbeidsplasser fra fastlandet til Svalbard.

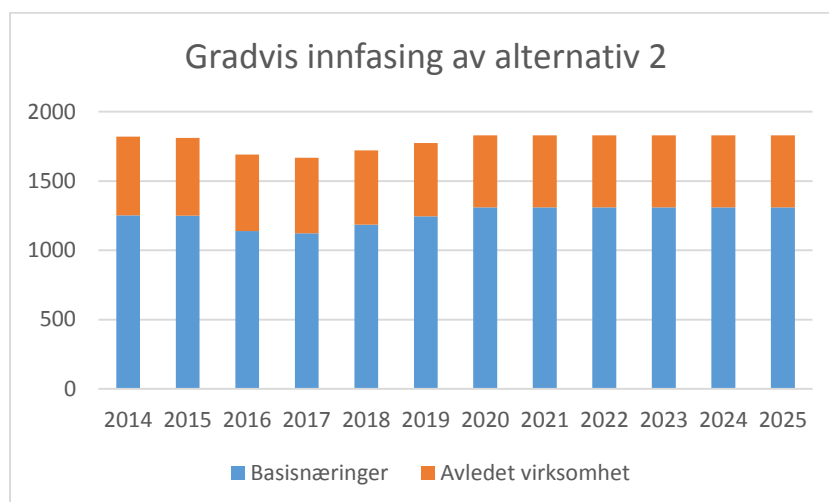
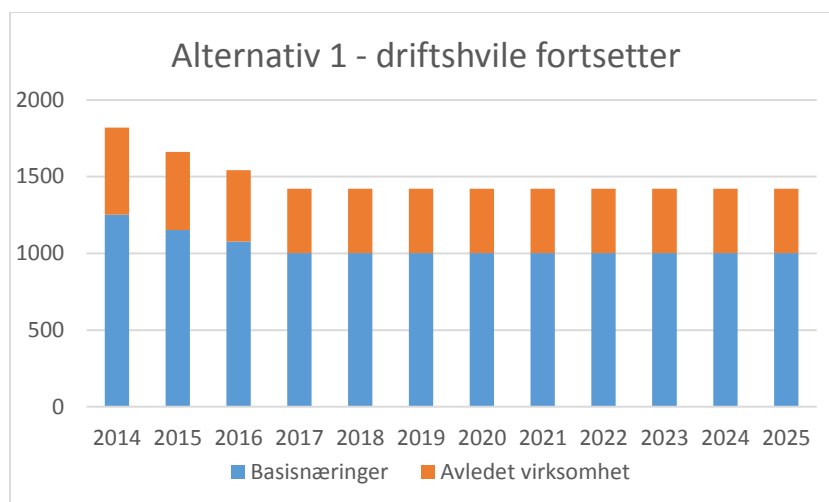
Stortinget har bevilget 50 millioner kroner for å stimulere til økt aktivitet på Svalbard på kort og lang sikt. Disse midlene vil bli disponert av Innovasjon Norge, LL og lokale næringslivsaktører (næringsforeninga).

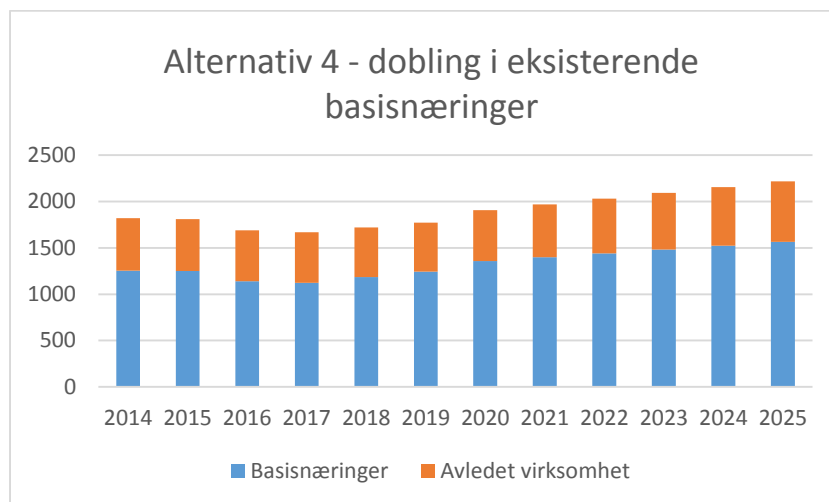
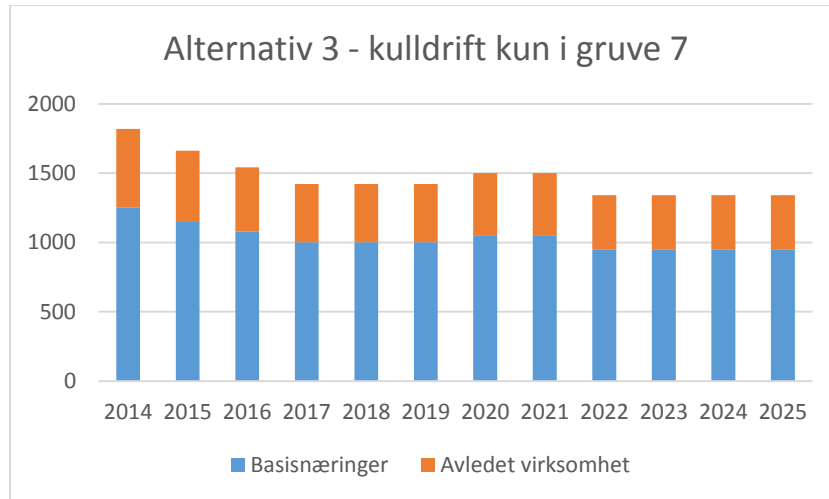
Vedlegg 2

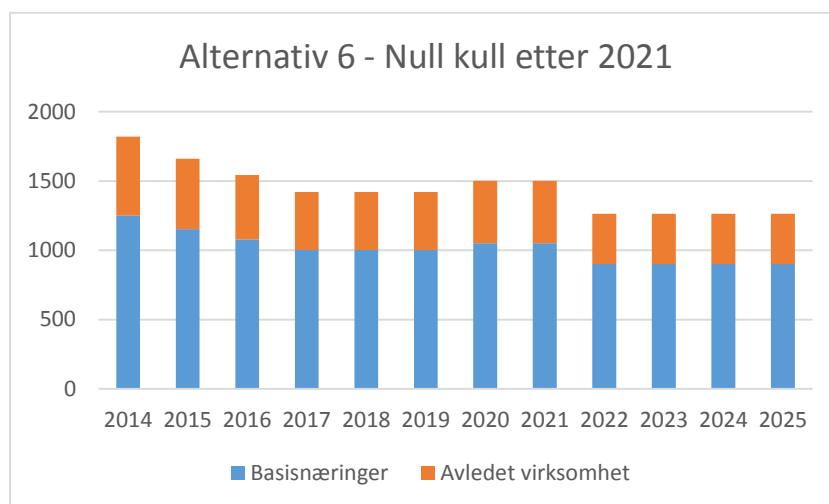
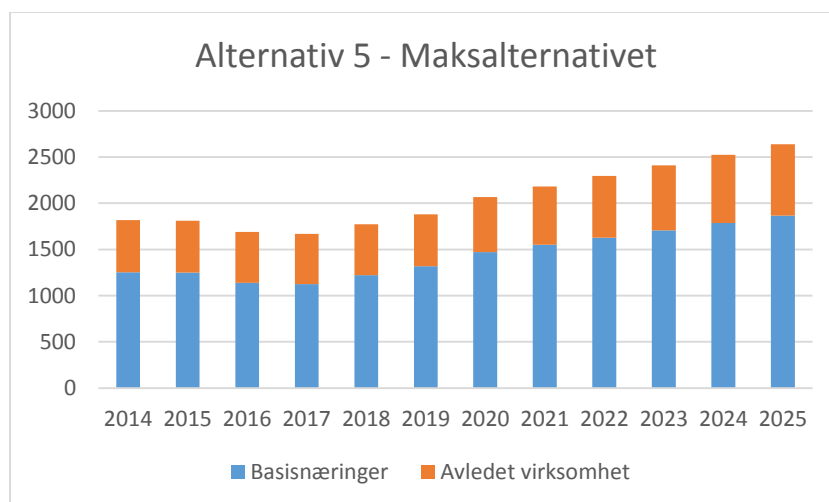
Alternative utviklingsbaner – figurer

Vi viser til alternative beregninger i kapittel 5.2.1. Nedenfor følger figurer for alle alternativer.

By- og regionforsknings-instituttet NIBR er et samfunns-vitenskapelig forskningsinstitutt ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) som utvikler og formidler forskningsbasert kunnskap til nytte for beslutningstakere og samfunnsborgere.

NIBR tilbyr handlingsorientert og beslutningsrelevant forskning og utredning for oppdragsgivere i offentlig og privat sektor og konkurrerer om oppdrag nasjonalt og internasjonalt. Instituttet legger vekt på å være en konkurransedyktig bidragsyter til programforskningen i Norges forskningsråd og til internasjonale forskningsprogrammer, blant annet i regi av EU.

By- og regionforskning er et bredt tverrfaglig og flerfaglig samfunnsvitenskapelig forskningsfelt som blant annet omfatter: analyser av samfunnsforhold og samfunnsendring i urbane og rurale samfunn og på tvers av regioner, sektorer og nivåer, analyser av regional utvikling og verdiskaping, areal- og boligplanlegging, forvaltning, demokrati og velferdsutvikling innenfor og på tvers av lokale samfunn, territorielle samfunnsanalyser koplet til studier av bærekraftig utvikling.

NIBR gjør helhetlige og robuste analyser av sted og styring innen utvalgte politikkfelt. Ved å kombinere spisskompetanse på tvers av faglige grenser tilbyr vi nasjonal og internasjonal forskning, utredning og evaluering med stor vekt på relevans for våre oppdragsgivere.

By- og regionforskning er et internasjonalt forskningsfelt, og NIBR engasjerer seg aktivt i internasjonal forskning på instituttets satsingsområder.

NIBR har forskere med samfunnsfaglig og planfaglig bakgrunn. Staben omfatter blant annet sosiologer, kriminologer, statsvitere, økonomer, jurister, demografer, antropologer, geografer, arkitekter og sivilingeniører.

By- og regionforskningsinstituttet NIBR

Høgskolen i Oslo og Akershus
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 Oslo
Sentralbord: tlf. 67 23 50 00
E-post: post@nibr.hioa.no
www.nibr.no

NIBR er en del av CIENS

CIENS er et strategisk forskningssamarbeid mellom uavhengige forskningsinstitutter og Universitetet i Oslo. CIENS er et nasjonalt og internasjonalt senter for tverr- og flerfaglig forskning om miljø og samfunn. Senteret er basert på felles faglige strategier og forskningsprogram, og samarbeider om forsknings- og formidlingsoppgaver. Gjennom CIENS er rundt 500 forskere samlokalisert i.

Aktiviteten i kulldriften på Svalbard har de siste årene blitt kraftig redusert, blant annet på grunn av sviktende kullpris. Fra høsten 2016 vil det derfor bli driftshvile i Svea/Lunckefjell, men fortsatt drift i Gruve 7 (økes til to skift). Redusert omfang innenfor kulldriften vil få konsekvenser for samfunns- og næringsutviklingen i Longyearbyen. I analysen har vi sett nærmere på disse konsekvensene, med ulike alternativer både for hvordan kulldriften og mulig erstatningsvirksomhet kan utvikle seg.